

శతకాలు

భక్తి, జ్ఞాన, నీతి

భాస్కర్ శతకము

సదాశివ సమారంభం

గురు దక్షిణామూర్తి

గురు వేదవ్యాస మహర్షి

గురు కౌక మహర్షి

గురు నారద మహర్షి

గురు వాల్మీకి మహర్షి

గురు శిక్షపతి

శంకరాచార్య మధ్యమాం

గురు దత్తాత్రేయ

గురు బాలాదేవి

గురు గోరక్ష మహర్షి

గురు ఆదిశంకరాచార్య

గురు రామానుజాచార్యులు

గురు జ్ఞానేశ్వర్

గురు రవిదాస్

గురు కబీర్ దాస్

గురు చైతన్య మహా ప్రభువు

గురు నానక్

గురు రాఘవేంద్ర స్వామి

గురు పీఠప్రహ్లాద స్వామి

యోగి వేమన

అస్మదాచార్య పర్యంతం

గురు తైలీంగ స్వామి

గురు లాహరీ మహాశయ

గురు రామకృష్ణ పరమహంస, అద్వైత చంద్రాదేవి

గురు వివేకానంద

గురు పోయి బాలా

గురు ఆరదీంద్

గురు రమణ మహర్షి

గురు యోగానంద

గురు భక్తవేదాంత ప్రభుపాద

గురు మళయాళస్వామి

గురు విద్యాప్రకాశానందగిరి

గురు చంద్రశేఖర పరమహార్య

వందే గురుపరంపరాం...

నన్ను “నేను” తెలుసుకోవటానికి

నన్ను “నేను” మార్పుకోవటానికి

“నేను” గా ఉండటానికి

మరియు అత్యుత్తమ జీవన విధానానికి

కావలసిన భక్తి,జ్ఞాన,కర్మ,ధర్మ సమాచారం ఒకేచోట తెలుగులో ఉచితంగా!

సాధారణంగా వేదాంతం తెలుసుకోవాలనే కోరిక వుంటుంది, కాని గ్రంథాలు అందుబాటులో లేవు. ఇంకొకరి దగ్గర గ్రంథాలు వుంటాయి, కాని జిజ్ఞాసువులకి ఎక్కడ ఉన్నవో తెలియదు. అలాగే కొన్ని లైబ్రరీ లో కొన్ని రకాల పుస్తకాలు మాత్రమే లభ్యం అవుతున్నాయి, అంతేగాక విలువైన గ్రంథాలు సరైన సంరక్షణ లేక కనుమరుగైపోతున్నాయి, కనుక మన అందరి కోసం భారత ప్రభుత్వం పురాతన ఆధ్యాత్మిక గ్రంథాలను సంరక్షించే నిమిత్తం ఎంతో శ్రమతో కంప్యూటరీకరణ ద్వారా ఒక చోట చేర్చుతూ ఆన్ లైన్ చేయటం జరిగింది. ఇటువంటి విలువైన జ్ఞాన సంపదను మరింత సులభంగా అందుబాటులోకి తీసుకురావటానికి సాయి రామ్ సేవక బృందం ఉడతా భక్తి గా ఇప్పటివరకే దాదాపు 5000 పుస్తకాలను వివిధ వర్గాలుగా విభజించి PDF(eBOOK) రూపంలో ఆన్ లైన్ లో ఉచితంగా అందించటం జరిగింది. కనుక ప్రతి ఒక్కరు ఈ సదవకాశాన్ని సద్వినియోగం చేసుకోగలరు. ఇందుకు సహాయం అందించిన భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్(డిజిటల్ లైబ్రరీ అఫ్ ఇండియా <http://www.new.dli.ernet.in>), ఆర్కైవ్ వెబ్ సైట్(<https://archive.org>), గూగుల్ వెబ్ సైట్(<https://www.google.co.in>), మైక్రోసాఫ్ట్ వెబ్ సైట్(<http://www.microsoft.com>) కు మేము ఋణపడివున్నాము.అలాగే ఇటువంటి బృహత్తర కార్యక్రమానికి పెద్ద మొత్తం లో గ్రంథాలను అందించిన తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానమునకు కూడా మనం ఋణపడివున్నాము. సాయి రామ్ సేవక బృందం కోరుకొనేది ఒక్కటి, ప్రతి ఇల్లు ఆధ్యాత్మిక జ్ఞాన గ్రంథాలతో నిండిపోవాలన్నదే మా కోరిక.

ఈ గ్రంథాలను ఉచితంగా ఆన్ లైన్ లో చదువుటకు, దిగుమతి(డౌన్లోడ్) చేసుకొనుటకు గల మార్గాలు:

- 1) భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్: <http://www.new.dli.ernet.in> లేక <http://www.dli.ernet.in>
- 2) సాయి రామ్ వెబ్ సైట్: <http://www.sairealattitudemanagement.org>
- 3) సాయి రామ్ గూగుల్ సైట్: <https://sites.google.com/site/sairealattitudemanagement>
- 4) ఆర్కైవ్ వెబ్ సైట్: <https://archive.org/details/SaiRealAttitudeManagement>

ఈ జ్ఞాన యజ్ఞం పై గల సలహాలు,సూచనలకు సేవక బృందాన్ని సంప్రదించుటకు: sairealattitudemgt@gmail.com

సాయి రామ్ భక్తి,జ్ఞాన సమాచారం: <https://www.facebook.com/SaiRealAttitudeManagement>

సాయి రామ్ భక్తి,జ్ఞాన సంబంధ వీడియోలు: <https://www.youtube.com/user/sairealattitudemgt>

ఈ జ్ఞాన యజ్ఞంలో ప్రతి ఒక్కరు పాల్గొని, ఈ అవకాశాన్ని సద్వినియోగం చేసుకొని,మీరు సంతృప్తులైతే మరొక సాధకునికి, జిజ్ఞాసువులకు మార్గం చూపించగలరని ఆశిస్తున్నాము. మీరు చదువుకోవటంలో ఏమైనా ఇబ్బంది కలిగితే సేవక బృందంను సంప్రదించగలరు. ఒకవేళ మా సేవలో ఏమైన పొరపాటు వస్తే మన్నించగలరు.

ఈ గ్రంథపు భారత ప్రభుత్వ డిజిటల్ లైబ్రరీ గుర్తింపు సంఖ్య: 2020010004354

గమనిక: భక్తి,జ్ఞాన ప్రచారార్థం ఉచితంగా eBook రూపంలో భారత ప్రభుత్వపు సహాయంతో ఇవ్వడం జరిగింది. ఈ గ్రంథముపై వ్యాపార,ముద్రణ హక్కులు రచయిత,పబ్లిషర్స్ కి గలవు, కనుక వారిని సంప్రదించగలరని మనవి చేసుకొంటున్నాము.

SaiRealAttitudeManagement(SAI RAM) - సాయి నిజ వ్యక్తిత్వ నిర్వహణ(సాయి రామ్)

* సర్వం శ్రీ సాయినాథ పాద సమర్పణమస్తు *

భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్ - డిజిటల్ లైబ్రరీ అఫ్ ఇండియా

<http://www.new.dli.ernet.in>

Digital Library of India: Inc. X

www.new.dli.ernet.in

Digital Library of India

Hosted by: Indian Institute of Science, Bangalore in co-operation with
CMU, IIT-H, NSF, ERNET and MCIT for the Govt. of India and 21 major participating centres.

Home Vision Mission Goals Benefits Content Selection Current Status People Funding Copyright Policy FAQ RFP

Books Journals
Newspapers
Palm-Leaves (Manuscripts)

Title:

Author:

Year: to

Subject: Any Subject

Language:

Scanning Centre: Any Centre

[Presentations and Report](#)
[Statistics Report](#)
[Status Report](#)
[Feedback](#) | [Suggestions](#) |
[Problems](#) | [Missing links or Books](#)

Click [here](#) for PDF collection
DLI MIRROR at IUCAA Data Center PUNE

For the first time in history, the Digital Library of India is digitizing all the significant works of Mankind.

[Click Here to know More about DLI](#) ^{New!}

Books	Journals	Newspapers	Manuscripts
<ul style="list-style-type: none"> Rashtrapati Bhavan CMU-Books Sanskrit TTD Tirupathi Kerala Sahitya Akademi	<ul style="list-style-type: none"> INSA	<ul style="list-style-type: none"> Times of India Indian Express The Hindu Deccan Herald Eenadu Vaartha	<ul style="list-style-type: none"> Tamil Heritage Foundation AnnaUniversity ^{New!}

Title Beginning with.

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z					
Author's Last Name																														
A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z					
Year																														
1850-1900					1901-1910					1911-1920					1921-1930					1931-1940					1941-1950					1951-
Subject																														
Astrophysics	Biology	Chemistry	Education	Law	Mathematics	Mythology	Religion	For more subjects...																						
Language																														
Sanskrit	English	Bengali	Hindi	Kannada	Marathi	Tamil	Telugu	Urdu																						

అతి విశిష్టం ఈ దానం!

స్వామి వివేకానంద

“దానాలలోకెల్లా ఆధ్యాత్మిక విద్యాదానం చాలా శ్రేష్ఠమైంది! దాని తరువాతిది లౌకిక జ్ఞానదానం, ప్రాణదానం, అన్నదానం” అని వ్యాసమహర్షి చెప్పారు.

మన ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానం భారతదేశ హద్దులలో నిలిచి పోకూడదు. లోకమంతటినీ ఆవరించాలి! ఇలా లోకవ్యాప్తమైన ధర్మప్రచారాన్ని మన పూర్వులు చేశారు. హైందవ వేదాంతం ఎన్నడూ ఈ దేశం దాటి పోలేదని చెప్పేవారూ, మతప్రచారార్థం తొలిసారిగా, పరదేశాలకు వెళ్ళిన సన్యాసిని నేనే అని చెప్పేవారూ, తమ జాతిచరిత్ర నెరుగని వారే! ఇలాంటి సంఘటనలు ఎన్నోసార్లు జరిగాయి. అవసరమైనప్పుడల్లా, భారతీయ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానప్రవాహం వెల్లువలా లోకాన్ని ముంచెత్తుతూ వచ్చింది.

రాజకీయ ప్రచారాన్ని రణగొణధ్వనులతో, యోధులతో సాగించవచ్చు. అగ్నిని కురిపించి, కత్తిని జళిపించి, లౌకిక జ్ఞానాన్నీ సంఘనిర్మాణ విజ్ఞానాన్నీ విరివిగా ప్రచారం చేయవచ్చు. కానీ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానదానం కళ్ళకు కనిపించకుండా, చెవులకు వినిపించకుండా కురుస్తూ, రోజూ పువ్వుల రాసుల్ని వికసింపజేసే మంచులాగా నిశ్శబ్దంగా జరగవలసి ఉంది. భారతదేశం నిరాడంబరంగా, లోకానికి మళ్ళీ మళ్ళీ చేస్తూ వచ్చిన దానమిదే!

మిత్రులారా! నేను అవలంబించే విధానాన్ని తెలియజేస్తాను వినండి. భారతదేశంలోనూ, ఇతర దేశాల్లోనూ మన పారమార్థిక ధర్మాలను బోధించడానికి తగినవారుగా మన యువకుల్ని తయారు చేయడానికై భారతదేశంలో కొన్ని సంస్థలను నెలకొల్పాలి! ఇప్పుడు మనకు కావలసింది బలిష్ఠులు, జవసంపన్నులు, ఋజువర్తనులు, ఆత్మ విశ్వాసపరులు అయిన యువకులు. అలాంటి వారు నూరుమంది దొరికినా, ప్రపంచం పూర్తిగా పరివర్తన చెందగలుగుతుంది!!

ఇచ్చాశక్తి తక్కిన శక్తులన్నీ కన్నా బలవత్తరమైంది. అది సాక్షాత్తూ భగవంతుని దగ్గరి నుండి వచ్చేదే కాబట్టి దాని ముందు తక్కినదంతా లొంగిపోవలసిందే. నిర్మలం, బలిష్ఠం అయిన ‘ఇచ్చ’ (సంకల్పం) సర్వశక్తిమంతమైంది. దానిలో మీకు విశ్వాసం లేదా? ఉంటే మీ మతంలోని మహోన్నత ధర్మాలను ప్రపంచానికి బోధించడానికై కంకణం కట్టుకోండి. ప్రపంచం ఆ ధర్మాల కోసమై ఎదురుచూస్తోంది. అనేక శతాబ్దాలుగా ప్రజలకు క్షుద్రసిద్ధాంతాలు నేర్పడం జరిగింది. వారు వ్యర్థులని ప్రపంచమంతటా బోధలు జరిగాయి. ఎన్నో శతాబ్దాల నుండి వారు ఈ బోధనల వల్ల భయభ్రాంతులై, పశుప్రాయులైపోతున్నారు. తాము ఆత్మస్వరూపులమనే మాటను వినడానికైనా వారెన్నడూ నోచుకోలేదు. “నీచాతినీచుడిలో కూడా ఆత్మ ఉంది. అది అమృతం, పరమ పవిత్రం, సర్వశక్తిమంతం, సర్వవ్యాపకమైనది” అని వారికి ఆత్మను గురించి చెప్పండి. వారికి ఆత్మవిశ్వాసాన్ని ప్రసాదించండి. ❖

మూలం: శ్రీ రామకృష్ణ ప్రభ - ఫిబ్రవరి 2014

శ్రీ ర స్తు

భాస్కర శతకము

(మారద వెంకయ్య ప్రణీతము)

కావ్య పురాణ తీర్థ, విద్వాన్,
జనమంచి వేంకటసుబ్రహ్మణ్యశర్మగారిచే
టీకాతాత్పర్యము వ్రాయఁబడినది.

ప్ర కా శ కు లు :

రాయలు ఆంధ్ర కో.,
పబ్లిషర్స్ & బుక్ సెల్లర్స్, కడప.

బ్రాంచి: - 32, నారాయణ ముదలిపీఠి, మద్రాసు-1

కాపీరైటు]

1954

[మొ 0-10-0

వి స్న ప ము

సమాజశిక్షకు నీతిశాస్త్ర పరిచయము ప్రాసాదము. అదియు సుదాహరణ పూర్వకముగ నుండినచో మనస్సున స్థిరనివాసము నేర్పబడుకొని లోకవృత్తమునఁ జక్కని యశశ్శుద్ధికల వ్యాపింపఁ జేయఁగలడు. ఈ భావంబును మనంబున నిడుకొనియే పెద్దలు త్రీ బాల వృద్ధులకుఁ బరిపాక ననువుగ నుండునట్లు శతక విరచనమునకుఁ బూనుకొనిరి. శతకములలోఁ బెక్కు తరగతులు గలవు గాని భక్తి, నీతి బోధకము లగునవి మాత్రమే యెక్కువ వ్యాప్తి నందఁ గల్గినవి. ఈ శతకములలో నీతిని బోధించుటకుఁ బేరెన్నిక గన్నది యీ ఖాస్కర శతకము.

కవి తన కులగోత్రాదులనుగాని, దేశ కాలములనుగాని యెచ్చటను దెల్పలేదు. వాడుకను బట్టియు, గ్రంథశైలిని బట్టియు రాయలసీమకుఁ జెందిన వాడని మాత్రము తప్పక చెప్పవలసియున్నది. రాయలసీమలో నంచరించి యుందలి వాఙ్మయమును గ్రహించిన విమర్శకు లీమాటఁ దప్పక పాటించుదు. భల్లూకపుఁబట్టు పట్టి వాదముఁ జేయువారు పెడమార్గముఁ ద్రొక్కినను లోపము గలుగదు. శైలిలోఁ బదముల మార్చి మండలాంతరములకు గ్రంథ కర్తల నీడ్వఁగోరువారి కాత్మవిశ్వాసము నెంతఁ బుట్టించినను పెడత్రోవ మానిన భంగమని తలంతురు. ఆ మాటఁ దడవ నేల ?

నిఘంటునిర్మాణకర్తయగు C. P. బ్రౌను దొరవారు ఈ గ్రంథకర్త మారద వెంకయ్య యని నిర్ణయించినట్లు గలదు. మఱి కొందఱు మారవి కవి యనియు, ఈ పదమును విడిచి నానార్థకోశము నూతనగఁగొని లక్ష్మీనారాయణ యనియు నిర్ణయించిరి. కాని సమంజసముగ నేరికి నీ షక్కి కనఁబడదు. కవి శైలినిబట్టియుఁ, బూర్వలాక్షణికుల మతమునుబట్టియు నప్పకవికంటె నితఁడు ప్రాచీనుఁ డని చెప్పవచ్చును. పదునాల్గు పదనైదు శతాబ్దులలోనివాఁ డన తోపమురాదు.

చిమ్మట, గండి, వెట్టి, పుడినెఁడు, నిబద్ది, నక్కబొక్క, తాటి, చిల్లి విత్తు, గొగ్గి, జతకాఁడు, ఓటిపుట్టి, బుడుంగున మొదలగు పదములు రాయలసీమ యందు సాధారణముగ వాడునవి, ఉదాహరణములును, జానపదములఁ దఱచుగ నుపయోగించునవి, రాయలసీమవాస్తవ్యతను జాటుచున్నవి. ఈశతకమునఁ బద్యములు అకారాదిగ నున్నవి. ఇది యొక క్రొత్తపద్ధతి. కవి సూర్యోపాసకుఁడు కావున 'ఖాస్కరా' యని సంబోధించి శతకమును వ్రాసెను. మఱి

సన్నత మధ్యమూర్తి, శుభకారణ సమ్మవిసేవ్య యను విశేషణము లుపయోగింపఁ బడినవి. మరియు పద్యమునఁ గవి తన విధేయతను దెలుపుట యెంతయుఁ గొనియాడఁదగియున్నది. 51, 76, 91, 92 పద్యముల భావము లితరకవుల యనుకరణములుగాఁ గనఁబడును. అయిన నేమి, రచన సాటిలేనిది. పద్యములు గ్రాహ్యములు.

ఈ భాస్కర శతకమునందలి పద్యములు పలుమాఱులు పఠింపఁ దగినవి. కంఠపాఠముగ నేర్చుకొనఁ దగినవి యనుమాట యీ నాఁడే కాదు, ప్రాచీన కాలమునుండి వాడుకలోనికి వచ్చిన దనుటకుఁ దార్కాణము పాఠశాలలయందలి పాఠ్యగ్రంథములే చాటుచున్నవి. భాస్కర శతకములోని పద్యములు లేని తెలుఁగు వాచకములుగాని, గద్యపద్య సంగ్రహము లను పేరున నుండు భాషా పాఠ్యగ్రంథములుగాని లేవనుట యతిశయోక్తి కానేరదు. వ్రతీ బాలుఁడును, బాలికయును జదివి యిందలి నీతుల ననుభవపూర్వకముగ గ్రహించి ప్రవర్తించిన భావిజీవితమున లోకమునందు మిక్కిలి యశంబును వంపాదించి యెల్లరకుఁ బూజ్యులగుదు రనుటలో నే సందియమును లేదు. విద్యా ధులేకాక స్త్రీలు, పురుషులు వయోనిర్ణయ మను భావంబులేక యీ పద్యములఁ బఠింపఁబూనుట యెంతయుఁ జేయఁదగిన కార్యములయందు ముఖ్యమయినదని చెప్పవలెను. మనదేశమున నెల్లరును నీ గ్రంథమును దాము చదువుటయే కాక విశ్రాంతిసమయముననే యన నేల, తీటిక చేసికొని తమబిడ్డలకుఁ బాఠముగాఁ జెప్పఁ బూనుకొనినచో వారు పాఠశాలలలోఁ జదువునపుడు ప్రారంభమునుండి యున్నత పాఠశాలయందలి యుత్తమ పరీక్ష (S. S. L. C.) వఱకును నెక్కువ తోడ్పాటు చేసినవా రగుదురు. భాస్కర నామస్మరణంబున ముక్తియు, శతకమునందలి పద్యముల భావములఁగల లోకశిక్షను గమించిన భుక్తియును నీ శతకంబు గలిగించుచున్నది. పఠింపుఁడు; భుక్తిముక్తులఁ బడయుఁడు. ఆరోగ్యం భాస్కరా దిచ్ఛేత్ (ఆరోగ్యమును సూర్యుని నుండి కోరవలయును) అను పెద్దలసూక్తి ననుసరించి యాయూరోగ్య భాగ్యములఁ బాఠకులకును, బ్రకటన కర్తలకును శ్రీ భాస్కర భగవానుఁడు ప్రసాదించుఁ గాక !

శ్రీ లలితా విలాసము,

కడప

పండిత వశంవదఁడు,

} విద్వాన్ జనమంచి వేంకటసుబ్రహ్మణ్యశర్మ.

శ్రీ సరస్వత్యై నమః

భాస్కర శతకము

(సరళార్థ ప్రకాశిని టీకాతాత్పర్య సహితము)

ఉ. శ్రీగల భాగ్యశాలికడఁ ♦ జేరఁగ వత్తురు తారు దారె దూ
రాగమనప్రయాసమున ♦ కాదట నోర్చియునైన, నిల్వ ను
ద్యోగము చేసి; రత్ననిలయుం డని కాదె; సమ స్తవాహినుల్
సాగరుజేరు బెల్ల, మునిసన్నత! మధురమూర్తి! భాస్కరా!

టీ. మునిసన్నత! - మునులచే జక్కఁగాఁ బొగడఁబడినట్టియు, మధుర
మూర్తి - నాయొక్క గురుస్వరూపుడవు అయినట్టియు, భాస్కరా! -
నూర్మూడా! శ్రీగల భాగ్యశాలికడఁ - సంపదగలిగిన భాగ్యవంతునిదగ్గఱకు,
దూరాగమన ప్రయాసమునకుఁ - దూరమునుండి వచ్చుటవలనఁ గలిగిన శ్రమకు,
ఓర్చియునైనన్ - ఓర్పుకొని యెనప్పటికిని, అదటన్ - ప్రేమచేత, నిల్వన్ -
నివసించుటకు, ఉద్యోగముచేసి - ప్రయత్నముచేసి, తారుతారె - తమంతట
తామే, చేరఁగన్ వత్తురు - చేరుటకై వత్తురు, సమ స్తవాహినుల్ - సకలయైన
నదులును, సాగరున్ - సముద్రుని, రత్ననిలయుండు - మణులకు స్థానమయిన
వాఁడు, అని, ఎల్లఁ - అంతయును, చేరుట - ప్రవేశించుట, కాదె - కదా?

తా. భాస్కరా! సంపదగలవాని దగ్గఱకు జనులు కష్టము లెన్ని యైనను
బడి, శ్రమయని, దూరమని తలంపక మిగుల ప్రయత్నముచేసి చేరుదురు. నదు
లన్నియు నెన్నివంకరలు తిరిగినను, నెంతశ్రమపడినను రత్నములుండువాఁ
డనియే కదా సముద్రుని జేరుచుండుట! ఎల్లవారును ధనవంతు నాశ్రయింతు
రని భావము.

ఉ. అంగన నమ్మరాదు; తన యంకెకు రాని మహాబలాధ్యు వే
భంగుల మాయ లొడ్డి చెఱుపందలపెట్టు; వివేకియైన సా
రంగధరుం బదంబులు కరంబులు గోయగజేసె దొల్లి చి
త్రాంగి, యనేకముల్ నుడువరాని కుయుక్తులు పన్ని భా.2

టీ. భాస్కరా! తన యంకెకురాని - తన స్వాధీనమునకు (తనకు లోఁ
బడుటకు) రానట్టి, మహా బలాధ్యున్ - గొప్ప బలముగలవానిని గూడ,
వేభంగులన్ - అనేక విధములుగా, మాయలు - మోసములు (కపటములు),
బడ్డి - పన్ని (అల్లి), చెఱుపన్ - చెఱుచుటకు, తలపెట్టన్ - నిశ్చయించును,
తలించును, (కొబట్టి) అంగనన్ - ఆడుదానిని, నమ్మరాదు - నమ్మకూడదు,
తొల్లి - పూర్వము, చిత్రాంగి - రాజరాజ నరేంద్రుని భార్యయగు చిత్రాంగి,
నుడువన్ రాని - చెప్పుటకు సాధ్యముగాని, కుయుక్తులు - కపటములైన
యుపాయములను, పన్ని - కల్పించి, వివేకియైన - బుద్ధిమంతుడగు, సారంగ
ధరున్ - సవతికుమారుడగు సారంగధరుఁ డనువానిని, పదంబులు - కాళ్ళు,
కరంబులు - చేతులు, కోయగన్ - కోసివేయునట్లు, చేసెన్ - చేసెను.

తా. భాస్కరా! ఆడుదానిని నమ్మరాదు. ఎంతటి బలవంతునైనను,
దశకు లోబడనివానినైనను, అనేకవిధములయిన మాయలను జేసి లోబడచు
కొని, చెఱుపఁగలదు. పూర్వము చిత్రాంగి యనునది తన సవతియగు రత్నాంగి
కుమారుడగు సారంగధరునిపై లేనిపోని నేరములు మోపి మాయచేసి రాజుచే
నాలుసేతులు నడికించునట్లు చేసెను.

2. సారంగధరుఁడు - చిత్రాంగి.

వేగిదేశమునకు రాజధాని రాజమహేంద్రవరము. ఈ పురమును రాజు
ధానిగాఁ జేసికొని పాలించిన రాజు రాజరాజనరేంద్రుఁడు. ఇతఁడు చాళుక్య
వంశమువాఁడు. ఇతనికి రత్నాంగి, చిత్రాంగి అను నిరువురుభార్యలు. రత్నాంగి
కుమారుఁడు సారంగధరుఁడు. చిత్రాంగి సారంగధరుని రూపమునకు మోహిత
యైనది. ఒకనాడు సారంగధరుఁడు రాజు పట్టణమున లేని సమయమునఁ

ఉ. అక్కఱపాటువచ్చు నమఁయంబునఁజూట్టములొక్కొక్కరి
 న్మక్కువ నుద్ధరించుటలు మైత్రికిఁ జూడఁగ యుక్తమేనుమీః
 యొక్కట నీటిలో మెరకఁ నోడలబండ్లును బండ్లనోడలున్
 దక్కక వచ్చుచుండుట ని ఁ దానము గాదె తలంపఁ భా. ౩

టీ. భాస్కరా! అక్కఱపాటు - తగిన యవసరము, వచ్చు సమ
 యంబునన్ - కలిగిన కాలమునందు, చుట్టములు - బంధువులు, ఒక్కొక్కరిన్ -
 ఒకరినొకరు, మక్కువన్ - ప్రేమతో, ఉద్ధరించుటలు - తోడుపడి కష్టములను
 గట్టెక్కించుటలు, మైత్రిక్ - స్నేహమునకు, చూడఁగన్ - ఆలోచన
 చేయఁగా, యుక్తమే - తగినదే, సుమీ! - కదా!, ఒక్కటన్ - ఒకానొక
 సమయమునందు, నీటిలోన్ - నీటిమీద, ఓడలన్ - పడవలయందు, బండ్లున్ -
 బండ్లును, మెరకన్ - నేలమీద, బండ్లన్ - బండ్లయందు, ఓడలున్ - పడవ
 లును, తక్కక - వదలిపెట్టక, వచ్చుచుండుట, తలంపన్ - యోచింపఁగా,
 నిదానము కాదె - కారణము కదా? (ఉదాహరణముగను)

తా. భాస్కరా! నమయము వచ్చినపుడు లోకములో బంధువులగువారు
 మిక్కిలి ప్రేమతో నొకరికొకరు తోడ్పడి కష్టమును దీర్చుటకై సిద్ధముగ
 నుండి కార్యములను నెఱవేర్తురు. ఇది బంధుత్వఫలము. నీటిలో బండ్లను
 ఓడలు మోసి గట్టుచేర్చును. మెరకయందు బండ్లు ఓడలను మోసి నీటియందుఁ

భావురముల నాడించుచుండఁగా నొక్క పావురము తప్పిపోయి తనకడకు రాక
 చిత్రాంగి మేడమీద వ్రాలెను. దానిని వెచ్చకొనుటకై సారంగధరుఁడు
 చిత్రాంగి మేడకుఁ బోయెను. తాను మోహించియున్నవాఁడు తనమేడకు వచ్చె
 నని సంతసించి యాతనితో సుఖింపఁగోరి చేయిపట్టుకొని చిత్రాంగి బలశంత
 పెట్టెను. ధర్మమును దెలిసినవాఁడును, బుద్ధిమంతుఁడును నగు సారంగధరుఁడు
 నీతుల నెన్నింటినో తెల్పి యామెచేరిని విడిపించుకొని మేడనుండి పాతిపోయి తన
 భవనమును జేరెను. చిత్రాంగి సాహసముతో సారంగధరునిపైఁ బగఁ బూని
 రాజు రాఁగానే లేనిపోని నేరములను గల్పించి చెప్పి, రాజుతో సారంగధరుని
 కాళ్ళుచేతులను నఱకించెను. కాబట్టి అంగన నమ్మరాదు; చాడీలు కల్పించి
 హానిగల్గించునని నీతి.

జేర్చును. ఇది యెల్లరకును ఉదాహరణముగా నున్నది. ఒకరికొకరు తోడ్పడుట బంధువుల లక్షణము.

చ. అడిగినయట్టి యాచకులయాశ లెటుంగక లోభవర్తియై
కడపిన ధర్మదేవత యొకానొకయప్పుడు నీదు వాని కె
య్యెడల; నదెట్లు? పాలుతమకిచ్చునె యెచ్చటనై న లేగలన్
గుడువగ నీనిచో గెరలి ♦ గోవులు తన్నునుగాక! భా. 4

టీ. భాస్కరా! లోభవర్తియై - లోభగుణము (పిసినిగొట్టుతనము) నం దుండినవాడై, (మనఃశ్శుభ్రుడు) అడిగినయట్టి యాచకుల యాశలు - ప్రార్థించునట్టివారి కోరికలు, ఎటుగక - తెలిసికొనలేక, కడపినన్ - కాలము పుచ్చుచుండిన యెడల, ధర్మదేవత - ధర్మము అనునట్టి దేవత, వానికిన్, ఒకానొక యప్పుడై - ఏ సమయమునందును, ఎయ్యెడలక - ఏచోట నైనను, ఈను - ఇయ్యదు, అదెట్లు - అని యే విధముగా ననగా; ఎచ్చటక - ఏ సలమన నైనను, గోవులు - ఆవులు, లేగలక - దూడలను, కుడువగన్ + ఈనిచోక - పాలను త్రాగనీయనియెడల, కెరలి - కోపించి, తన్నునుగాక - తన్నునుగాని, పాలు - పాలను, తమకుక - పితుకువానికి, ఇచ్చునె? - ఇయ్యగలవా? (ఇయ్యవని భావము).

తా. భాస్కరా! తన దగ్గరకు వచ్చి యడుగుచున్నట్టి యాచకుల కోరికలను దీర్చక పిసినిగొట్టై (లోభియై) కాలము పుచ్చుచుండినవానికి ధర్మదేవతయే సమయమునందు, ఎచ్చటను నేమియు నియ్యజాలదు. అదెట్లనగా, ఆవులు దూడలను పాలుత్రాగ నియ్యక పోయినచో తప్పక తన్నును గాని ఎవ్వరికిని పాలనియ్యవు.

చ. అతిగుణహీనలోభికి బ ♦ దార్థము గల్గిన, లేకయుండినన్
మితముగఁ గాని కల్మిగలమీదటనై న భుజింపఁ డింపుగా;
సతమని నమ్ము దేహమును ♦ సంపద, నేటులునిండి పాతీనన్
గతుకఁగఁజూచుఁ గుక్క తనకట్టడ మీఱక యెందు భా. 5

టీ. భాస్కరా! అతి గుణహీనలోభికి - మంచిగుణములులేని లోభివానికి, పదార్థము - వస్తువు, కల్గినట్ - ఉండినప్పటికిని, లేకయుండినట్ - లేకపోయినప్పటికిని, మితముగఁ - తగినట్లుగా, అల్పముగా, కొని - అయినను, కల్మిగల మీఁదట నైనఁ - సంపద వచ్చిన తర్వాత నైనప్పటికిని, ఇంపుగాఁ - సంతోషముతో, భుజింపఁడు - తినఁడు, దేహమును-శరీరమును, సంపదఁ - ధనమును, సతము - శాశ్వతము, ఎల్లకాలము ఉండునది, అని - అనుకొని, నమ్ముఁ - నమ్ముకొనును, కుక్క, ఏనుగు - నదులు, నిండి, పాతినఁ - ప్రవహించినప్పటికిని, తన కట్టడ మీఱక-తన యేర్పాటు దాటక, ఎందుఁ - ఎక్కడనైనను, గతుకఁగఁ చూచుఁ - నాలుకతో అద్దుకొనుటకే చూచుచుండును.

తా. భాస్కరా! ఏమి లెంత నిండి పాలుమండినను కుక్క యేవినముగాఁ దన స్వభావమును మానక నీటిని నాలుకతోనే అద్దుకొని తృప్తిపడునో, అట్లే బుద్ధుఁడుకూడఁ దనకు ధనము లేనప్పుడుగాని, యుర్జుప్పడుగాని యొకేవిధముగ ననుభవింపక (భుజింపక) యుండునేగాని, యనుభవింపఁజాలఁడు.

చ. అదనుదలంచి కూర్చి, ప్రజానాదరమొప్పు విభుండు కోరినన్
గదిసి పదార్థ మిత్తు; రటుకానక వేగమె కొట్టి తెండనఁ
మొదటికి మోసమోఁ; బొదుగుమూలముగోసినఁ బాలుగల్గునే
- పిడికినఁగాక భూమిఁ బశుబృందము నెవ్వరికై న ? భా. 6

టీ. భాస్కరా! విభుండు - రాజు, అదను - తగిన సమయమును, తలంచి - ఎంచి, విచారించి, ప్రజఁ - జనమును, కూర్చి - చేర్చి (ఒకచోటఁ గూడునట్లుచేసి), అదరము + ఒప్పఁగఁ - మర్యాదయుండునట్లుగా, కోరినఁ - అడిగిన యెడల, కదిసి - దగ్గఱఁజేరి, పదార్థముఁ - కోరినవస్తువును, ఇత్తురు - ఇచ్చెదరు, అటుకానక - ఆ విషయము తెలిసికొనలేక, వేగమె - త్వరగా, కొట్టి - హింసపెట్టి, తెండు + అనఁ - తెచ్చునఁగా, మొదటికిఁ + మోసము +

బౌక్ - అసలునకే అపాయము గలుగును, భూమిక్ - లోకమునందు, పశు
బృందముక్ - పశువుల సమూహమును, పిలికినక్ + కాక - పిండిననే కాని,
పొదుగు మూలముక్ - పొదుగు మొదటికి, కోసినట్లయిన, పాలుకలుగునే -
పాలు లభించునా? (లభింపవు)

తా. భాస్కరా, రాజుగా నుండువాడు, ఎప్పుడైనను, తగినకాలమును
గుర్తెఱిగి ప్రజలను ఒకచోటఁ గూడునట్లుచేసి, మర్యాదతో నేదయినగోరికను
గోరినయెడల వారును తన దగ్గఱజేరి కోసినవస్తువును తప్పక యిత్తురు. అట్లు
గాక బాధించి, బెదిరించి, హింపించి, తెమ్మని దౌర్జన్యము చేసినచో రాజునకే
మోసము కలుగును. ఫలము కలుగదు. ఎట్లనఁగా లోకములో అవులను తృప్తి
పఱచి పిండిన యెడల పాలుదొరకును గాని మొవలంటఁ బొదుగును గోసిన
యెడల పాలు దొరకవు గదా ?

చ. అనఘునికైనఁ జేకుఁబుననర్హునిఁగూడి చరించినంతలో
మన మెరియంగ నప్పు డవమానము, కీడు ధరిత్రియందు; నే
యనువున నైనఁ దప్పవు; యథార్థము; తానదియెట్టు లన్నచో
నినుమునుగూర్చి యగ్ని నలయింపదె సమ్మెట పెట్టు? భా.

టీ. భాస్కరా! ధరిత్రియందుక్ - భూమియందు, అనఘునికైనక్ -
పాపములేనివానికైనను, అనర్హునిక్ - పనికిరానివానిని, కూడి - చేరి, చరించి
నంతలోక్ - తీరిగినయెడల, మనము - మనస్సు, ఎరియంగక్ - మండునట్లుగా,
అప్పుడు - ఆ సమయమునందు, అవమానము, కీడు - హానియు, చేకుఁబుక్ -
కలుగును, ఏ యనువునైనక్ - ఏ యపాయము చేతనైనను, తప్పవు - తప్పి
పోవు, యథార్థము - నిజము, తాక్ + అది + ఎట్టులు - అది ఏ విధముగా,
అన్నచో - అనినయెడల, ఇనుమునుగూర్చి అగ్నిక్ - ఇనుముతోఁ గూడిన
యగ్నిని, సమ్మెట పెట్టు - సమ్మెట పెట్టి, అలయింపదె - కష్ట పెట్టదా?
(కష్టపెట్టును)

తా. భాస్కరా! ఎప్పుడైనను, ఏతప్పు చేయనివాడైనను, దుర్మార్గు
విశోఁ జేరియుండినంతమాత్రమున, దుర్మార్గునకుఁ గలుగునట్టి యవమాన

మును, హానియును తప్పక కలుగును. తప్పించుకొనుట కుపాయమును లేదు. ఎట్లనగా అగ్ని యినుముతోఁ గూడినమాత్రాన సమ్మెటదెబ్బ తినుచున్నది గదా?

చ. అలఘు గుణప్రసిద్ధుఁడగునట్టి ఘనుఁడొకఁ డిష్టుఁడై తనున్
వలచి, యొకించు కే మిడినవానికి మిక్కిలి మేలుచేయుఁగాఁ.
తెలిసి కుచేలుఁడొక్కఁకొఱిఁదెండడుకుల్ దనకిచ్చినన్ మహా
ఫలదుఁడు కృష్ణుఁ డత్యధికభాగ్యము లాతనికిఁడె? భా. 8

టీ. భాస్కరా! అలఘు - గొప్ప, గుణ ప్రసిద్ధుఁడు - గుణములచేతఁ బ్రఖ్యాతికెక్కినవాఁడు, అగునట్టి - అయిన, ఘనుఁడు - గొప్పవాఁడు, ఒకఁడు, ఇష్టుఁడై - ప్రియమయినవాఁడై, తనుకొ, వలచి - ప్రేమించి (కోర్కితోఁ గూడినవాఁడై), ఒకించుక - కొంచెము, ఏమి + ఇడినకొ - ఏదియిచ్చినను, వానికికొ, మేలు - ఉపకారము, మిక్కిలి - ఎక్కువగా, చేయుకొ + కొకొ - చేయును గదా? కుచేలుఁడు, తెలిసి - తెలిసికొని, ఒక్క కొఱిఁదెండు - ఒక్క చేరెఁడు, అడుకుల్ - అటుకులు, తనకుకొ, ఇచ్చినకొ - ఇయ్యఁగా, మహాఫలదుఁడు - గొప్పఫలమును ఇచ్చునట్టి కృష్ణుఁడు, అతనికి - ఆ కుచేలు నకు, అత్యధిక భాగ్యములు - మిక్కిలి యెక్కువ యయిన సంపదలు, ఈడె - ఇయ్యఁదా? (ఇచ్చెనని భావము)

8. కుచేలుఁడు - అడుకులు - శ్రీకృష్ణుఁడు.

కుచేలుఁడు కేదబ్రాహ్మణుఁడు. శ్రీకృష్ణుఁడును, కుచేలుఁడును సాందీపుఁడు అను మునియొద్ద విద్యల నభ్యసించిరి. కావున బాల్యమిత్రుఁడు. ఇతఁడు వివాహముచేసికొని యిరువదియేడ్వయ్య కొడుకులను గనెను. కుటుంబము పోషింపఁ జాలక, యాన్నంతలోఁ దృప్తిపడుచుండెను. ఇతని భార్య ప్రోత్సహింపఁగాఁ జిన్ననాటి మిత్రుఁడును, సమస్తసంపదలఁ గోరినవారలకిచ్చు శ్రీకృష్ణమూర్తిని దర్శింపఁబోయెను. నివ్వరిధాన్యముతోఁ జేసిన అడుకులను జేరెఁడు కానుకగా నిచ్చెను. భక్తిపూర్వకమగు ఆ కానుకకు దయగల భగవంతుఁడు శ్రీకృష్ణుఁడు మహేశ్వర్యమునిచ్చి భాగ్యవంతునిఁ గావించెను. గుణవంతుఁడు ప్రీతితోనిచ్చిన యే యల్పమునకైనను మితిలేని మేలు గావించుననుట కిది సారము.

తా. భాస్కరా! గుణవంతుడని ప్రసిద్ధికెక్కినవాడు తనకుఁ బ్రీతితో నెవరయిన నేది కొంచెము సమర్పించినను, వాని కపరిమితమగు మేలు కావించును. ఎట్లనగా శ్రీ కృష్ణుడు తనకుఁ గువేలుడు బ్రేమతో చేరెడటుకులు మిక్కిలి గౌరవముతో, భక్తితో సమర్పింపగానే యపరిమితములయిన సంపదలను ఇయ్యలేవా?

చ. అననివిభుండు నేరుపరియై చరియించినఁ గొల్చువార లె
ట్లవగుఱు లె న నేమి? పనులన్నియుఁ జేసుఱు వారిచేతనే;
ప్రవిమలసీతేశాలి యగు ధ రామునికార్యము మర్కటంబులే
తవిలి యొనర్పవే జలధి ధ దాటి సురారులఁ ద్రుంచి? భా. 9

టీ. భాస్కరా! అననివిభుండు - రాజు, నేరుపరియై - చాతుర్యము కలవాడై, చరియించినకొ - నడుచుకొనినయెడల, కొల్చువారలు - సేవకులు, ఎట్లు - ఏ విధముగా, అనగుఱులు - చెడఁగూము గలవారు, ఐక + ఏమి? - అయినప్పటికిని, వాచేతనే - ఆ సేవకులచేతనే, పనులన్నియుకొ, చేకుఱుకొ - నెఱవేఱును; ప్రవిమల సీతేశాలి - మిక్కిలి స్వచ్ఛమయిన రాజసీతి గలిగినవాడు, అగు - అయిన, రామునికార్యము - శ్రీరామునియొక్క పని, మర్కటంబులే - కోతులే, తవిలి - శ్రద్ధచు బూని, జలధికొ - సముద్రమును, దాటి, సురారులకొ - రాక్షసులను, ద్రుంచి - చంపి, ఒనర్పవే - చేయలేవా? (చేసేనని భావము)

తా. భాస్కరా! లోకమున రాజయినవాడు శక్తిగలవాడయిన యెడల సేవకు లెంత పనికిరాని చెడ్డవారయినను, వారిచేతనే తన సమస్తకార్యములు నెఱవేర్చుకొనఁ గలడు. ఎట్లనగా, శ్రీరామచంద్రుని కార్యమును వానరములే శ్రద్ధవహించి సముద్రమును దాటి, రాక్షసులఁ జంపి నెఱవేర్చలేవా?

ఉ. ఆదర మింతలేక నరుఁడాత్మబలోన్నతి మంచివారికిన్
భేదము చేయుటం దనదుపేర్పికిఁ గీడగు; మూలమె; ట్లమ

ర్యాద హిరణ్యపూర్వకశివన్ దనుజుండు గుణాఘ్నఁడైన ప్రహ్లాదున కెగ్గుచేసి ప్రళయంబును బొందఁడె మున్ను? భా. 10

టీ. భాస్కరా! నరుండు - మనుష్యుఁడు, ఆదరము - మర్యాద, ప్రీతి, ఇంతలేక - కొంచెమయినను లేక, ఆత్మబలాన్నతిక్ - తనయొక్క యెక్కువ బలముచేత, మంచివారికి - సజ్జనులకు, భేదముచేయుట - చెఱుపుచేయుట చేత, తనదుపేర్మికి - తనయొక్క గొప్పకీర్తికి, కీడు + అగు - చెడుపు కలుగును, మూలము - కారణము, ఎటు - ఏ విధము (అనగా), మున్ను - పూర్వము, హిరణ్యపూర్వకశివు + అ - దనుజుండు - హిరణ్యశబ్దము ముందుగాఁ గల కశిపుఁడు అను రాక్షసుఁడు (హిరణ్యకశిపుఁడు), గుణాఘ్నఁడు - మంచి గుణములు గలవాఁడు, ఐన - అగు, ప్రహ్లాదునకు - ప్రహ్లాదుడను బాలునకు, ఎగ్గు - కీడు, చేసి - కలిగించి, ప్రళయంబును - నాశమును, పొందఁడె? - పొందలేవా?

తా. భాస్కరా! లోకములో నెవఁడయినను, గొంచెమయిన ప్రేమలేక, మర్యాదను జూడక తన బలగర్వముచేత సత్పురుషులకుఁ గీడుచేసినయెడల.

10. ప్రహ్లాదుండు - హిరణ్యకశిపుఁడు.

హిరణ్యకశిపుఁడు రాక్షసులకు రాజు. ప్రపంచమునఁ దానే భగవంతుడనని, తన నామమే తలఁపవలయునని ఘోషించుచు నేవతలను, దేవతాధీశులను నానాబాధలఁబెట్టెను. ఇట్టివానికఁ బ్రహ్లాదుడను పుత్రుఁడు గలఁడు. చిన్న వాఁడైననుండియు నీ బాలుఁడు విష్ణుభక్తితో నుండెను. తనకు విరోధియగు విష్ణునిఁ దలఁచుచున్నాఁడే యని పుత్రునిఁ జదివించెను. తన్ను గుఱించి బోధించెను. బాలుఁడు విష్ణుభక్తి మానలేదు. హిరణ్యకశిపుఁడు నానాహింసలఁబెట్టెను. భగవంతుడగు విష్ణుదేవుడే సర్వకర్త; సర్వముం దనలోను, సర్వమునందును దాను నుండఁవాడని వాదించెను. సాధుగుణుడగు ప్రహ్లాదునకు విషయపెట్టియు, నేనుఁగులతోఁ ద్రొక్కించుయు నపరిమితబాధల నలపెను. విష్ణుమూర్తి ప్రహ్లాదుని రక్షించి హిరణ్యకశిపుని శిక్షింపఁగోరి స్తంభముం దుదయించి యా రాక్షసునిఁ జంపెను. హిరణ్యకశిపుని తండ్రి కశ్యపప్రజాపతి; తల్లి దితి. ప్రహ్లాదుని తల్లి నీలావతి.

తనకీర్తికిని, బ్రదుకునకును హాని తప్పక పొందగలడు. పూర్వము పూర్వము
కళింపుడు తన కుమారుడగు ప్రహ్లాదుని నానావిధములుగా బాధించి తానే నశిం
చెను గదా ?

ఉ. ఆరయ నెంత నేరుపరియై చరియించిన, వానిదాపునన్
గౌరవ మొప్పుగూర్చు మహాకారి మనుష్యుడు లేక మెలుచే
కూర; దదెట్లు? హత్తుగడగూడునె? చూడఁ బదాఱువన్నె బం
గారములోన నైన వెలిగారము కూడకయున్న ? భా. 11

టీ. భాస్కరా! ఆరయన్ - విచారింపఁగా, (మనుష్యుడు) ఎంత
నేరుపరియై - ఎంతటి శక్తిగలవాఁడుగా నుండి, చరియించిన - ప్రవర్తించు
చుండినను, వాని దాపునన్ - వాని దగ్గఱ, గౌరవమొప్పు - మర్యాద యుండు
నట్లు, కూర్చు - కలిగించు, ఉపకారి - మేలుచేయునట్టి, మనుష్యుడు లేక,
మేలు - మంచి, చేకూరదు - కలుగదు, అది, ఎట్లు? - ఏ విధముగా
ననఁగా, చూడన్ - తలపోయఁగా, పదాఱువన్నె బంగారములోన నైనన్ -
మేల్చిబంగారునందయినను, వెలిగారము కూడకయున్నన్ - వెలిగారము అను
బస్తువు చేర్చక యుండినచో, హత్తుగడ - అతుకుకొనుట, కూడునె - జరు
గునా? (జరుగదు.)

తా. భాస్కరా! లోకమునందు ఎంతటి శక్తియుక్తులవానికైనను,
వాని దగ్గఱ మర్యాద కలిగించుటకుఁ దగిన యొక మంచివాడు లేక యుండి
నచో మేలు కలుగఁజాలదు. ఎట్లనఁగా; పదునాఱవ వన్నెగలిగిన శ్రేష్ఠుని
బంగారునకుఁ గూడ వెలిగారము కూడక యుండినచో అతుకు బడఁజాలదు.
ప్రకాశింపదు.

ఉ. ఈక్షితి నర్థకాంక్ష మది * నెప్పుడు పాయక లోకులెల్ల సంత
రక్షకుఁ డైన సత్ప్రభునిరాకలు గోరుదు రెందుఁ; జంద్రికా
పేక్షఁ జెలంగి చంద్రుఁ డుదయించు విధంబునకై చకోరపుం
బట్టలు చూడవె యెదుర * పార ముదంబును బూని భా. 12

టీ. భాస్కరా! ఈక్షితిక్ - ఈ భూమియందు, లోకులెల్లక్ - జనులండఱును, మదిక్ - మనస్సునందు, అగ్రకౌంక్ష - ధనమునందలి ఆశను, ఎప్పుడుక్, పానుక - వదలక, సంరక్షకుఁడు - చక్కఁగాఁ బాలించునట్టివాఁడు, ఐన - అగు, సత్ప్రభుని రాకలు - మంచి రాజుయొక్క రాకలను, ఎందుక్ - ఏచోట నయినను, కోరుదురు - కోరుచుందురు, చకోరపుంబక్షులు - చక్రవాకపక్షులు, చంద్రికాపేక్షక్ - వెన్నెలను చూచు కోరికతో, చెలంగి - సంతోషించి, చంద్రుఁ డుదయించు విధమునకై - చందమామ యుత్పత్తికొఱకై, అపార ముదంబును - ఎక్కువ సంతోషమును, పూని - పొంది, ఎదురు చూడవే? (ఎదురు చూచునని భావము)

తా. భాస్కరా! ఈ ప్రపంచమునందు జనులెల్లరు ధనాశను వదలక బాగుగాఁ బరిపాలించు రాజుయొక్క రాకను గోరుచుందురు. ఎట్లనఁగా: చకోరమును వెన్నెలను గోరుచున్నవై మిక్కిలి సంతోషముతోఁ జంద్రుని రాకకై ఎదురుచూచుచుండును గదా?

ఉ. ఈ జగమందు దా మనుజుఁడెంత మహాత్ముఁడైన దైవమా
తేజము తప్పఁ జూచునెడఁదిమ్మరి కోల్పడు; నెట్లన నృహా
రాజకుమారుడైన రఘురాముఁడు గాల్పడఁ గాయలాకులున్
భోజనమై తగ న్వనికిఁబోయి చరింపఁడె మున్ను భా. 13

టీ. భాస్కరా! ఈ జగమందుక్ - ఈ లోకమునందు, తాక్ - తాను, మనుజుఁడు - మనుష్యుఁడు, ఎంత మహాత్ముఁడు + ఐనక్ - ఎంత గొప్పవాఁడు అయినప్పటికిని, దైవము, ఆతేజము - ఆ ప్రభావమును, తప్పఁ జూచునెడక్ - పోవునట్లు చూచినయెడల, త్రిమ్మరి - తిరిగి, కోల్పడుక్ - పోఁగొట్టుకొనును; ఎట్లు + అనక్ - అదెట్లనఁగా, మున్ను - పూర్వము, మహారాజ కుమారుఁడు + ఐన - గొప్పరాజపుత్రుండగు, రఘురాముఁడు-రఘువంశమునందు జనించిన శ్రీరాముఁడు, కాల్పడక్ - కాలినడకతో (పాదచారియై), కాయలు, ఆకులుక్, భోజనము + ఐ - ఆహారముగానుండి, తగక్, వనికిక్ - అరణ్యమునకు, పోయి - వెళ్ళి, చరింపఁడె? - తిరుగలేదా?

తా. భాస్కరా! ఈ లోకములో మనుష్యుఁడు తా నెంత మహిమగల వాఁడయినను అదృష్టము (దైవము) తప్పినపుడు తన మహిమను బోగొట్టుకొని శ్రమపడును. ఎట్లనగా మహారాజకుమారుఁడు అయి, రఘునంశమునఁ బుట్టిన శ్రీరాముఁడు పాదచారియై కాయలు ఆకులు తినుచు నరణ్యముల వెంటఁ దిరుగలేదా?

చ. ఉరుకరుణాయుతుండుసమయోచితమాత్మదలంచి యుగ్రవా
కృరుషతఁజూపినకా ఫలముగల్గుట తథ్యముగాదె;యంబుదం
బుటిమినయంతనే కురియకుండునె వర్షము లోకరక్షణ
స్థిరతరపారుషంబున న శేషజనంబు లెఱుంగ భా. 14

టీ. భాస్కరా! ఉరుకరుణాయుతుండు - మిక్కిలి దయతోఁ గూడిన వాఁడు, సమయోచితము - కాలమునకుఁ దగినరీతిని, ఆత్మకా - చానస్వవంతు, తలంచి - యోజించి, ఉగ్రవాకృరుషతకా - భయంకరమయిన మాటలయొక్క కఠినత్వమును, చూపికా - కనఁబఱచినప్పటికిని, ఫలము - తగినలాభము, కలుట తథ్యముగాదె-కలుగుట నిజముకదా? (తప్పక మంచి ఫలముమాత్రకలగును), అంబుదంబు - మేఘము, ఉఱిమినయంతనే - ఉఱునుగానే, లోకరక్షణ - ప్రపంచమును గాపాడుటయందు, స్థిరతర - మిక్కిలి చలనము లేక యుండిన, పారుషంబునకా - పురుష ప్రయత్నముచేత, అశేషజనంబులు - సకలజనులును, ఎఱుంగకా - తెలియునట్లుగా, వర్షము - వాన, కురియక ఉండునే - కురియుచున్నదికదా?

తా. భాస్కరా! దయగలవాఁడు సమయమునుబట్టి కఠినముగా మాటలాడినను తగిన సమయమున మంచి ఫలమునుమాత్రము దయచేయఁగలఁడు. ఇది నిజము.

13. శ్రీరాముఁడు - అరణ్యావాసము.

నూత్యనంశమునందు దశరథుఁడను రాజుండెను. ఇతఁడు అయోధ్య యందు రాజయి భూమిని బరిపాలించుచుండెను. భగవదంశవలన శ్రీరాముఁడు, లక్ష్మణుఁడు, భరతుఁడు, శత్రుఘ్నుఁడు అను నలువురు కొడుకులు దశరథునకుఁ గలిగిరి. తండ్రియాజ్ఞను బూని శ్రీరాముఁడు లక్ష్మణునితో

మేఘము కఠినముగా గర్జించినప్పటికి, జనులకందఱకును సంతోషము కలుగు నట్లుగ జీవితమున కుపయోగించు వస్తుమును కురిపించుచున్నది.

చ. ఉరుగుణవంతుఁడొడ్డు తనకొండవకారము చేయునప్పుడుం
బరహితమే యొనర్చు; నొకపట్టుననై నను గీడుఁజేయఁగా
నెఱుఁగఁడు;ని క్తమేకదఁయదెట్లనఁగవ్వముబట్టియెంతయుం
దఱువఁగఁజొచ్చినం బెరుఁగుతాళిమినియవె వెన్న? ఛా. 15

టీ. భాస్కరా! ఉరుగుణవంతుఁడు - మిక్కిలి గొప్పగుణములు గల వాఁడు, ఒడ్డు - ఇతరులు, తనకు - తనకు, ఒండు - ఒకానొక, అపకారము - కీడు, చేయునప్పుడు - చేయునట్టి కాలమునంగుఁగూడ, పరహితమే - ఇతరులకు మేలునుమాత్రమే, ఒకర్చు - చేయును, ఒకపట్టుననైనను - ఒకానొక సమయమునందైనను, కీడుచేయఁగా - చెడ్డచేయుటకు, ఎఱుఁగఁడు - తలంపఁడ, నిక్కిమేకద - ఈ విషయము నిజముగదా? అది + ఎట్లు + అ - అదెట్లనఁగా, కవ్వముకొపట్టి - కవ్వము పట్టుకొని, ఎంతయు - మిక్కిలి, తఱువఁగఁ జొచ్చిన - చిలుకుటకుఁ బూనుకొనినను, పెరుగు, తాళిమి - ఒర్పుతో, వెన్న - వెన్నను, ఈయవె - ఇయ్యదా?

తా. భాస్కరా! గుణవంతుడైనవాఁడు తన కితరు లెంతటి యపకారమును జేసినను తాను మిత్రము వారి కుపకారమునే చేయునుగాని కీడు చేయఁడు. కవ్వముతో నెంతగాఁ జిలికినను పెరుగు వెన్ననే ఇచ్చుచుండును గదా?

చ. ఉరుబలశాలి నంచు దను † నొల్లని యన్య పతివ్రతాంగనా
సురతము గోరెనేని కడఁగుమ్మది భూతికిఁ; వ్రాణహానియా;

డను, భార్యతోడను సరిత్యావాసము పడునాల్గు సంవత్సరములు చనెను. రాజ్య పట్టాభిషేకము వదలి యరణ్యమునకు వెళ్ళి కాయగసురుల తినుచు గడ్డములు అనుభవించి మునుల కుపకారము చేసినాడు. ఎంత మంచివాడయినను, దైవ బలముగలవాడయినను, అడవియందు గడ్డపడుట యదృష్టము తప్పజూచుటచే గదా?

శిరములు గూల రాఘవునిచే దశకంఠుడు ద్రుంగిపోవడే
యెఱుంగక సీత కానపడియిష్టుల వృత్తులఁ గూడి భా. 16

టీ. భాస్కరా! ఉరుబలకాలిక + అంచుక - మిక్కిలి ఎక్కువ
బలము గలవాడనని మనుష్యుఁ డెవఁడయినను, తనుక - తనను, ఒల్లని - ఇష్ట
పడని, అన్యపతివ్రతాంగనా సురతక - మఱియొక పతివ్రతయగు స్త్రీ
యొక్క కూడికిను, కోరనేని - కోరినట్లయినచో, అది - ఆ చెడ్డపనియే,
భూతికి - విశ్వరూపునకు (సంపదకు), కడసుమ్ము - అంతమే యగును,
ప్రాణహనియాక - ప్రాణమునకు అపాయము అగును, దశకంఠుడు - పది
తలలుగల రావణాసురుఁడు, ఎఱుంగక - తెలియక, సీతకుక - సీతాదేవిని,
ఆశపడి - ఆశించి, శిరములు గూలఁగా - తలలు పడిపోఁగా, ఇష్టులక -
హితులను, భృత్యులనుగూడి - సేవకులతోడఁ గూడినవాడై, రాఘవునిచేక -
శ్రీరామునిచే, ద్రుంగిపోవడే - నశింపఁడా (చావఁడా).

తా. భాస్కరా! ఎవఁడయినను, నేనే బలవంతుఁడనని గర్వించి, ఇతర
స్త్రీని, ఇష్టపడకయున్నను, బలాత్కారముచేసి యాక్రమింపఁ గోరినయెడల వాని
యైశ్వర్యము చెడుటయేగాక వాఁడును అంతటితో నశింపఁగలఁడు. పదితలలు
కలిగి లోకమునంతను జయించిన రావణాసురుఁడుగూడ సీతాదేవిని కోరుటచేత
తన మిత్రులు, బంధువులు, భృత్యులు, సంపద నశించుటయేగాక తానును నశిం
చెను. ఇది సత్యము.

16. రావణుడు - పతివ్రత సీత.

విశ్రవోద్రహ్యుకొడుకు రావణుడు. రావణుడు లోకములను బాధించు
టయే గాక స్త్రీలను జేజుబట్టుకొనుచు వచ్చెను. శ్రీరాముడు అరణ్యవాసము
చేయుకాలమున శ్రీరాముని భార్యయు, పతివ్రతయు నగు సీతాదేవిని సన్న్యాసి
వేషముఁబూని మోసముచే నపహరించి తెచ్చి లంకలో రాక్షసస్త్రీల మధ్య
నుంచి మిక్కిలి హింసపెట్టి, తన్ను బెండ్లాడుమని బాధించెను. ఈ చెడ్డకార్య
మును జేయుటకలన రావణుడు బుత్త మిత్రులతోఁగూడ నశించెను. పతివ్రత
లను బాధించువారు చెడుదురనుట కిదియే యుదాహరణము.

ఉ. ఊరక వచ్చు బాటుపడ * కుండిననై న ఫలం బదృష్ట మే
పారంగ గల్గివానికిః బ్రహ్మసము నొందిన దేవదానవుల్
వార లటుండఁగా నడుమ * వచ్చిన శౌరికి గల్గెఁగాదె శృం
గారపుఁబ్రోవు లక్ష్మీయును, * గొస్తుభరత్నము, రెండు భా. 17

టీ. భాస్కరా! అదృష్టము - భాగ్యము, ఏపారంగ - బాగుగా,
కల్గివానికి - ఉన్నవానికి, పాటుపడక - శ్రమపడక, ఉండిననై -
ఉండినప్పటికిని, ఫలంబు - లాభము, ఊరక - ఏ శ్రమలేకయే, వచ్చు -
కలుగును, ప్రయాసము - కష్టమును, ఒందిన - పొందినట్టి, దేవదానవుల్ -
దేవతలను రాక్షసులను, అటుండఁగా - ఏమియు లేకయుండఁగా, నడుమ -
మధ్య, వచ్చిన - వచ్చినటువంటి, శౌరికి - విష్ణుమూర్తికి, శృంగారపుఁబ్రోవు -
సౌందర్యమునకు రాశియైన, లక్ష్మీయును - లక్ష్మీదేవియును, కొస్తుభ
రత్నము - మణియు, రెండును - రెండును, కల్గె + కాచె - కల్గెను గదా?

తా. భాస్కరా! అదృష్టము మంచిదిగా నుండినచో శ్రమపడ నవ
సరములేకయే, యేప్రయత్నమును జేయకయే లాభము ఊరక కల్గును. ఎట్ల
నఁగా: దేవతలును, రాక్షసులును శ్రమపడి సముద్రమును జిలుకఁగా వారికి
లాభమేమియుఁ గలుగక యున్నను, మధ్య వచ్చిన శ్రీ మహావిష్ణు దేవునకు
సౌందర్యవతియగు లక్ష్మీదేవియు, గొస్తుభమణియు నను రెండువస్తువులు
లాభించెను గదా ?

17. దేవదానవులు - పాలనముద్రము తఱచుట - హరి కొస్తుభమణిని,
లక్ష్మీని కొనుట.

రాక్షసులు, దేవతలు అమృతముకొఱకయి పాలసముద్రమును, మందర
పర్వతమును కవ్వముగాఁజేసి, వాసుకిని కవ్వపుఁ ద్రాడుగాఁ గావించి చిత్తిరి.
ఎక్కువ శ్రమపడిరి. అందు ఆనేకవస్తువులు పుట్టినవి. వానిలో శ్రేష్ఠములయిన
వస్తువులను, శ్రీమహావిష్ణువు వచ్చి తాను సలహా ఇచ్చినట్లు నటించి కొస్తుభ
మణిని, శ్రీ మహాలక్ష్మీదేవిని గ్రహించెను.

ఉ. ఊరక సజ్జనుం డొదిగి యుండిననై న దురాత్మకుండు ని
 ష్కారణ మోర్వలేక యపకారము చేయుట వాని విద్యగా;
 చీరలు నూలుటంకము చేసెడి వై నను బెట్టెనుండగాఁ
 జేరి చినిగిపోఁ గొలుకు యిమ్మట కేమిఫలంబు ? భా. 18

టీ. భాస్కరా! సజ్జనుండు - మంచి నడవడి గలవాఁడు, ఊరక -
 ఏ ప్రస్తాపనకును బోక, ఒదిగి - అణగి, ఉండినకొ - ఐనకొ - ఉండినప్ప
 టికిని, దురాత్మకుండు - చెడ్డగుణముగలవాఁడు, ఓర్వలేక - చూడలేక,
 విష్కారణము - కారణము లేకయే, అపకారముచేయుట - కీడుచేయుట,
 వానివిద్యగా - వాని నేర్చుగదా? చీరలు - కొకలు, నూలుటంకములు -
 నూలువరహాలు, చేసెడివి - వెలగలవి, ఐనను, పెట్టెకొ - పెట్టెయందు,
 ఉండఁగాకొ - ఉంచినను, చేరి - ప్రవేశించి. చినిగిపోకొ - చినిగిపోవు
 నటుల, కొలుకు - కొలుకునటువంటి, చిమ్మటకుకొ - పురుగునకు, ఏమి
 ఫలంబు - ఏమి లాభము గలదు?

తా. భాస్కరా! మంచివాఁడు ఎవరితోలికిని బోక అణగి మణగి
 యుండినప్పటికిని, చెడ్డవాఁడు ఓర్వఁజాలక నిష్కారణముగాఁ గీడుచేయు
 చుండుట వాని స్వభావము. మిక్కిలివెలగలిగిన వస్తుములు పెట్టెయం
 దుండఁగా నందుఁ జిమ్మటపురుగు చేరి చినిగిపోవునట్లు కొట్టుచుండునుగదా?
 దానికి గల ఫలమేమి?

ఉ. ఎట్టుగఁ బాటుపడ్డ నొక యింతుక ప్రాప్తము లేక వస్తువుల్
 పట్టుపడంగ నేరవు; ని యిద్ధి; సురావళిగూడి రాక్షసుల్
 గట్టు పెకల్చి పొల్కుడలిగవ్వముచేసి మథించి;రంతయున్
 వెట్టియె గాక, యే మనుభవించిరి వారమృతంబు భా. 19

టీ. భాస్కరా! ఎట్టుగకొ - ఏవిధముగ, పాటుపడ్డకొ - శ్రమపడి
 నప్పటికిని, ఒక యింతుక - ఏ కొంచెమయినను, ప్రాప్తములేక - అదృష్టము
 లేక, వస్తువుల్ - పదార్థములు, పట్టుపడంగకొ - దొరకఁగా, నేరవు - చాలవు,

నిబద్ధి - నిజము, రాక్షసులు - రక్కసులు, సురావలిక్ - దేవతా సమాహము
లతో, కూడి - చేరి, గట్టు - కొండను, పెకల్చి - పెకలించి, పాల్కడలిక్ -
పాల సముద్రమునగు, కవ్వముఁజేసి - కవ్వము చేసికొని, మథించిరి -
చిలికిరి, అంతయుఁ - ఆకార్య మంతయును, వెట్టియొక్కాక - వ్యర్థమేకాక,
వారు - ఆరాక్షసులు, అమృతంబుఁ - చిలుకఁగా కలిగిన అమృతమును, ఏమి
అనుభవించిరి - ఏమి పొందిరి ?

తా. భాస్కరా : ఎంత శ్రమపడినను, అదృష్టముననది లేకపోయిన
నేపస్తువుగాని కొంచెమయినను లభింపఁజాలను. ఇది నిజమయిన మాట. దేవత
లతోఁగూడి రాక్షసులు కొండను పెకలించి కవ్వమునుగాఁజేసి పాలసముద్ర
మును శ్రమపడి చిలికిరి. ఈ శ్రమ యంతయు వ్యర్థమేగాని అమృతమును
ఎంతమాత్ర మనుభవించఁ గలిగిరి ?

చ. ఎడవక దుర్జనుం దొరులకెంతయుఁగీదొనరించుఁగాని, యే
యెడలను మేలు సేయఁ దొకయిండుకయైనను; జీడపుర్వదాఁ
జెడఁ దిను; నితెకాక పుడిసెందు జలం బిడి పెంప నేర్చునే
పొడ వగుచున్న పుష్ప ఫలభూరుహ మొక్కటి నైన? భా.20

టీ. భాస్కరా ! దుర్జనుఁడు - చెడ్డవాఁడు, ఎడవక - ఆలోచన చేయక,
ఒరులకు - ఇరులకు, ఎంతయుఁ - మిక్కిలి, కీడు - చెడుగు, ఎప్పుడూ,

19. రాక్షసులు కష్టపడుట - అమృతము లభింపకపోవుట.

సముద్రమును మందరపర్వతముతో దేవతలు, రాక్షసులు చిలుకునపుడు
రాక్షసులు వాసుకి యను సర్పముయొక్క పడగలపై పు పట్టుకొని యాసర్పము
బాధను సహింపలేక ఘోరములనుండి విషము గ్రక్కఁచుండఁగా ఆ మంటలను
భరించుచు అమృతముకొనుట బ్రయత్నముతో నెగురుచుచుండిరి. కాని,
అమృతము పుట్టఁగ నే శ్రమఁబెట్టువు మోహినిరూపముతో నవతరించి దేవత
లను, రాక్షసులను బంతులుగాఁ గూర్చుండఁబెట్టి, అమృతమును పంచుటకుఁ
బూనుకొని, అమృతమంతయు దేవతలకుఁ బోసి రాక్షసులకు రి క్తనా సములను
జూపెను. రాక్షసు లామాయకు మోసపోయి విఫలులైరి. చేసిన చాకిరి
యంతయు వ్యర్థమయ్యెను.

ఒసరించుకొ - చేయును, కాని - కాక, ఏ యెడలకొ - ఏచోటనయినను, ఒక
ఇంచుకయెనను - కొంచెమయినను, మేలుచేయఁడు - మంచిచేయఁడు, చీడ
పురుగు - చీడపురుగు, తాకొ - చెడకొలినుకొ - తాను చెట్టును నాశన మగునట్లు
కొఱుటను, ఇంతెకొక - ఇంతియెగాని, పుడిసెందు - ఒక చేరెఁడు, జలంబు -
నీరు, ఇడి - ఇచ్చి, పొడవగుచున్న - పెద్దదగునట్టి, పుష్పఫల భూరుహము -
పువ్వులు పండ్లు గల చెట్టును, ఒక్కటినైన - ఒక్కదానినైన, పెంపకొ +
నేర్చునే - పెంచఁగలదా?

తా. భాస్కరా! దుష్టుఁడు ఇతరుల కెప్పుడును గీడే చేయుచుండును
గాని, మేలు కొంచె మైనను చేయఁడు. చీడపురుగు వృద్ధిపొందుచున్నట్టి
పూలు పండ్లు గల చెట్టును తెగఁగొఱుకునేగాని చేరెడు నీళ్లుపోసి యెన్నఁడును
బెంచఁజాలదు.

ఉ. ఎడ్డెమనుష్యుఁడేమెఱుఁగుఁనెన్నిదినంబులు గూడియుండినన్
దొడ్డగుణాధ్యునందుఁ గల తోరపువర్తన లెల్లఁ బ్రజ్ఞఁ బే
ర్పడ్డవివేకిరీతి; రుచి పాకము నాలుకగా కెఱుఁగునే
తెడ్డది కూరలోఁ గలయఁద్రిమ్మరుచుండిన నైన భా. 21

టీ. భాస్కరా! ఎన్ని దినంబులు - ఎన్నినాళ్లు, కూడియుండినకొ -
చగ్గఁగ జేరియుండినప్పటికిని, ఎడ్డెమనుష్యుఁడు - తెలివితేనివాఁడు, దొడ్డ
గుణాధ్యునందుకొ - గొప్పగుణములు గలవానియందు, కల - ఉండిన,
తోరపు వర్తనలు - గొప్ప నడవడులు, ఎల్లకొ - అన్నియును, ప్రజ్ఞకొ -
తెలివితేత, పేర్పడ్డ - ప్రఖ్యాతికెక్కిన, వివేకిరీతి - తెలివిగలవానివలె,
ఏమి ఎఱుఁగును - ఏమి తెలియును? రుచిపాకము - రుచులయందు నేర్పు,
నాలుక కొక - నాలుకకుఁగాక, కూరలోకొ - కూరయందు, కలయకొ
ద్రిమ్మరుచు - బాగుగా నంతటను దిరుగుచు, ఉండిననైనకొ - ఉండినప్పటికిని,
తెడ్డు - కూరలను కలియఁబెట్టెడి కొయ్య, ఏమి ఎఱుఁగును? - ఏమి తెలిసి
కొనఁగలదు?

తా. భాస్కరా! ఎన్నినాళ్లు దగ్గఱఁ జేరియుండినప్పటికిని తెలివితేని వాఁడు గొప్పగుణములు గలవానికిఁగల శ్రేష్ఠమయిన గుణములు వివేకముగల వానినలఁ దెలిసికొనఁజాలఁడు. కూరలో నొండు రుచి నాలుకగాక, కూరలో నెంత కలఁచఁదిరుగుచుండినను తెడ్డు ఏమి తెలిసికొనఁ గలదు?

ఉ. ఎప్పు డదృష్టతామహిమఁబొందుచుక పాటిలు, నప్పు డింపు సౌం
పొప్పుచునుండుఁగాక, యదియొప్పునిపిమ్మటరూపుమాయుఁగా;
నిప్పున నంటియున్న యతినిర్మలినాన్ని గురుప్రకాశమున్
దప్పిన నట్టిబొగ్గునకుదా నలు పెంతయుఁ బుట్టు భా. 22

టీ. భాస్కరా! ఎప్పుడు అదృష్టతామహిమ - భాగ్యముయొక్క ప్రభావము, ఇంచుక - కొంచెము, పాటిలక - కలిగియుండునో, అప్పుడు-అప్పుడే, ఇంపు - ఇప్పుడు, సొంపు - అందము, ఒప్పుచుక + ఉండుక + కాక - కలిగియుండునేగాని, అది - ఆ అదృష్టము, ఒప్పుని పిమ్మటక - కలుగనివేళ యందు, రూపు - ఆకారమే, మాయక + కా - నశించును గదా? నిప్పునక - అగ్నిని, అంటియున్న - తగిలియున్న, నిర్మలినాన్ని - స్వచ్ఛమయినట్టి అగ్నియొక్క, గురుప్రకాశముల్ - గొప్పకాంతులు, తప్పినక - తప్పిపోయినయెడల, అట్టి బాగ్గునకుక - ఆ బాగ్గునకు, తాక, నలుపు - నల్లరంగు, ఎంతయుక - చిక్కిలి, పుట్టుక - కలుగును.

తా. భాస్కరా! ఎప్పు డదృష్టము బాగుగ నుండునో అప్పుడే యంద చందములన్నియుఁ దగినట్లు ప్రకాశింపఁగలవు. అదృష్టము కొంచెము తప్పినా యపుడే స్వరూపమే నశించి యసహ్యముగఁ గనిపించును. నిప్పునందుండు నదృష్టమైన యగ్నియొక్క ప్రకాశము నశింపఁగానే బొగ్గునకు నలుపు కలుగును. కాంతి నశించును.

ఉ. ఏగతిఁ బాటుపక్షఁ గల ధీ భువి నల్పునకున్ సమగ్రతా
భోగము, భాగ్యరేఖగల ధీ పుణ్యునకుఁబలికె? భూరిసత్త్వసం
యోగమదేహకుంభముగఁజొత్థితమాంసము నక్కకూన కే
లాగు ముటించు? సింహము దళించినఁ జేకురుగాక! భా. 23

టీ. భాస్కరా! భుక్త-భూమియందు, అర్జునకు-నీమనకు, ఏగతి - ఏకభాసుగా, పాటుపడ్డ - శ్రమపడినను, భాగ్యరేఖల - అదృష్టము గలిగిన, పుణ్యసకు-బలె - పుణ్యాత్మనకువలె, సమగ్రతాభాగము - సంపూర్ణ సుఖము, కలదే - ఉన్నదా? భూరిసత్త్వ - ఆధికబలముతో, సంయోగ - కూడిన, మదేభ - మదపులేనుగుయొక్క, కుంభయుగళ - కుంభముల జంటలయందు, ఉత్థిత - పుట్టిన, మాంసము - మాంసమును, సింహము తలంచిన - సింహము కోరినయెడల, చేతులుగాక - లభించునుగాని, నక్కహనకు - పిల్ల నక్కకు, ఏలాగు - ఏవిధముగా, ఘటించు - లభింపఁగలదు?

భా. భాస్కరా! ఎంత పాటుపడినను, నీచుడయిన (శక్తిలేని) వానికిఁ బుణ్యాత్మనితో సమానముగా సంపూర్ణ సుఖానభవము గలుగదు. ఎట్లనగా మంచి బలముగల మడించిన యేనుగుల కుంభస్థలములలోని మాంసము సింహము తలచిన దొరకఁగలదు గాని, నక్కపిల్ల కోరిన దొరకునా?

ఉ. ఏడ ననర్హుఁడుండు నడకేగు ననర్హుఁడు, నర్హుఁడున్నచోఁ
జూడఁగ నొల్ల; డెట్లన, నశుద్ధగుణస్థితి నీగ పూయముం
గూడినపుంటిపై నిలువఁగోరినయట్టు నిల్వ నేర్చునే
నూడిదఁబెట్టు నెన్నుదుటిచొక్కపుఁ గస్తురిమీద? భా. 24

టీ. భాస్కరా! ఏడ - ఎక్కడ, అనర్హుఁడు - పనికిరాని వాడు, ఉండ - ఉండనో, అటకు - అక్కడికి, అనర్హుఁడు - పనికిరానివాడు, ఏగు - పోవును, అర్హుఁడు - తగినవాడు, ఉన్నచో - ఉండినస్థలమును, చూడఁగ - చూచుటకుఁగూడ, బల్ల - ఇష్టపడఁడు, ఎట్లన - ఎటులనగా, ఈగ, ఆశుద్ధగుణస్థితి - మలినగుణముగల గుర్గంధమును, కూడిన, పుంటిపై - కురుపుమీద, నిలువ - నిలిచియుండుటకు, కోరినయట్టులు - ఇష్టపడినరీతి, నూడిద పెట్టు - బహుమానము గలిగించు, నెన్నుదుటి - నొసటి యొక్క, చొక్కపుఁ గస్తురిమీద - శ్రేష్ఠమయిన కస్తూరియందు, నిల్వ - నేర్చునే - నిలుచుటకు ఇష్టపడునా?

తా. భాస్కరా! తగనివానిదగ్గఱకుఁ దగనివాఁడు చేరఁగోరును గాని మంచివాఁడు దురువాఁడు తావును జూచుటకును నిష్టపడఁడు. ఎట్లనఁగా, ఈఁగ మలినముతోఁగూడి దుర్గంధముగల కురువుమీఁద వ్రాలియుండఁగోరునుగాని, గౌరవము విచ్చు కస్తూరివొట్టుగల ముఖముమీఁద వ్రాలుటకు ఇష్టపడదు.

ఉ. ఏల నమ స్తవిద్యలః సోకించుక భాగ్యము గల్గియుండినకా
జాలు; ననేక మార్గములఁసన్నుతి కెక్కు; నదెట్లొకో యనకా
తాలకు నేక విద్యలుఃతిళిరంబుగ దేవరరూపు చేసినకా

వ్రాలి నమస్కరించి ప్రసవంబులు పెట్టరె మీఁద? భా. 25

టీ. భాస్కరా! సమస్త విద్యలకా - అన్ని చదువులతో, ఏల? - ఎందుకు? (లాభమేమి?), ఒకించుక - కొంచెము, భాగ్యము గల్గియుండినకా - అదృష్టము ఉండేయెడల, అనేక మార్గములకా - పలుత్రోవలచేత, సన్నుతికా - పొడోకు, ఎక్కుకా - అతిశయించును, అది + ఎక్లు + ఒకో + అనకా - అది ఎట్లులనఁగా, తాలకుకా - తాశ్శకు, విద్యలు - చదువులు, ఏడకా? - ఎక్కడికి? తిళిరంబుకా - సిరముగా, దేవరరూపు - దేవునియొక్క ఆకారమును, చేసినకా - చేసినపుడు, వ్రాలి - శ్రద్ధకలిగి (సాష్టాంగపడి), మీఁదకా - పైన, ప్రసవంబులు - పుష్పములు, పెట్టరె? - ఉంచరా?

తా. భాస్కరా! నకలవిద్యలు రావలసిన పనియేమిగలదు? అదృష్టముండినచో ననేక విధములుగాఁ గీర్తిరాఁగలదు. శిలలకు విద్యనచ్చునా? దేవతారూపమున శిలలను సిద్ధము చేసినయెడల, నెల్లరూపును దగ్గఱజేసి సాష్టాంగ నమస్కారము గావించి పుష్పములు పెట్టి పూజింపక యుండునా?

ఉ. ఒక్కఁడెచాచునిశ్చలబోలోన్నతుఁ; డెంతటికార్య మైనఁ దా
జిక్కు నొనర్పు; గౌరవు లఁసంభ్యులు పట్టిన ధేనుకోటులం
జిక్కుఁగనీక తత్ప్రిబల * సేన ననేకశరీముఖంబులకా

మొక్కపడంగఁ జేసి తుదఁముట్టఁడె యొక్కకిరీటి? భా. 26

టీ. భాస్కరా! ఎంతటి కార్యమైనక - ఎటువంటి కార్యమైనను, ఒక రృక్ - నెఱవేర్చుటకు, నిశ్చలబలోన్నతుండు - దిట్టమైన బలము గలవాఁడు, ఒక్కఁడే చాలుక - ఒకఁడే చాలును, ఒక్క కిరీటి - ఒక అర్జునుఁడే, కారవులు - దుర్యోధనాదులు, అసంఖ్యులు - పెక్కుమంది, పట్టిన - పట్టుకొనిన, ధేనుకోటులక - ఆవులమందలను, చిక్కఁగనీక - దొరికిననుకుందునట్లుగా, తత్ప్రబలసేనక - ఆ కారవులయొక్క బలముగల సైన్యమున, సేనక శిలీముఖంబులక - పెక్కు చాణములచేత, మొక్కపడింగక + చని - ఓడించి, తుదముట్టఁడె - గెలువఁడే, కార్యము నెఱవేర్చలేదా?

తా. భాస్కరా? ఎంత గొప్పకార్యమయినను నెఱవేర్చుటకు నిజమయిన బలశాలి యొకఁడు చాలును. దుర్యోధనాదులగు కారవు లనేమియు గోవులను బట్టుకొనినను, వారి సైన్యములను, వారిని గెలిచి, యట్లునుఁడొక్కఁడే గోవులను మఱలించె గదా?

26. కిరీటి - గోవుల మఱియిట.

పాండవులలో అర్జునునకుఁ గిరీటియను నామధేయము కలదు. ఇంద్రుఁడు మెచ్చియిచ్చిన కిరీటముగలవాఁడు కనుక నామేరు వచ్చెను. పాండవులు పాండురాజు కుమారులు; తల్లి కుంతికేవి. కిరీటికి తమ్ములు నకుల సహదేవులు. అన్నలు ధర్మరాజు, భీముఁడు ననువారు. పాండవుల ధర్మపత్ని ద్రౌపది. దుర్యోధనుఁడు పాండురాజు అన్నకొడుకు. పాండవులకు రాజ్యములేకుండఁ జేయవలయునని దుర్యోధనుఁడు మేనమామయగు శకునితో మాయాద్వ్యశయ నాడించి ధర్మరాజు నోడించి ద్రౌపదితోను, నతని యనుజులతోను నగణ్యావాసము పండ్రెండేండ్లును, నొక్కయేఁడ జ్ఞాతవాసమును జేయవలయునని పంపెను. అరణ్యావాసమయిన తద్వాతఁడ పాండవులు విరాటరాజుపురమననున్నరని సంకెయించి దుర్యోధనుఁడు వారిని ప్రతిజ్ఞావిహీనులఁ జేయవలయునని భీష్ముఁడు, ద్రోణుఁడు, అశ్వత్థామ, కృపాచార్యులు, కర్ణుఁడు, దుశ్శాసనుఁడు మొదలయినవారిని, చతురంగబలములను సాయముగఁగొని విరాటుని గోవుల మందలను ముట్టడించెను. ఆ సమయమున విరాటుని పట్టణమునకు దక్షిణ దిక్కుననున్న గోవులమందలను

ఉ. కట్టడదప్పి తాము చెడుకార్యముజేయుచు నుండిరేని దోఁ
బుట్టినవారిని న విడిచిపోవుట కార్యము ; దొర్మదాంధ్యము
దొట్టిన రావణాసురునితో నెడఁబాసి విభీషణాఖ్యుఁ డా
పట్టున రాముఁ జేరి చిర శి పట్టము గట్టుకొనఁడె : భా. 27

టీ. భాస్కరా! కట్టడక - మర్యాదను, దప్పి - అతిక్రమించి, తాము,
చెడుకార్యముక - చెడ్డపనిని, చేయుచుఉండిరేని - చేయుచుండిన యెడల,
తోఁబుట్టినవారినైక - ఆన్నదమ్ముల నైనప్పటికిని, విడిచిపోవుట - వదలి
పెట్టుట, కార్యము - మంచిపని (చేయఁదగినది), విభీషణాఖ్యుఁడు - విభీషణుఁ
డనువాడు, దొర్మదాంధ్యముక - అహంకారముచేతఁ గన్నులు గానకుండు
టను, దొట్టిన - పొందిన, రావణాసురునితోక - ఆన్నయగు రావణునితో,
ఎడఁబాసి - విడిచిపెట్టి (వేఱయి), ఆపట్టునక - ఆ సమయముననే, రాముఁ
జేరి - శ్రీరామమూర్తిదగ్గఁజేరి, చిరపట్టముక - స్థిరమయిన పట్టాభిషేకమును,
కట్టుకొనఁడె - కట్టుకొనలేదా?

తా. భాస్కరా! మర్యాద యెఱుంగక యన్యాయముగాఁ జెడ్డపనులను
జేయుచుండినవాడు తోడఁబుట్టువుగా నుండినను వానిని వదలిపోవుట మంచిది.
రావణాసురుఁడు గర్వముతోఁ గిన్నుఁగానక యుండఁగా విభీషణుఁడు వదలిపెట్టి
శ్రీరామునిజేరి లంకాపురమునకు స్థిరమయిన రాజుగా నెయ్యెఁగదా?

దుర్యోధనుని ప్రోత్సాహముచేత సుశర్మ ముట్టడించుకొనఁడెను. సుశర్మ నోడించి
యావుల మఱలించుటకై నిరాటండు సైన్యముతోఁగూడ ధర్మరాజు, భీముఁడు,
నకుల, గహదేవులతోఁ వెళ్ళియుండును. ఉత్తరమునఁ గొరవులు ముట్టడించుటచే
బట్టణమున నెవరులేక యుత్తరుఁడు కీర్తితోఁగూడఁ బోయెను. ఉత్తరుఁడు
కొఁవసైన్యముఁజూచి భయపడి పాఱిపోవుచుండఁ గిరీట తమ యజ్ఞాతవాస
కాలము ముగిసినదని గుర్తెఱంగి యుత్తరుని జడఁపుదీర్చి తానే రథికుఁడై కారవ
బలమునెల్ల నోడించి యావుల మందలను మఱలించెను. బలాధికుఁ డొక్కఁడే
చాలు నెంతటి కార్యమయిన నొనర్చుట కనుట కిది యుదాహరణము.

ఉ. కట్టడ యైనయట్టి నిజశిశువు చుట్టునువచ్చి యేగతిం
బెట్టునో? పెట్టినట్లునుభవించకతీరుదు; కాళ్ళు మీదుగా
గట్టుక వ్రేలుడు చురుదలక్రిందుగా గట్టిరెయ్యవ్వరై న నా
చెట్టున గబ్బిలంబులకుఁజేరిన కర్మము గాక భా. 28

టీ. కట్టడయైనయట్టి - తప్పక జనునన్నట్టి, నిజశిశువు - తానుచేసిన
పుణ్యపాపముల ఫలము, చుట్టుచువచ్చి - చుట్టుకొనుచు వచ్చిననై, ఏగతిక -
ఏవిధముగా, పెట్టునో? పెట్టినట్లు - కలుగఁజేసినట్లు, అనుభవించక తీరు -
అనుభవించక తొలఁగదు, కాళ్ళు - కాళ్ళను, మీదుగా - పైకి, కట్టుక-కట్టు
కొని, వ్రేలుడు - వ్రేలాడవలసినది, అంచుక - అని, తలక్రిందుగక - క్రిందు
మీదుగా, ఎన్నరై నక - ఎవరైనను, ఆ చెట్టునక - చెట్టుకొమ్మలను, కట్టిరై-
కట్టినారా? గబ్బిలంబులకు - గబ్బిలమును పక్షులకు, చేసిన కర్మముగాక - చేసిన
పాపఫలము గాక.

తా. భాస్కరా! విధినిర్మిత మయినట్టి తమ ఫలము నుట్టుకొని యెట్లు
త్రిప్పనో తప్పక యట్లే యనుభవించవలెనుగాని, తప్పించుకొన వీలులేదు.

27. రావణుడు - విభీషణుడు.

విశ్రవో బ్రహ్మకృతములు రావణుడు, కుంభకర్ణుడు, విభీషణుడు.
రావణుడు బ్రహ్మచే వరములుగొని లోకములను బాధించుచు నంతులేని
యిబ్బందులలో ముంచుచుండెను. కుంభకర్ణుడు గుర్జారరాజు కాని నిద్ర
పోతై మంచి చెడ్డల దలంపకుండెను. విభీషణుడు సగ్గుణాధ్యుడు. అన్న
యగు రావణుని కెన్నిసేతులుచెప్పినను వ్యర్థమగుచుండెను. రావణుడు నికృత
కుల బాధించెను, శ్రీలను జేరిపెట్టెను, మిత్రలేని చెడ్డపనులు గావించెను. శ్రీరా
ముని భార్యయగు సీతాదేవి నశరకరించెను. శ్రీరాముడు వానర సైన్యముతో
వచ్చి లంకాపట్టణమును ముట్టడించెను. ఆ సమయమున విభీషణుడు అన్నకు
హితము చెప్పెను. రావణుడు వినకపోయెను. అపుడు విభీషణుడు అన్న
యని యొంచక విడిచి శ్రీరామచంద్రుని శరణుజొచ్చి చిరక్రింది పొందెను.
రావణుడు శ్రీరామునిచే నశించెను.

గబ్బిలములు చేసికొన్న పాపఫలమువలననే గాని, యెవరయినఁ దలక్రిందుగా వ్రేలాడవలసిన దని చెట్లకుఁ గట్టిరా ?

ఉ. కట్టడ లేనికాలమునఁ * గాదు శుభం బొరు లెంతవారు చే
పట్టిన నైన; మర్త్యునకుఁభాగ్యము రాదను తెల్లఁ గల్ల కా;
దెట్టుని పల్కినన్, దశరథేశవసిష్ఠులు రామమూర్తికిఁ
బట్టము కట్టఁ గోరి; రదిపాయక చేకూఱె నోటు! భా. 29

టి. భాస్కరా! కట్టడలేని కాలమునకొకటై వముయొక్క యేర్పాటులేని కాలమునందు, ఎంతవారు - ఎంతశక్తిగల, ఒరులు - ఇతరులు, చేపట్టిననైనకొ - సాయపడినప్పటికిని, కల్పించుకొనినను, శుభంబు - మేలు, రాదు + అనుట + ఎల్లకొ - రాదునటులయంతయు, కల్లకొదు - అబద్ధముకాదు, ఎట్టు అని పల్కినకొ - ఎటులయనఁగా, దశరథేశ - దశరథహరాజు, వసిష్ఠులు - వసిష్ఠ మహర్షి యను, రామమూర్తికి - శ్రీరామునకు, పట్టము - పట్టాభిషేకము, కట్టకొ + కోరిరి - చేయఁగోరిరి, అది - ఆ కార్యము, పాయక - తొలఁగిపోక, చేకూఱె నోటు - నెఱవేఱెనా?

తా. భాస్కరా! దైవముయొక్క యేర్పాటు లేకున్నచో నెంతశక్తి గల యితరులు పూనుకొనినను మేలు కలుగదు. భాగ్యము రాదు; ఇది నిక్కము. దశరథహరాజు, వసిష్ఠమహర్షి ప్రయత్నించినప్పటికిని శ్రీరాము నకుఁ బట్టాభిషేకము చేయఁజాలక పోయిరి కదా ?

29. శ్రీరాముని పట్టాభిషేక యత్నము.

దశరథునకు మువ్వరు భార్యలు - కౌసల్య, కైక, సుమిత్ర యనువారు. కౌసల్యకు శ్రీరామచంద్రుడు, కైకకు భరతుడు, సుమిత్రకు శత్రుఘ్నుడు, లక్ష్మణుడు కుత్సుల. వీరు వసిష్ఠమహర్షుని దగ్గఱ విద్యాభ్యాసమాచరించిరి. శ్రీరామలక్ష్మణులు విశ్వామిత్రుని పెంట వెళ్ళి, తాటకను జంపి, మారీచ సుబాహులను గెలిచి మునియజ్ఞము పూర్తిగావించిరి. జనకమహారాజు పట్టణమును మిథిలకు వెళ్ళుచు మార్గమున అహల్యకు కాపవిమోచనము చేసిరి. శివధనుస్సును

ఉ. కానక చేరబోల దతి * కమ్మడు నమ్మక లెన్ని చేసినన్;
 దానది నమ్మి వానికడ * డాయగబోయిన హానివచ్చు న
 చోప్ప; నది యెట్లనక, గొఱకుఁజూపుచు నొడ్డినబోను మేలుగా
 బోనని కానకాసపడి * పోవుచుఁ గూలదె కొక్కు ధా. 30

టీ. భాస్కరా! అతికర్ముడు - చెడ్డపనులు చేయువాడు, నమ్మకలు -
 బాసలు, ఎన్నిచేసినక - ఎన్నిచేసినప్పటికిని, కానక - విచారింపక, చేరక +
 పోలను - దగ్గఱజేరరాదు, తాక - తాను, అదినమ్మి - చెడ్డవానిమాటలను
 నమ్మి, వానికడక - వానిదగ్గఱకు, డాయక - సమీపింపగా, పోయినక -
 పోయినయెడల, అచోప్క - అచోప్ట, హాని - కీడు, వచ్చుక - వచ్చును, అది +
 ఎట్లు + అనక - అదెట్లనగా, కొఱకు - ఆహారము, చూపుచుక, మేలుగా -
 బాగుగా, బోను - పట్టుకొను సాధనము, ఒడ్డినక - ఉంచగా, బోను + అని +
 కానక - తననుచంపు బోనని చూడక, అసపడి - అశించి, పోవుచుక -
 వెళ్ళుచు, కొక్కు - పండికొక్కు, కూలదె? - చావదా?

తా. భాస్కరా! దుర్మార్గుడు ఎన్ని నమ్మకములు చెప్పినను వాని
 విషయములను చక్కగా విచారింపక దగ్గఱ జేరరాదు, నమ్మిచేరినచో తప్పక
 కీడు కలుగును. ఎట్లనగా ఆహారము ఉంచి బోనుపెట్టగాఁ గొక్కు ఇది
 బోను అని తెలియఁజాలక ఆశపడి చచ్చును గదా !

విఠిచి జనకునికూతురగు సీతాదేవిని బెండ్లియాడుటయే కాక శ్రీరాముడు
 తన తమ్ములకును జనకుని కుమార్తెలను బెండ్లియగునట్లు చేసెను. కల్యాణా
 నంతరము అయోధ్యకుఁ జేరిరి. కొంతకాలమునకు శ్రీరాముని పట్టాభిషేకము
 దశరథమహారాజు నిశ్చయించెను. వసిష్ఠుడు - బ్రహ్మర్షి యా కార్యమును జేయ
 నుంకల్పించె. మంథరయును కైకదాసి కైకకు నున్నోధచేసి పట్టాభిషేక భంగ
 మును చేసెను. పట్టాభిషేకము జరుగుట యటులుండఁగా శ్రీరాముఁడు భార్య
 లోను, దమ్ముడగు లక్ష్మణునితోడను అరణ్యమునకుఁ బోవలసినచ్చెను. నిధిలే
 నప్పుడు ఎంతప్రయత్నించినను, ఎంతవారు యత్నించినను గార్యములుగావు.

ఉ. కాని ప్రయోజనంబు సమకట్టదు తా భువి నెంతవిద్యవాఁడైనను; దొడ్డరాజుకొడు * కైన; నదెట్లు? మహేశుపట్టి విద్యానిధి, సర్వవిద్యలకుఁగదానె గురుండు, వినాయకుండు దా నేనుఁగుఁగీతి నుండియు నశిదేమిటి కాడఁడు పెండ్లి? భా. 31

టీ. భాస్కరా! కానిప్రయోజనంబు - కానిపని, భువి - భూమి యందు, తా - తాను, ఎంత విద్యవాఁడు + వినను - ఎంతగాఁ జదువు వచ్చిన వాఁడయినప్పటికిని, దొడ్డరాజు - గొప్ప ప్రఖ్యాతిగల రాజుమారుఁడు, వినను, సమకట్టను - నెఱవేఱదు, అది + ఎట్లు - ఏవిధముగా, మహేశుపట్టి - ఈశ్వరుని కుమారుఁడును, విద్యానిధి - విద్యలకు ఆధారము అయినవాఁడును, తానె, విద్యలకుఁ, గురుండు - ఉపదేశకుఁడు, ఏనుఁగువలె, ఉండియును, వినాయకుండు - విఘ్నేశ్వరుఁడు, అదేమిటికి - అదేకారణముచేత, పెండ్లి అడఁడు - పెండ్లిచేసికొనఁడు?

రా. భాస్కరా! లోకములోఁ దా నెంత విద్యావంతుఁ డయినను, గొప్ప రాజునకుఁ బుత్రుఁడయినను కాని కార్యము నెఱవేర్చుకొనలేడు. ఎట్లనఁగా విఘ్నేశ్వరుఁడు, తాను శంకరుని పుత్రుఁడై, విద్యానిధియై, విద్యలకు గురువై, ఏనుఁగువలె నుండికూడ పెండ్లి చేసికొనలేక యున్నాఁడు.

ఉ. కామితవస్తుసంపదలు * గల్గు ఫలం బొరు లానపడ్డచో నేమియుఁ బెట్టఁడేని సిరియేటికి? నిష్ఫల; మున్నఁబోయినకా బ్రామికపడ్డ; లోకులకుఁబండఁగ నే మది యెండి పోవఁగా నేమిఫలంబు? చేదు విడదెన్నటికైన ముసిండి భా. 32

టీ. భాస్కరా! ఒరులు - ఇతరులు, కామిత వస్తుసంపదలు - కోరిన వస్తువులయొక్క భాగ్యములు, గల్గు - కలుగునట్టి, ఫలంబు - లాభము, అన పడ్డచో - కోరినయెడల, ఏమియు - కొంచెమయినను, పెట్టఁడేని - ఇయ్యకపోయినను, సిరి - సంపద, నిష్ఫలంబు - ఉపయోగములేనిదే, ఉన్నక - ఉండినను, పోయినక - నశించినను, బ్రామికపడ్డక - మోస

పోయినను, ఏటికి? - ఏల, ముసిండి - ముప్పిచెట్టు, పండుగ నేమి - పండినను, అది, ఎండిపోవడాక - అది ఎండినను, లోకులకు - జనులకు, ఏమి ఫలంబు - ఏమి లాభము? ఎన్నటికైనా - ఎప్పటికైనను, చేదు, విడువదు - వదలిపెట్టదు.

తా. భాస్కరా! లోకులకు గోరిన వస్తువులను నిష్టపడిన యెడల నే కొంచెమయినను నియ్యనివాని సంపద యున్నను, నశించినను, నే మయినను నుపయోగములేనిదే యగును. ముప్పిచెట్టు పండినను, నెండినను ప్రజలకు లాభము కలదా? దాని చేదెప్పుడును వదలదు.

ఉ. కారణ మైనకర్మములుకాక దిగంబడ వెన్నిగొండులం

దూతిన నెంతవారలకు; † దొల్లి పరీక్షితుశాపభీతుడై

వారిది నొప్పు నుప్పురిగ † పైఁ బదిలంబుగ దాఁగియుండినం

గ్రూర భుజంగదంతహతిఁగూలఁడె లోకులెటుంగ? భా. 33

టీ. ఎంత వారలకు - ఎంతటి గొప్పవారలకైనను, కారణమైన కర్మములు - కారణముగానుండు పనులు, ఎన్ని గొండలకైన దూతిన - ఏ సందు గొండులు చేసినప్పటికిని, కాక - జరుగక, దిగంబడవు - పోజాలవు, దొల్లి - పూర్వము, పరీక్షితు - పరీక్షితు అనురాజు, శాపభీతుడై - శాపమునకు భయపడినవాడై, వాఁడక - సమద్రమనందు, ఒప్పు - తగిన, ఉప్పురిగపై - మేడమీఁది, పదిలంబుగ - భద్రముగా, దాఁగియుండిన - దాచిపెట్టుకొని యున్నప్పటికిని, లోకులు - జనులు, ఎఱుంగ - తెలిసికొనునట్లు, గ్రూర - భయంకరముగ, భుజంగ - పాముయొక్క, దంతహతి - కోరల కాటుచేత, కూలఁడె - చావడా?

తా. భాస్కరా! ఎంత గొప్పవారికి గాని, యెచ్చట దాచిపెట్టుకొన్నప్పటికిని దాముచేసిన కార్యములకు దగిన ఫలము కలుగుచునేయుండును. కాని తప్పి పోజాలదు. పూర్వము పరీక్షిన్మహారాజు శమీకుని కొడుకగు శృంగియొక్క శాపమునకు భయపడి సముద్రములో మేడఁ గట్టించుకొని యుండినప్పటికిని, సర్పముచేఁగఱువఁబడి చనిపోవుట లోకులకు స్వపముగఁ దెలిసినదే.

చ. కులముననక్కడక్కడ సోకుంతితధాక్తుఁ డొక్కఁడొక్కఁడే
కలిగెడుఁగాక, పెందలుచుగల్గెనెరరు; చెట్టుచెట్టునకొ
గలుగఁగ నేర్చునే గొడుగుకొమలు చూడఁగ నాదనాద నిం
పలరఁగ నొక్కటొక్కటి సత్యముంబునఁ జేయుఁగాకాభా. 34

టీ. బాక్కరా! కులమునకొ - వంశమునందు, అక్కడక్కడకొ,
అకుంతిత - సిగ్గుపైన, ధార్మికుఁడు - ధర్మబుద్ధిగలవాఁడు, ఒక్కఁడొక్కఁడే -
ఎవఁడో యొకఁడు, కలిగెడుఁగాక - ఉండును గాని, పెందలుచు - సాధారణ
ముగా (సామాన్యముగా), కల్గఁగ నేరరు - పుట్టజూలరు; చెట్టుచెట్టునకొ - ఒక్కొక్క
చెట్టునందును, గొడుగుకొమలు - గొడుగులకుఁ గావలసిన కొయ్యలు, కలుగఁగ
నేర్చునే - ఉండునా? చూడఁగకొ, అదనాద - అక్కడక్కడ, ఇంపలరం
గకొ - బాగుగా, ఒక్కటొక్కటి, నయంబుగకొ - యొక్కొ, చెట్టుఁగాక -
లభించును గదా?

33. పరీక్షితుఁడు - పాము కలుచుట.

పాండవులలో నర్జునుని కుమారుఁ డభిమన్యుఁడు. ఆభిమన్యునకు ఉత్తర
యందు జనియించినవాఁడే పరీక్షితు. ఇతఁడు పాండవుల యనంతరము రాజ్య
పాలనము చేసినవాఁడు. ఇతఁడు రాజ్యము చేయుసమయమున వేటకు నొక
నాఁడు పోయి యలసి దప్పిగాని శమీకుఁ డను ముని ధ్యానమున మైమఱచి
యుండఁగాఁ బోయి జల మడిగెను. సమాధిలోనుండిన ముని పలుకఁడయ్యెను.
రాజు కోపించి యొక చుచ్చినపామును మునిమెడలో వేసి వెళ్ళెను. శమీక
ముని కొడుకు శృంగి యాశ్రమమునకు వచ్చి తండ్రిమెడలోని పామునుజూచి
కోపించి దీనిని వెసినవాఁ డేద దినములలో మృతినొందునని శాపము పెట్టెను.
ఈ శాప నిషయమును శమీకముని సమాధినుండి లేచి తెలిసికొని రాజునకుఁ
దెలియజేసెను. పరీక్షి త్తాశాపమును దప్పించుకొనవలయు నని సమాద్రమున
నొక మేడఁ గట్టించి కౌశల్యముంచి యందుఁ దాను కౌశురముం డెను. ఏడవ
దినమున బ్రాహ్మణుఁడు తెచ్చి యాశీర్వదించి కౌశ్మగానిచ్చిన నిష్కృంగండును
వాననఁగూడఁగా నా పండునందుఁ గ్రిమిరూపమున నున్న తత్తుకుఁ డను
పాము కలువఁగా మృతినొందెను. ఎక్కడ నున్నను గర్మఫల మనుభవింపక
తప్పిపోదు.

తా. భాస్కరా! కులమునం దక్కడక్కడ ధర్మబుద్ధిని తప్పనివాఁడెవ్వఁడో యొక్కఁడు పుట్టఁగఁడు కాని యంతట నుండరు. ప్రతివృక్షము నందును గొడుగులకుఁ దగిన కొడలు పుట్టవు. ఎక్కడనో యొక్క చెట్టునఁ జక్కని కాడ యొకానొకటి పుట్టును.

ఉ. క్రూరమనస్కులౌ పతులఁగొల్చి వసించిన మంచివారికిఁ
వారిగుణంబై పట్టి, చెడువర్తన వాటిలు; మాధురీ జలౌ
దారలు గౌతమీముఖమహానదు లంబుధిఁ గూడినంతనే
జ్వరముఁజెందవే? మొదలికట్టడ లన్నియుఁ దప్పి భా. 35

టీ. భాస్కరా! క్రూరమనస్కులు + బౌ - చెడ్డ మనస్సుగల, పతులకా - ఆధికారులను (రాజులను), కొల్చి - సేవించి, వసించిన - ఉండిన, మంచివారికిఁ, వారి గుణంబై - ఆ చెడ్డవారిగుణమే, పట్టి - కలిగి, చెడువర్తన - చెడ్డనడవడి, పాటిలకా - కలుగును, మాధురీ జలౌదారలు - తియ్యని నీటిచే గొప్పవయన, గౌతమీ ముఖ మహానదులు - గోదావరి మొదలయిన గొప్ప నదులు, అంబుధికా - సముద్రమును, కూడిన + అంతనే - చేరఁగానే, మొదలి కట్టడలు - ముందున్న మర్యాదలు, అన్నియుకా + తప్పి - అన్నియు వదలి, జ్వరముకా - ఉప్పును, చెందవే - పొందవా?

తా. భాస్కరా! చెడ్డగుణములు గలవారిని సేవించిన మంచివారికిఁ గూడ వారిగుణమే పట్టుపడి చెడ్డనడవడి కలుగఁగలదు. తియ్యని జలము గల గొప్పగొప్ప గౌతమి మొదలగు నదులు సముద్రమును జేరఁగానే తమ స్వగుణ మగు తీయనిరుచిని బోఁగొట్టుకొని, సముద్రగుణమగు ఉప్పునిరుచిని బొందుచున్నవి గదా!

ఉ. గిట్టుట కేడఁ గట్టడ లిఖించిన నచ్చటఁగాని యొందుచోఁ
బుట్టదు చావు; జానువులఁపున్కుల నూడిచి కాశిఁ జావఁ గా
లటిన శూద్రకుకా భ్రమలఁగప్పుచుఁదద్విధి గుఱ్ఱమౌచు నా
పట్టనఁగొంచు మట్టికడఁబ్రాణముదీసెఁగదయ్య! భా. 36

టీ. భాస్కరా! గిట్టుటకు - చచ్చుటకు, ఎడక - ఎక్కడ, కట్టడ-
దైవము, విభించిక - నానియుండిన, అచ్చటగాని - అక్కడనేగాని,
ఒందుచో - మఱియొకచోట, చావు పుట్టును - చావు కలుగను, జానువుల
పుష్కలక - మోకాలి చిప్పలను, ఊడిచి - తీసి, కాశిక - కాశీపట్టణము
నందు, చావక - చచ్చుటకు, కౌల్యజీన - సిద్ధపడిన, శూద్రకు - శూద్రుఁ
డనురాజును, భ్రమలన్ - యాయచే, కప్పుచుక - కప్పినవాడై, తద్విధి - ఆ
దైవము, గుఱ్ఱము, బొయక, ఆ పట్టునక - ఆవేళకు, మఱికడక - మఱి
చెట్టు దగ్గఱను, కొంచుక - చేర్చుచు, ప్రాణముక+తీసెక + కడ + అయ్య -
ప్రాణము పోవునట్లు చేసెను.

తా. భాస్కరా! భగవంతుఁ డెక్కడఁ జచ్చుట కేర్పాటు చేయునో అచ్చ
టనే గాని మఱియొకచోటఁ జావుగలుగదు. శూద్రకుఁడు కాశీపురియందు జావ
వలెనని ప్రయత్నించి పోగా దైవము గుఱ్ఱమై యొక మఱికడకుఁజేర్చి యక్క
డనే ప్రాణమును దీసినది. తలఁచినచోటఁ జావలేకపోయెను. బ్రహ్మవ్రాతకు
మార్పుకలుగదు. అది తెలియఁబడదు.

చ. ఘనబలసత్త్వమచ్చవడఁ † గల్గినవానికి హాని లేనిచోఁ
దనేదగునత్త్వమే చెఱుచుఁదన్ను; నదెట్లనఁసిరు మిక్కిలిక

36. శూద్రకుఁడు - కాశీయాత్ర - మధ్యేమృతి.

శూద్రకుఁ డొక రాజు. ఇతఁడు కాశీపురియందు మరణించిన ముక్తి
కలుగునని యెంచి కాశీపురమునకు వెళ్ళి యందుఁ గాఁపుర ముండెను. కాశ్య
స్వాధీనములో నుండిన నెఱటికైన వెళ్ళవలసి వచ్చునేమోయని మోకాటి
చిప్పల నూడఁదీసి పడియుండెను. ఒకదినమున కాశీపురపు రాజు ఒక గుఱ్ఱమును
దెప్పించి యాగుఱ్ఱ మెవరికిని స్వాధీనము కాక పోవుటచే నీ గుఱ్ఱముమీఁద
సవారిచేయువానికి బహుమాన మితునని చాటించెను. శూద్రకుఁ డీవారఁజెలిసి
కొని తాను గుఱ్ఱపుస్వారి చేయుటలో సేర్పగలవాఁడు కావున నితరుల పోడ్పా
టుచే గుఱ్ఱముమీఁదికి నెక్కిసవారిచేయుటకుఁ బోయెను. ఆ యసాధ్యమైన
గుఱ్ఱ మాశూద్రకుని గొని మహావేగముగాఁ బోవుచు నొక యడవిలో నొక
మఱిచెట్టునకుఁ గొట్టి చంపెను. శూద్రకుని తలంపేమి, జరిగినదేమి? కాన
చావు నిర్ణయించినచోటు దాటుట యసాధ్యము.

గను వసియించినకా జెఱువుకట్టకు సత్త్వము చాలకున్నచోఁ
గనుమలు పెట్టి నట్టనడిగిందీ, తెగంబడకున్నె ! భా. 37

టీ. భాస్కరా! ఘనబలసత్త్వము - గొప్పబలముతోఁ గూడిన సత్త్వము, అచ్చుపడక - నాగుగా, కల్గినవానికిక - ఉండినవానికి, చూచి - కీచు, లేని చోక - లేకున్నయెడల, తనది+అగు+సత్త్వమే - తనకున్నబలమే, తన్నుక + చెఱుచుక - తనను చెడఁగొట్టును. అది, ఎట్లు, అక, నీచు, మిక్కిలిక - అధికముగా, వసియించినక, - ఉండినయెడల, చెఱువుకట్టకుక, సత్త్వము - బలము, కనుమలు - గుంతలు, పెట్టి - పడి, నట్టనడిక - నట్టనడుము, గండి - రంధ్రము, తెగంబడక - తెగిపోవక, ఉన్నె - ఉండునా? (తెగునని భావము)

తా. భాస్కరా! ఎక్కువ బలవంతుడయినవానికి, ఇతరులపలన హాని లేక పోయినయెడల, తనబలమే తనకుఁ గీడు కలిగించును. ఎట్లనఁగా, మిక్కిలముగా నీ రుండినచోఁ గట్టకు బలము లేకయుండిన చెఱువుకట్టనడుము గుంతలుపడి తెగిపోవునుగదా?

చ. ఘనుడగునట్టివాడు నిజకార్యసముద్ధరణార్థమై మహిం
బనివడి యల్పమానవునిఁ బ్రార్థనజేయుట తప్పుగాదు గాఁ
యసఘతఁ గృష్ణజన్మముననావసుదేవుడు మీఁదు బెత్తుగాఁ
గనుఁగొని గాలిగాని కడకాశ్శకు మ్రొక్కఁడె నాడు భా.38

టీ. భాస్కరా! ఘనుడగునట్టివాడు - గొప్పవాడగు మనుజుడు, నిజ కార్య - తన పనియొక్క, సముద్ధరణార్థము + ఐ - నెఱవేర్చుకొనుట కొఱకు, మహిం - భూమియందు, పనివడి - ప్రయత్నముచేసి, అల్పమానవుని - నీచుని, ప్రార్థనచేయుట - వేడుకొనుట, తప్పుకాదుగా - తప్పుకాదుగదా! అసఘతక - పాపములేని స్వభావము కలుగుటవలన, కృష్ణజన్మమునక - కృష్ణ మూర్తి పుట్టిన కాలమునందు, ఆ వసుదేవుడు, మీఁదు బెత్తుగాక - తలకు శ్రేష్ఠమయిన భూషణముగా, కనుఁగొని - చూచి, నాడు - ఆదినమున, గాలిగాని - గాడిదయొక్క, కడకాశ్శకు - పాదములకు, మ్రొక్కఁడె - నమస్కరింపఁడా? (నమస్కరించెను.)

తా. భాస్కరా : ఎంతటి గొప్పవాడయినను, తనకార్యము నెఱవేర్చుకొనుటకై యత్నముతో నీచుని ప్రార్థించుట తప్పుగాదు. శ్రీ కృష్ణమూర్తి పుట్టిన కాలమున వసుదేవుడు గాడిదకాళ్ళను తిరోభూషణముగా నెంచుకొని నమస్కారములు చేసినాడు కదా?

చ. ఘనుఁ డొకవేళఁ గీడ్పడినఁగ్రమ్మఱ నాతని లేమి వాపఁగాఁ
గనుగొన నొక్కసత్ప్రభువుగక నరాధము లోప రెందఱుం;
బెనుఁజెఱు వెండినట్టికఱిఁబెల్లిన మేఘుఁడు గాక, నీటితోఁ
దనువఁ దుషారముల్ శతశతఁతఁదులు చారునటయ్యఁభా. 38

టీ. భాస్కరా! ఘనుఁడు - గొప్పవాఁడు, ఒకొక్కొక్క కాలమునందు, కీడ్పడినక - కీడుచే దనియుఁడైన, క్రమ్మఱ - మఱల, అతని లేమి - వాని బీదతనమును, పాపఁగాక - పొంగొట్టుచు, కనుఁగొనక - విచారంపఁగా, ఒక్క సత్ప్రభువుకాక - ఒక మంచిరాజేకాక, ఎందఱుక - ఎందఱైనను, నరాధములు - నీచులగు మనుష్యులు, ఓపరు - తట్టుకొనఁజాలరు. పెనుచెఱువు - గొప్పచెఱువు, ఎండినట్టి తఱిక - నీరులేని సమయమున, పెల్లునక - వెంటనే,

38. వసుదేవుఁడు - గాడిదకాళ్ళు పట్టుకొనుట.

చంద్రనంశపురాజు వసుదేవుఁడు. ఇతఁడే శ్రీ కృష్ణనకుసు, బలరాము నకుసు దండ్ర; కంసుఁడు భావ. ఆకాశవాణి వాక్యములను విని చెల్లెలగు దేవకీ దేవిని, భావముగు వసుదేవుని చెఱిలోనుంచెను. దేవకీదేవికిఁ జెఱినాలలో శ్రీ కృష్ణమూర్తి జన్మించెను. వసుదేవుఁడు శ్రీ కృష్ణమూర్తిని ప్రేమలైలో నందుని యింట యశోద ప్రక్కన నుంచి కంసునకుఁ చెల్లియకుండ రావలయునని తలఁచెను. ఆ నడుమయి యొక రెఱుంగక యుండునట్లు చప్పుడుచేయక శ్రీ కృష్ణమూర్తిని ఎత్తుకొని పోవుచుండెను. అపు డొక గాడిద మిక్కిలుముగా నఱచుచుండెను. అపుడు వసుదేవుఁడు కొవలివారలు నిద్రలేచినయెడల తాను జేయు కార్యము చెబునేమోయని భయపడి వెంటనే యా గాడిదకాళ్ళను పట్టుకొని దానిని సమాధానపఱచెను. తనపని నెఱవేర్చుకొనుటకై యల్పుని నేవించిన తప్పుకాదు.

శీటితోక్ + తనుపక్ - నీటిని నింపుటకు, మేఘుడుగాక, చితరతంబులు - వేలకు వేలు, తుషారమల్ - మంచుబిందువులు, చాలునటయ్య - చాలగలవా?

తా. భాస్కరా! లోకములో నొక గొప్పవాడు తగ్గిపోయినయెడల వాని లోపమును దీర్చుటకు గొప్పవాడే కావలెనుగాని, యల్పులచేత సాధ్యము కాదు. గొప్పచెఱువు ఎండిపోయిన దానిని నీటితో నింపుటకు మేఘుడే తగును గాని మంచుబిందువులు ఎన్నియైన నేమి యుపయోగము?

ఉ. చంద్రకళావతంసుకృపశీచాలనినాడు మహాత్ముడైనా దా
సాంద్రవిభూతిఁబాసియొకజాతివిహీనునిఁ గొల్చియుంట, యో
గీంద్రనుతాంఘ్రిపద్య మతిశీహీనత నొందుట కాదుగా; హరి
శ్చంద్రుడువీరబాహుని నిజంబుగఁ గొల్వఁడె నాడు? భా. 40

టి. భాస్కరా! యోగీంద్రనుతాంఘ్రిపద్య - మునీశ్వరులచే స్తుతింపఁ బడిన పాదకమలములు గలవాడా! చంద్రకళావతంసు కృప - శంకరుని దయ, చాలనినాడు - చాలని దినమునందు, మహాత్ముడైనా, గొప్పవాడయినను, తా - తాను, సాంద్రవిభూతి - గొప్పసంపదను, పాసి - తొలగి, ఒక, జాతిఃహీనుని - కులహీనుఁ డగువానిని, కొల్చి - సేవించి, ఉంట - ఉండుట, మతిశీహీనత - బుద్ధితేకుండట, కాదుగా - కాదుగా? నాడు - ఆ దినమున, హరిశ్చంద్రుడు - హరిశ్చంద్రుడను చక్రవర్తి, వీరబాహుని - వీర బాహుడను మూలవానిని, నిజంబుగ - సత్యముగా, కొల్వఁడె - సేవింపడా? (సేవించెను)

తా. భాస్కరా! భగవంతుని దయలేని సమయమున నెంతటి వాడైనను సంపద నశించి యొకానొక నీచకులమువానిని సేవించియుండుట బుద్ధి లేక కాదు. పూర్వము హరిశ్చంద్రచక్రవర్తి నీచమగువనుల జేయు వీరబాహుని సేవ చేయలేదా? అందుఁ దప్పులేదు.

40. హరిశ్చంద్రుడు - వీరబాహుడు.

చంద్రవంశమునఁ ద్రిశంకుడను రాజుండెను. ఆయన కొడుకే హరిశ్చంద్రుడు. ఇతని భార్య చంద్రమతి. కుమారుడు లోహితాస్కుడు (లోహి

ఉ. చక్క - దలంపగా విధివశంబున నల్పునిచేతనై నఁ దాఁ
జిక్కి యవస్థలం బొరలుఁజెప్పఁగ రాని మహాబలాధ్యుఁడున్;
మిక్కిలి సత్త్వసంపదల మీఁతిన గంధగజంబు మావటిఁ
డెక్కి యదల్చి కొట్టి కుదిరించిన నుండదె యొచ్చి? భా. 41

టీ. భాస్కరా! చక్క - బాగుగా, తలంపఁగా - చూడఁగా, మహా
బలాధ్యుఁడు - గొప్ప బలము గలవాఁడుకూడ, విధివశంబు - దుర
దృష్టముచేత, అల్పునిచేతనైన - నీచునకు, తా - ఆ గొప్పవాఁడు, చిక్కి -
లోబడి, చెప్పఁగరాని, అనేక, అవస్థల - శ్రమలను, బొరలు - అను
భవించును, మిక్కిలి సత్త్వసంపదల - ఎక్కువ బలముయొక్క సంపద
చేత, మీఁత - అతిశయించిన, గంధగజంబు - మదించిన యేనుగు, మావ
టిఁడు - మావటివాఁడు, ఎక్కి, అదల్చి - బెదిరించి, కొట్టి, కుదిరించిన -
క్రంగునట్లు త్రొక్కినప్పటికిని, ఉండవె? - ఉండరా?

తా. భాస్కరా! ఎంత బలముగలవాఁడయినను, దైవమువలన నల్పుని
చేతితోఁబడి చెప్పుటకు సాధ్యముగాని బాధల ననుభవించును. బలము అధిక
ముగాఁగలిగిన యదృష్టపేనుగు కూడ మావటివాఁడు ఎక్కి బెదిరించి యంకుశ
ముతోఁ గ్రుచ్చి కుదింపఁగా బాధ ననుభవించుచుఁ బడియుండుట లేదా?

చ. చదు వది యెంత కల్గిన రఃసజ్జత యించుక చాలకున్న నా
చదువు నిరర్థకంబు గుణశనంయుతు లెవ్వరు మెచ్చ రెచ్చటం;

తుఁడు). హరిశ్చంద్రుఁడు సత్యవంతుఁడు. విశ్వామిత్రుఁ డీ రాజును చూచిం
పఁగా ధనమిచ్చెద నని వాగ్దానముచేసెను. ముని ధనములేని సుయమున వచ్చి
నా కొరఁగెద నని ధనము తెచ్చుని యడిగెను. రాజ్యమునుండి భాగ్యతోడను,
గుహాదునితోడను బయలుపటి కాశీపురమునకుండి భాగ్యవమ్మి తానుకూడ వీర
బాహుఁడను మాలవాని కమ్ముకుపోయి యనియపు తీర్చెను. ఆ సమయమున
మాలినికి దాసుఁడై యుండెను. దైవముయొక్క కరుణ లేకున్నచో నెంతటి
వాఁడైనను నీచునై చూపవలసి వచ్చును. అదియేమియు నవమానకరము గాదు.

బదనుగ మంచికూర నలఁపాకము చేసిన నైన, నందునిం
పొడవెను నుప్పు లేక రుచిపుట్ట గ నేర్పు నటయ్య? 42

టీ. భాస్కరా! చాచువు - విద్య, ఎంత కల్పింక - ఎంత శేర్షినను,
రంజిత - భావమును తెలిసికొను నేర్పు, ఇంచుక - కొంచెము, చాలక +
ఉన్నక - లేనియెడల, ఆ నడువు, నిరర్థకము - ఉపయోగములేనిది; ఎప్పు
టక - ఏసలయందును, గుణ సంయుతులు - మంచిగుణములతోఁ గూడిన
వారు, ఎన్నడుక, మెప్పుడు, మంచికూర, పదమంక - రకము గల్గియుండు
నట్లు, నలపాకము చేసిక + బిసక - నలునివలె వండినన, అన్నిచో - ఆ
కూరలో, ఉప్పులేక, రుచి పుట్టంగక - రుచి కలుగఁగా, నేర్పునటయ్య?

తా. భాస్కరా! విద్య ఎంత చదివినను, అందలి తాత్పర్యమును తెలిసి
కొను శక్తి లేక మున్నయెడల నాచదువు నిరపయోగమగును. దాని నెవ్వరును
మెచ్చుకొనరు. మంచి కూరను బాగుగా నలుడు వండినట్లు మృదుముగా వండి
నప్పుటికిని దానిలో ఉప్పు లేకున్నచో రుచి కలుగునా? (చలుగదు)

ఉ. చాలఁ జివిత్రవంశమున * సంజనితుం జగునేని యెట్టి దు
శ్శీలునినైనఁ గత్తుల విశేషముచే నొక పుణ్యుఁ డెంతయుం
దాలిమి నుద్ధరించును; సుశీధానిధిఁ బుట్టఁగఁగాచె శంభుఁ డా
హాలహాలానలము గళళిముదు ధరించుట పూని భా. 43

టీ. భాస్కరా! చాల - మిక్కిలి, చిత్రవంశముక - స్వప్నమును
కుల నునఁచు, సంజనితుండు - పుట్టినవాఁడు, అగునేని - అయినయెడల,
ఎట్టి దుశ్శీలునినైనక - ఎంత చెడ్డ స్వభావముగలవాని నైనను, కత్తుల
విశేషముచేక - వాని గొప్పకులముయొక్క గౌరవమునుబట్టి, ఒక పుణ్యుఁడు -
ఒకానొక పుణ్యాస్థిఁడు, ఎంతయుక, తాలిమిక - ఓర్పుతో, ఉద్ధరించును -
పైకిఁబెచ్చును, సుధానిధి - సముద్రమునంగు (అమృతము గల చోట),
పుట్టంగక + కాదె? - పుట్టుటవలన కదా? శంభుఁడు - ఈశ్వరుఁడు, ఆ హాల
హాలానలంబుక - ఆ మహావిషము అను అగ్నిని, గళళిముక - కంఠము
నంగు, పూని - ప్రసన్నుఁచి, ధరించుట - ఉంచుకొనుట.

తా. భాస్కరా : గొప్పవంశమునఁ బుట్టిన దుష్టునినైనను, వాని కుల మర్యాదను జూచి మొఱనొక పుణ్యాత్ముఁడు చేపట్టఁగలఁడు. అమృతస్థానమునఁ బుట్టిన హాలాహల మను విషమును గూడ ఈశ్వరుఁడు తన కంఠమందు భరించినాఁడు గదా :

ఉ. చేరి బలాధికుం డెఱిగి * చెప్పిన కార్యము చేసుకుండినన్
బారము బుట్టఁజేఁ; దొకనోపమమనఁదాఁజెను నెట్టి ధన్యుఁడున్;
దోరక సాంకుపుత్తులకుఁభూస్థలిభాగము పెట్టుమన్న కం
సారిని గాఢచేసి చెడఁడాయెనె కౌరవభ ర? భా. 44

టీ. భాస్కరా! చేరి - దగ్గఱకువచ్చి, బలాధికుండు - గొప్పబలము గలవాఁడు, ఎఱిగి - తెలిసికొని, చెప్పిన కార్యము - చెప్పినట్టి పనిని, చేయక, ఉ దొక, ఎట్టి ధన్యుఁడుక - ఎంత శక్తిగలవాఁడైనను, పాగము - గలనను; ముట్టలేడు - పొందడు, ఒక నెపంబునక - ఒకానొక కారణము చేత, చెడును - నశియను, దోరక - యుద్ధముచేరుక, సాంకుపుత్తులకుక - పొండవులకు, భూస్థలిభాగము - భూమియందలి పాలును, పెట్టుమన్న కంసారిక - ఇయ్యని చెప్పిన శ్రీకృష్ణుని, కాఢచేసి - తిగస్కారముచేసి (అవమానించి), కౌరవభర్త - దుర్యోధనుఁడు, చెడఁడాయెనె? - చెడిపోలేదా? (చెడిపోయెను.)

తా. భాస్కరా : శక్తిగల గొప్పవాఁడు దగ్గఱకువచ్చి హితముచెప్పఁగా విని యాపదముగా నడువక బన్నవో నెంతమహిమ గలవాఁడయినను, తన కార్యము నెఱచేర్చుకొన లేకుండుటచే గాక చెడిపోవును. శ్రీకృష్ణుఁడు

43. చంద్రుఁడు - హాలాహలము.

దేవదానవులు అమృతముకొఱకు సముద్రము మథించిరి. అమృతమున కంటే ముందు విషముట్టి తన విషపునుంబలచే లోకమును భస్మముచేయు మొదలుపెట్టెను. ఈఅపదఁ బోగొట్టుచుని దేవతలు, రాక్షసులు కులరునిఁ బ్రార్థించిరి. కంఠానికి డగు నీశ్వరుఁ డాహాలాహలమును లోకరక్షణకై మ్రొంగి కంఠమున నిలుపుకొ నెను. లోకములఁ గాపాడెను. అమృతము సముద్రమునఁ బుట్టుటచే విషమునకుఁగూడ నింత గొప్పదశ పట్టినది.

దగ్గఱజేరి యుద్ధముచేసుక భాగమిమ్మని యెంత చెప్పినను వినక యవమానించుటచే దుర్యోధనుడు చెడిపోయెగదా ?

ఉ. చేసిన దుష్టచేష్ట నదిచెప్పక, నేర్చునఁ గప్పిపుచ్చి, తా
మూసినయంతటన్ బయలుఁముట్టక యుండు చచ్చెట్లు; రాగిపైఁ

44. కృష్ణుడు - దుర్యోధనుడు.

చంద్రవంశపు రాజులలోఁ గరువను రాజుండెను. ఆతని పండ్లమున జనించినవారే ధృతరాష్ట్ర - పాండు రాజులు. ధృతరాష్ట్రుని కొడుకులు నూలుగురు; పాండురాజు పుత్రులు ఐదుగురు. వీరందఱుఁ గౌరవుల నఁబడుదురు. అయినను ధృతరాష్ట్రుని కుమారులగు దుర్యోధనాదులకుఁ గౌరవులగఁచును. పాండురాజు కుమారులకుఁ బాండవులనియుఁ బ్రసిద్ధనామములు కలిగెను. ఈ రెండు తెగలవారును బాల్యము మొదలుకొని స్పర్ధకలిగియుండిరి. దుర్యోధనుడు పాండవుల హింసించి తానే రాజ్యము నపహరింపవలయునని యెంతయుఁ బ్రయత్నించెను. కాని, యది కొనసాగకపోయెను. తుదకు మాచతో జూదము నాడించి ధర్మరాజుల నోడించి యరణ్యమునఁ బండ్లొడేండ్లు వనించునట్లును, నజ్ఞాతవాస మొకవత్సరము చేయునట్టి నిశువునుతోఁ బంపి తానే రాజ్యముఁ బాలించుచు వచ్చెను. పాండవులు నియమము ప్రకాశము అరణ్యవాసము, అజ్ఞాతవాసము నడిపిరి. తమ రాజ్యభాగము తమకు రాకలయునని హస్తినాపురమునకు శ్రీకృష్ణుని రాయబారమంపిరి. శ్రీకృష్ణమూర్తి భగవంతుని యవతారము కదా? ఇట్టి మహానుభావుఁడు ధృతరాష్ట్రుని కొలువున, మునీంద్రులు రాజేంద్రులు కూడియున్న సమయమున ధర్మయుక్తముగ రాజ్యభాగంబు నిచ్చి సుఖింపుండని యెంతయు హితము నుపదేశించెను. తుదకు విడు పట్టణములనైన నిమ్మని కోరెను. అందుకు దుర్యోధనుడు నూతి మొన మోపినంత నేలకూడ నిచ్చుటకుఁ గాదని తిరస్కరించుటయే కాక పాండవులకు శ్రీకృష్ణమూర్తి యాధారమనియు, ఇతనిని బంధించి హింసించినఁ బాండవులు శిక్కులేనివారగుదురనియు బంధించుటకుఁ బూనుకొనెను. బలవంతుఁడు, సుహిమగల శ్రీకృష్ణమూర్తిచెప్పిన హితమును విననందునఁ గౌరవులు సమూహముగా యుద్ధమున నశించిరి. పెద్దలమాట వినవలయును. వానిని హింసించడలంపరాదు. అని యిందు నీతి తేలుచున్నది.

బూసిన బంగరుం జెదరిపోవఁ గడంగిన నాడునాటికిన్

దాసినరాగి గానఁబడదా, జనులెల్ల రెఱుంగ? భా. 45

టీ. భాగ్యరా! చేసిన దుష్టచేష్టక - చేసినట్టి చెడ్డపని, అది, చెప్పక, నేర్పునక - ఉపాయముతో, కప్పిపుచ్చి-దాచిపెట్టి, తాక, మూసినయంతటక - బయటికి రానీయక యించినంతమాత్రముననే, అది, యెట్లు, బయట ముట్టక యుండదు - అందఱకుఁ దెలియకయుండఁగలదా! రాగిపైక, పూసిన బంగరుక - పూసిపెట్టి బంగారుకూడ, చెదరిపోవక - చెడిపోవుటకు, కడంగినక - ప్రారంభించినయెడల, నాడు నాటికిక - దివదినమునకు, దాసిన రాగి - దాగియున్న రాగి, జనులు + ఎల్లరు - జనులందఱికి, ఎఱుంగక - తెలియనట్లు, కానఁబడదా? అగుపడిదా? (కనఁబడును)

తా. భాగ్యరా! చేసినట్టి చెడ్డపనిని తెలుపక నేర్పుతోఁ గప్పిపుచ్చి-దాచిపెట్టినయెడల నెట్లు తెలియకయుండును? రాగిమీద బంగారుపూతపూసిన, నది చెదరిపోవుటకు మొదలుపెట్టిన తర్వాత దినదినము క్రమక్రమముగఁబోయి రాగి బైటఁబడిను గదా?

చ. తగిలి మదంబుచే నెదిరిఁ + దన్ను నెఱుంగక దొడ్డవానితో
బగఁగొని పోరు పెల్ల నతిపామరుడై చెడు; టింతెగాక తా
నెగడి జయింపనేరఁ; డదిఁనిక్కము; తప్పదు; ఛాత్రిలోపలన్
దెగి యొకకొండతోఁ దగరుఁడీకొని తాకిన నేమి భా. 46

టీ. భాగ్యరా! మదంబుచే - పొగరుచే, తగిలి - తగుల్కొని, ఎదిరిక - ఎదుటివానిని, తన్నుక - తనను, ఎఱుంగక - తెలిసికొనలేక, దొడ్డవానితోక - బలవంతుఁతో, పగక - శత్రుత్వమును, కొని, పోరుట - ఎదిరించుట, ఎల్లక - అంతయును, అతిపామరుఁడు + ఐ - తెలివలేనివాడై, చెడుట - చెడిపోవుటయే, ఇంతె, కాక, తాక, నెగడి - చెలరేగి, జయింపనేరఁడు - గెలవలేడు, అది, నిక్కము - సత్యము, తప్పదు, ఛాత్రిలోపలక - ధూమియంగు, తగరు - పొట్టెలు, తెగి - సాహసముపూని, తెగించి, ఒక, కొండతోక - పర్వతముతో,

డీకొని - ఎరించి, తాకినా - కలియబడిన, ఏమి? - ఉపయోగమేమి?
(లాభము లేదని కావము)

తా. భాస్కరా! తనబలమును, ఎటుబీవాని బలమును దెలిసికొనలేక
బలవంతులతోఁ జోరాడఁబూసుకొన్నవాఁడు బుద్ధిలేక చెడిపోవును. ఎప్పుడును
జయింపలేడు. ఇది నిజము. తప్పునది కాదు. పొట్టెలు గర్వించి కొండలో
దాకిన జయించువా? తానే చచ్చిపోవును గదా?

చ. తడవఁగరాదు చుష్టగుణుఁ డత్యమేఱుంగక యెవ్వరైన నా
చెడుగుణ మిట్లు వల్పు దనిఁ చెప్పినఁ గ్రుక్కునఁ గోపచిత్తుడై
కడుఁదెగఁజూచుఁగా; మఱుంగఁగఁగినతైలము నీటిబొట్టుపైఁ
బడునెడ నాక్షణం బెగసిఁ బగున మండక యున్నె థా. 47

టీ. భాస్కరా! చుష్టగుణుఁ - చెడ్డగుణములు గలవానిని, తత్య
మేఱుంగక - స్వభావమును తెలియక, తడవఁగరాదు - జోలికిపోరాదు, ఎ-
రించి - తెలియక, ఎవ్వరైనా, ఆచెడుగుణము, ఇట్లు, వల్పును - పనికిరాను,
అని, చెప్పినా, గ్రుక్కునా - వెంటనే, కోపచిత్తుడై - కోపబుద్ధిగలవాడై,
తెగఁ - సాహసించుటకు, చూచుకొ + తా - మోచించును గదా? మఱు-
ంగకొగినతైలముకొ - గలసల కొగినట్టి నూనె, నీటిబొట్టు, పైకొ - మీద,
పడునెడకొ - పడునపుడు, ఆక్షణంబ - వెంటనే, ఎగసి - ఎరి, బగునకొ,
మండకయున్నె - మండకయుండునా?

తా. భాస్కరా! చెడ్డవాని స్వభావమును దెలిసికొనక వాని చెడ్డగుణ-
మును వలదని చెప్పుటకు చుట్పించాదు. అట్లు చెప్పఁబోయిన కోపమును
బూని తెగించి చెడ్డచేయును. సలసల కొగిన నూనెమీద నీటిబొట్టు బడఁ-
గానే ఎగిరి బగున మండక యుండఁగలదా?

చ. తనకు పలంబు లేదని యోదం దలపోయఁడు త్తిరి గోరు నా
ఘన సుణకాలి; లోకహితకార్యము మిక్కిలి భారమైన మే-
లనుకొని పూను; శేషుఁడు సహస్రముఖంబుల గాలిఁగ్రోలి తా-
ననిశము మోవఁడే మఱి మహాభర మైన ధరిత్రి? థా. 48

టీ. భాస్కరా! కీర్తిక + కోరు - యశమును కోరునట్టి, ఆ ఘన గుణకాలి - ఆ గొప్ప గుణములు గలవాఁడు, తనకుక, ఫలము - లాభము, లేద, ఆని, ఎదక - మనస్సునందు, తలపోయఁడు - ఎంచఁడు, మిక్కిలి, భారము - బరువు, ఐనక, లోకహిత కార్యము - ప్రపంచమునకు మేలు కలుగునట్టి పని, మేలు - మంచిది, అనుకొని, పూనుక - చేయఁదలంచును, సహస్రముఖంబులక - వేయినోళ్ళచేరి, శేషుఁడు, గాలిక, శ్రోతి - ఆహార ముగా గ్రహించి, తాక, అనిరము - ఎల్లప్పుడు, మహాధిరము - మిక్కిలి బరువు, ఐన, ధరిత్రి - భూమిని, మఱి, మోవఁడే - మోయుట లేదా? (మోయుచున్నాడని భావము)

తా. భాస్కరా! కీర్తిని గోరునట్టి గుణవంతుఁడు తనకు ఫలము లేదని మనస్సులో నెంచుకొనఁడు. లోకమునకు మేలుచేయుటకే తలంచి పూను కొనును. శేషుఁడు వేయినోళ్ళతో గాలిని మాత్రమే ఆహారముగాఁ దీసికొనుచు మిక్కిలి బరువైన భూమిని మోయుచుండ లేదా?

చ. తనకు నద్వైతరేఖ విశోదంబుగఁ గల్గినఁ గాని, లేనిచో
జనునకు నెయ్యెడన్ బరుల సంపదపల్ల ఫలంబు లేదుగా;
కనుగవ లెస్సఁగాఁదెలివిగల్గినవారికిఁగాక, గ్రుడ్డికిన్
కనఁబడు నెట్లు వెన్నెలలుగీయఁగ నందొకరూపు భా. 49

48. శేషుఁడు - భూమిని మోయుట.

శేషుఁడు పాములకు రాజు. తండ్రి కశ్యపబ్రహ్మ. తల్లి కద్రువు. ఇతఁడు మిక్కిలి పరోపకారబుద్ధిగలవాఁడు. భగవద్భక్తిగలవాఁడు. భగవంతుని గూర్చి యెరుల కుపకార మెట్లు చేయవలయునా యని తపస్సు చేసెను. భగవంతుఁడు ప్రకన్నుడై వరముఁ గోరుమనియెను. పరోపకారము నే నెట్లు చేయఁగలనో యాపని నాకుఁ బ్రసాదింపుఁడని కోరెను. భగవంతుఁడగు శ్రీ మహాశివులేవుఁడు “లోకములను భరింపుము. ఈ పనికంటె నుపకారము వేరయినది లే” డనెను. చిత్తమని తదాజ్ఞంబుని భూమిని మోయుచున్నాఁడు. తనకు ఫలము లేకయున్నను నెంత భారమయిన కార్యమయినను పరోపకార మునకై బుద్ధివంతుఁడు పూనుకొనుననుట కిది తగిన యుదాహరణము.

టీ. భాస్కరా! తనకు, అదృష్టరేఖ - భాగ్యము, సాధనముగ - బాగుగా, కల్గినట్, కాని, తేనివో - తేనియెడల, జనునకు, ఎయ్యో - ఏచోటనైనను, పరుల సంపదవల్ల - ఇతరుల యైవ్యమునల, సులము లేదుగా - ఉపయోగము లేదు గదా? కనుక - నెందుకన్నులు, తెప్పగా - బాగుగా, తెలివి - ప్రకాశము, కల్గినవారికి, కాక, గ్రుడ్డికి - చూపులేని వానికి, వెన్నెలలు, కాయగ - ప్రకాశింపగా, అంగ - ఆకెన్నెలయందు, ఒక రూపు - ఒక వస్తువు, కనబడునట్లు - ఎట్లు కనబడును? (కనబడదని భావము)

తా. భాస్కరా! తన కదృష్టము బాగుగా నుండవలెగాని యితరుల కదృష్టము, సంపద యుండిన లాభమేమి యుండును? కన్నులకు చూపు ఉండి ననే వెన్నెలయందలి వస్తువులు కనబడునుగాని గ్రుడ్డివానికి ఎట్లు కనబడును? ఎంత వెన్నెల కాసినను గ్రుడ్డివాని కేమి తెలియగలదు? ఆ అనందము కన్నులున్నవానికే తెలియును.

ఉ. తాలిమితోడుతం దగవుఁ † దప్పక నేర్పరి యొప్పుదప్పులం బాలన సేయుఁగా; కటను † పాయవిహీనుఁడు సేయ నేర్చునే? పాలను నీరు వేలుపలు † పంగ మరాళ మెలుంగుఁ గాని, మార్జాల మెలుంగునే తదురు † చారురస్జ్జతఁ బూన? భా. 50

టీ. భాస్కరా! నేర్పరి - యుక్తాయు కములను, మంచిచెడలను పొందిన వాడు, తాలిమి తోడుత - ఓర్పుతో, తగవు - న్యాయమును, తప్పక, ఒప్పుదప్పుల - మంచిచెడలను, పాలనచేయుఁగాక - పాలించును గాని, ఉపాయ విహీనుఁడు - యుక్తియెలుంగని వాడు, అట - ఆ పనిని, చేయకు - చేయుటకు, నేర్చునే? పాలను, నీరును, వేలుపలుపంగ - విడదీయుటకు, మరాళము - హంస, ఎలుగు + కాని తెలియును కాని, మార్జాలము - పిల్లి, తత్ - ఆ హంసయొక్క, ఉరు - గొప్పదమున, చారు - మనోహర మగు, రసజ్జత - రసమును జెలియు భావమును, మాన - తెలిసికొనుటకు, ఎలుగునే? - నేర్చునా?

తా. భాస్కరా! మంచిచెడ్డలను దెలిసిన నేర్పరి న్యాయమును దప్పక మంచిచెడ్డలను నిష్ఠియింపఁగలఁడు కాని, యేమియుఁ దెలియనివాఁ డెట్లు నెఱవేర్చుఁగలఁడు? పాలను నీటిని విడఁదీయుటకు హంసతో, శక్తిగలదుగాని పిల్లికి సాధ్యమగునా? (కాదని భావము)

ఉ. తాలిమితోడఁ గూరిమిఁ గృతఘ్నున కెయ్యెడ నుత్తమోత్తముల్ - మేకొనరించినన్ గుణముఁ మిక్కిలి కీడఁగుఁ; బాముపిల్లకున్ బాలిడిపెంచిన విషముఁ పాయఁగనేర్చునె? దానికోఱలం జాలఁగ నంతకంత కొకఁచాయను హెచ్చునుగాక భాస్కరా!

టీ. భాస్కరా! తాలిమితోడఁ - ఓర్పుతో, కృతఘ్నునకుఁ - చేసిన మేలు మఱచినవానికి, ఎయ్యెడఁ - ఎక్కడనైనను, ఉత్తమోత్తముల్ - గొప్పబుద్ధి గలవారు, కూరిమి - ప్రేమచేత, మేలు + ఒనరించినఁ - మేలు చేసినయెడల, మిక్కిలి, కీడు, అగుఁ, పాముపిల్లకుఁ, పాలు + ఇడి - పాలు పోసి, పెంచినఁ - పెంచినప్పటికి, విషము, పాయఁగఁ - వదలఁగ, నేర్చునె? దానికోఱలఁ, చాలఁగఁ - ఎక్కువగా, అంతకంతకుఁ - క్రమ క్రమముగా, ఒకచాయను - ఒకకళతో, హెచ్చుఁ, కాక.

తా. భాస్కరా! మంచివారు మిగుల నేర్పుతోఁ జేసిన మేలు మఱచువానికి మేలుచేసినను వాఁడు కీడుచేయఁబూనునుగాని, మంచి గుణము వానికి ఏమాత్రమును రాదు. పాముపిల్లకుఁ బాలుపోసి పెంచిన దానికి విషముతగ్గదుగాని, కోఱలయం దొక్కొక్క వన్నె విషము హెచ్చుచుండ లేదా?

చ. తెలియని కార్య మెల్లఁ గడఁతేర్చుట కొక్కవివేకిఁ జేకొనన్ వలయు, నతైన దిద్దుకొనఁవచ్చు; బ్రయోజనమాంద్య మేమియుం - గలుగదు; ఫలమందుఁ దిలఁకంబిడునప్పుడు చేత నద్దమున్, గలిగినఁ జక్కజేసికొనుఁగాదె నరుం డదిచూచి భా.

టీ. భాస్కరా! తెలియని, కార్యము + ఎల్లఁ - పని అంతయును, కడతేర్చుటకుఁ - నెఱవేర్చుటకు, వివేకిఁ - ఒక తెలివిగలవానిని, చేకొనఁ

వలయుకొ - తీసికొనవలయును, ఆటు + విసకొ - అట్లయినయెడల, దిద్దు
కొనవచ్చుకొ - సరిచేసికొనవచ్చును, ప్రయోజనమాండ్యము - కార్యమునకు
ఆలస్యము, కలుగదా, ఫలమందుకొ - నొసటియందు, తిలకంబు - బొట్టు,
ఇడునప్పుడు - ఉంచుకొనునప్పుడు, చేతకొ - చేలియందు, అద్దముకొ కలిగినకొ -
అద్దము ఉండినయెడల, నరుండు - మనుష్యుడు, అని చూచి - దానిని
జూచి, చక్కకొ + చేసికొనుకొ + కాక - బాగుగా దిద్దుకొనఁగలఁడు
కదా?

తా. భాస్కరా! తెలియని పనులు నెఱవేర్చుకొనుటకు ఒక బుద్ధిమం
తుని సాయమును గైకొనవలయును. అప్పుడు కార్యములు ఆలస్యము లేక
నెఱవేర్చుకొనవచ్చును. బొట్టు, బెట్టుకొనునపుడు చేత నద్దము ఉండినయెడల
మనుష్యుడు బాగుగ దిద్దుకొనును గదా?

చ. దఱుండు లేనియింటికిఁ బోదార్థము వేతొకచోట నుండి వే
లక్షలు వచ్చుచుండినఁ బోలాయనమై చను, గల్ల గాదు; ప్ర
త్యక్షము; వాగులున్ వఱదళిల్నియు వచ్చిన నీరు నిల్చునే,
యక్షయ మైన గండి తెగినట్టి తటాకములోన భాస్కరా !

టీ. భాస్కరా! దఱుండు - శక్తిగలవాడూ, లేనియింటికి, పదార్థము -
వస్తువు, వేతొకచోటనుండి, వేలక్షలు - అనేకము, వచ్చుచుండినకొ, పోయ
నమై - పరుగెత్తి, చనుకొ - పోవును (నిలువదు), కల్లకాగు - అబద్ధము
కొదు, ప్రత్యక్షము - స్పష్టము; వాగులు - వంకలును, వఱదలు - ప్రవాహ
ములు, అన్నియొక, వచ్చికొ, అక్షయము - అపరిమితమయినది (నిలువ
రాని), గండి - రంధ్రము, తెగినట్టి, తటాకములోనకొ - చెఱువునందు, నీరు
నిల్చునే - నీళ్లు ఉండునా?

తా. భాస్కరా! గృహములందుఁ దగిన యజమానఁడు లేకయున్న
నెంత దివ్యమయిన వద్దార్థము, ఎంతవచ్చుచుండినను, నశించునేగాని నిలువదు;
ఇది నిజము; వాగులు, ప్రవాహములు ఎన్నివచ్చివేరినను గట్లు తెగిపోయిన
చెఱువులో నీరు నిలువఁగలదా? (నిలువదు)

ఉ. దానపరోపకారగుణాభివ్యత చిత్తములోన నెప్పుడున్
లేని వివేకశూన్యనకులేములు వచ్చినవేళ, సంపదల్
పూనినవేళ నొక్కసరిపోలును; జీకున కర్ధరాత్రియం
దైన నదేమి? పట్టపగల్గైన నదేమియు లేదు భాస్కరా!

టీ. దాన - దానమిచ్చుట, పరోపకార - ఇతరులకు మేలుచేయుట అను,
గుణాభివ్యత - గుణములచేత గొప్పతనము, ఎప్పుడున్ - చిత్తములోనన్ -
మనస్సునందు, లేని, వివేకశూన్యనకుల్ - తెలివిలేనివానికి, లేములు - దారి
ద్రవ్యములు, వచ్చినవేళన్ - సంపదల్ - విశ్వర్యములు. పూనినవేళన్ - వచ్చిన
సమయమునందును, ఒక్కసరి - ఒకేవిధముగ, పోలును - ఉండును, చీకు
నకుల్ - గ్రుడ్డివానికి, అర్ధరాత్రియందున్, ఐనన్, పట్టపగలు, ఐనన్, అది,
ఏమియున్ + లేను - ఏభేదమును లేదు. ఒకేవిధముగ నుండును.

తా. భాస్కరా! సత్వాత్తదానము, పరోపకారము, సద్గుణము, మంచి
మనస్సు లేనివానికి సంపదవచ్చినను, వీధతనము వచ్చినను భేదము కనబడదు.
ఒకేవిధముగ నుండును. గ్రుడ్డివానికి బిగలైనను, అర్ధరాత్రియందైనను ఒకటే
గాని మతొక విధముగ నుండదు. వాడు చీకటియనిగాని, వెలుగని కాని
తలంపడు గదా?

ఉ. దానము సేయఁగోరిన వాదాన్యున కీయఁగ శక్తిలేనిచో
నైనఁ బరోపకారమునశ్చైయొక దిక్కునఁదెచ్చియైన నీఁ
బూనును; మేఘుఁడంబుధికిఁబోయి జలంబులఁదెచ్చియాయఁడే
వాన సమస్తజీవులకుఁబాంఛిత మింపెనలార భాస్కరా! 55

టీ. భాస్కరా! దానము, చేయన్, కోరిన - ఇష్టపడిన, వాదాన్యునకున్ -
దానబుద్ధిగల దాతికు, ఈయఁగన్ - ఇచ్చుటకు, శక్తిలేనిచో నైనన్ - చేతఁ
గాకున్నయెడల, పరోపకారమునకై, ఒక దిక్కునన్ - ఒకానొకచోట,
తెచ్చి ఐనన్, ఈన్ - ఇచ్చుటకు, పూనును - యత్నించును; మేఘుఁడు -
మేఘము, జలంబుధికిన్ - నముద్రమానకు, పోయి, జలంబులన్ - నీటిని,

తెచ్చి, సమస్తజీవులకు - ప్రాణికోట కన్నిటికిని, వాంఛ - కోరిక, ఇంద్ర
సూరక - నిండునట్లుగా, వాన, ఈయడే? - ఈయడా? (వర్షమును గుఱి
పించునని భావము)

తా. భాస్కరా! ఒకరి కియ్యదలచిన దానబుద్ధిగలవాడు తన దగ్గఱ
లేకున్నను, మఱొకచోటనైన దెచ్చియిచ్చి కోరికలు తీర్చగలడు. మేముడు
తనదగ్గఱ నీరు లేకున్నను, సముద్రమునకుఁబోయి నీటినిదెచ్చి లోకమునఁ
గల ప్రాణికోటులకు సంతోషము గలుగునట్లు వర్షము నిచ్చుచున్నాడు గదా?

ఉ. దానముచేయనేరని యథార్థికు సంపద యుండి యుండియున్
దానె పలాయనం బగుట తథ్యము; బూరుగుమాను గాచినన్
దానిఫలంబు లూరక వృథా పడిపోవవె యెండి గాలిచే
గానలలోన, నేమిటికిఁగాక యభోజ్యము లౌట భాస్కరా!

టీ. భాస్కరా! దానము - ధర్మమును, చేయక + నేరని - చేయఁ
జాలనట్టి, అథార్థికు సంపద - ధర్మబుద్ధిలేనివాని యైశ్వర్యము, ఉండి యుండి
యున్ - ఉండినట్లుండియు, తానె - తనంతకే, పలాయనంబు + అగుట -
నాశనము అగుట (పరుగెత్తుట), తథ్యము - నిజము, బూరుగుమాను -
బూరుగుచెట్టు, కాచినన్ - పండినప్పటికిని, దాని ఫలంబులు, ఊరక, వృథా -
వ్యర్థముగా, పడిపోవవే, గాలిచే, ఎండి, కానలలోనక - అడవులలో, ఏమి
టికిఁగాక - ఎందుకు పనికిరాక, అభోజ్యములు - భుజించుటకుఁ బనికిరానిది,
లౌట - అగుట.

తా. భాస్కరా! దానమియ్యలేని లోభివాని సంపద యున్నప్పటికిని
తనంతకుఁ దానే నాశనమయిపోవుట సత్యము. అడవులలో బూరుగుచెట్టు
జాగుగాఁ బండినప్పటికిని, ఎండి, గాలిచే భుజించుటకుఁ బనికిరాని వయి దాని
పండ్లు వ్యర్థముగా రాలి పడిపోవుచుండలేదా?

చ. నడవక చిక్కి లేమి యగునాడు నిజోదరపోషణార్థమై
యడిగిభుజించుట నరులకారయవ్యంగ్యముకాదు; పాండవుల్

గడుబలశాలు లేవురు నఖండవిభూతిఁ దొలంగి, భైక్ష్యముల్
గుడువరె? యేకచక్రపురిఁగుంతియుఁదారొకచోటభాస్కరా!

టీ. భాస్కరా! నడవక - జరుగక, చిక్కి - నిలిచిపోయి, లేమి -
బీదటికము, అగునాడు - అయిన దినమునందు, నిజ + ఉదరపోషణ +
అర్థమై - తన కడుపు నిండుకొనుటకై, అడిగి, భుజించుటల్ - తినుట, నరు
లకుఁ - మనుష్యులకు, ఆరయఁ - చూడఁగా, వ్యంగ్యముకొదు - నింపింపఁ
దగినదికొదు; పాండవులు, కడుబలశాలులు, ఏవురుఁ - విరుగురుకూడ,
అఖండ విభూతిఁ - నాశనము కొని సంపదను, తొలంగి - విడిచి, భైక్ష్య
ముల్ - బిచ్చములు, ఏకచక్రపురిఁ - ఏకచక్రపురమునందు, కుంతియుఁ,
తారు - తాము, ఒకచోటఁ, కుడువరె - భుజింపలేదా!

తా. భాస్కరా! తనకు జరుగక నిలిచిపోయి బీదతనము వచ్చినయెడల

57. పాండవులు - భిక్షుటనము.

దుర్యోధనుని దురాలోచనచే భృతరాష్ట్రుఁడు పాండవులను వారణావత
మునకుఁ బంపెను. వారు శ్రీవిశ్వనాథున కుపచారములుచేయుచు నందుండిరి.
పాండవులు నివసించుట కొక లక్కయిల్లు దుర్యోధనుఁడు నిర్మింపఁజేసి
యందుఁ గాపురముండునట్లు చేసెను. కొన్నాళ్ళయిన పిమ్మట నా యింటిని
గాల్చుటకై గూఢచారులను గొందఱను నియమించి పంపెను. వారు తగిన
కాలముకొఱకు నిరీక్షించి యుండిరి. ఈవిషయము రహస్యముగాఁ బాండవు
లకు విదురుఁడు తెలియఁజేసెను. ఖనకుఁ డనువానిచే సురంగము నా యింటి
నుండి పట్టణముపైటికిఁ ద్రవ్వింపఁ జేసెను. పాండవు లీ విషయమును తెలిసి
కొని యాయింట గూఢచారులు పరుండియున్న సమయమును తెలిసికొనిరి.
భీముఁ డాయింటికి నిప్పుపెట్టి సోదరులతోను, దల్లితోను సురంగమార్గమున
నడవఁజేరెను. భీముఁడు నిద్రించుచున్న సోదరులను, దల్లిని నిద్ర లేపెను.
వా రాశ్చర్యపడిరి. భీముని సాహసమునకు మెచ్చుకొనిరి. అంత కొంతకాలము
పాండవులు, గుంతియు నితరులకుఁ దెలియకుండుటకై బ్రాహ్మణ వేషములతో
నందందుఁ దిరుగుచుఁ దుదకు ఏకచక్ర పురమున భిక్ష మెత్తుకొనుచుఁ గాల
మును బుచ్చిరి. తమకు శక్తి తగ్గినపు డాత్మపోషణమునకు భిక్ష మెత్తుకొనుటలో
లోపము లేదు.

వడుగుకొని జీవించుటలోపమియు లోపములేదు. పాండవులు బలశాలులయినను, ఐదుగురు, తమ సంపదనుండి తొలగినవారయి, తల్లితోఁగూడ ఏకచక్రపురముననుండి విచ్చమెత్తుకొని పొట్టఁబోసికొనరేదా ?

చ. నుడువుల నేర్పుచాలని మఱినుష్యుఁ డెఱుంగక తప్పనాడినం
గడుఁ గృపతోఁ జెలంగుదురుకాని, యదల్పరు తజ్ఞులెల్లఁ; ద
ప్పడుగులు పెట్టుచు న్నడుచుఁనప్పడు బాలునిముద్దుసేయఁగాఁ
దొడఁగుదు, రింతెకాని పడఁద్రోయుదురే యెవరైనఁ భా. 58

టీ. భాస్కరా! నుడువులక - మాటలాడుటయందు, నేర్పు - చమత్కారము, చాలని, నునుష్యుఁడు, ఎఱుంగక - తెలిసికొనలేక, తప్పనాడినక - విరుద్ధముగా మాటలాడినప్పటికిని, తజ్ఞుల్ + ఎల్లక - ఆ విషయమును తెలిసిన బుద్ధిమంతు లందఱును, కడుఁకృపతోక - మిక్కిలి దయతో, చెలంగుదురు - ఉండురు, గాని, అదల్పరు - బెదిరింపరు; ఎవరైనక - ఎట్టివారైనను, తప్పు + అడుగులు + పెట్టుచుక + ఉన్న + అపుడు - తప్పుటడుగులు పెట్టుచు నడచుచున్నప్పుడు, బాలునిక - పిల్లవానిని, ముద్దుసేయఁగాక - ప్రేమించుటకు, తొడఁగుదురు - ప్రారంభింతురు, ఇంతెకాని, పడఁద్రోయుదురే - క్రిందఁ బడవేయుదురా?

తా. భాస్కరా! మాటల చమత్కారము చాలనివాఁడు తెలియక విరుద్ధముగా మాటలాడినయెడల బుద్ధిమంతులగువారు వాని విషయమును దెలిసికొని దయతో మన్నింతురేగాని నిందింపరు. బాలుఁడు చేతఁగాక తప్పుటడుగులు పెట్టుచుండిన యెడల నెవరైనను ముద్దుచేయుదురుగాని పడఁద్రోయుదురా? (త్రోయరని భావము)

ఉ. నేరిచి బుద్ధిమంతుఁ డతిఁనీతివివేకము దెల్పినం, జెడం
గారణ మున్నవాని కదిగైకొనఁ గూడదు; నిక్కమే; దురా
చారుఁడు రావణాసురుఁ డఁనహ్యము నొందఁడె; చేటుకాలముం
జేరువ యైననాఁడు నిరఁసించి విభీషణుబుద్ధి, భా. 59

టీ. భాస్కరా! బుద్ధిమంతుడు, నేరిచి - తెలిసికొని, అతి నీతి వివేకము - ఎక్కువ న్యాయముగు పద్ధతిని, తెల్పినట్ - చెప్పినచో, అది - ఆ మంచిత్రోవ, చెడక - చెడుటకు, కారణము + ఉన్నవానికి - నిధిపడినవానికి, కైకొనక - తీసికొనుటకు, కూడదు - ఇష్టపడదు; నిక్కమే - నిజము; దురాచారుడు - చెడ్డనడవడిగలవాడగు, రావణాసురుడు, చేటుకాలము - చెడిపోవు సమయము, చేరువ విననాడు - దగ్గఱ సమీపించినపుడు, విభీషణుబుద్ధి - విభీషణునియొక్క మంచిమాటను, నిరసించి - త్రోసివేసి, అసహ్యముక - ఓర్వలేని కులనాశనమును, ఒందఁడ - పొందలేదా? (పొందెను)

తా. భాస్కరా! తెలివిగలవాడు చక్కఁగా తెలిసికొని న్యాయమార్గమును బాగుగా జెప్పినను, చెడుటకు నిద్దముగా నుండినవాడు ఆ పద్ధతిని గ్రహించి నడువఁడు. ఎట్లనఁగా చేటుకాలము సమీపించినందువలన రావణాసురుడు విభీషణుఁడుచెప్పిన మంచి మార్గమును వినక కులనాశనమును పొందినాడు గదా?

చ. నాగిలినవేళ నెంతటి ఘనండును దన్నొక రొక్కనేర్పుతో
నగవడి ప్రొదిసేయక తనంతట బల్మికిరాడు; నిక్కమే;
జగమున నగ్నియైనఁగడునన్నగిలం బడియున్న నింధనం
బెగయఁగఁద్రొచి యూదక మఁతెట్లు రవుల్కొన నేర్పు, భా.

టీ. భాస్కరా! నాగిలినవేళక - నొప్పిపొందిన సమయమునందు, ఎంతటి ఘనండును - ఎట్టి గొప్పవాఁడుకూడ, తన్ను, ఒకరు, ఒక్క నేర్పుతోక - ఒక మంచి యుపాయముతో, అగవడి - కనబడి, చూచి, ప్రొదిసేయక - పోషించకయన్నచో, తనంతటక - తనంతకుతానే, బల్మికిక + రాఁడు - బలమునకు రాఁడు (గొప్పకు రాఁడు), నిక్కము + ఏ - నిజమే, జగమునక - లోకమునందు, అగ్నియైనక - నిప్పు విసను, కడుక - మిక్కిలి, సన్నగిలంబడియున్నక - నశించి కొంచెముగా నుండినప్పుడు, ఇంధనంబుక -

కట్టెను, ఎగయగ్గక్ త్రోచి - పైకిత్రోసి, ఊదక, మఱి, ఎట్లు, రవుల్కానక్ సేర్పుక్ - మండ సేర్పును.

తా. భాస్కరా! ఎంతటి గొప్పవాడయినను అపదపొంది తగ్గిన సమయమున ఎవడైన నొకడు తగిన యుపాయముతోఁజూచి తోడపడిననేగాని వాడు మరల గొప్పతనమునకు రాడు. విజముగదా? అగ్నియును, సన్నగిలి నపుడు, కట్టెలు ఎగఁద్రోసి యూదిననే గదా మెల్లఁగ రగుల్కొని తన ధర్మమును బొంది మంచుచున్నది?

ఉ. పండితులై నవారు దిగుఁజవం దగ నుండఁగ నల్పుఁడొక్కఁడు
ద్దండతఁ బీఠమెక్కిన బుధప్రకరంబుల కేమి యెగ్గగుఁకా?
గొండొకకోఁతి చెట్టుకొనకొమ్మల నుండఁగఁ గ్రింద గండభే
రుండమదేభసింహనికుఁరుంబము లుండవె చేరి భా. 61

టీ. భాస్కరా! పండితులు - విద్వాంసులు, విసవారు, దిగువక్ - క్రిందిభాగమునందు, తగ్గక్, ఉండఁగక్, అల్పుఁడు - నీచుఁడు, ఒక్కఁడు, ఉద్దండతక్ - గర్వముతో, పీఠము - ఆసనమును (ఎత్తయిన సానమును), ఎక్కినక్ - కూర్చుండినయెడల, బుధప్రకరంబులకుఁ - పండితుల సముదాయమునకు, ఎగ్గ - లోపము, ఏమి, అగుక్, కొండొక కోఁతి - ఒకానొక కోఁతి, చెట్టు కొనకొమ్మలక్, ఉండఁగక్, క్రిందక్ - ఆ చెట్టుక్రింద, గండభేరుండ, మదేభ - మదపుటేనుఁగులును, సింహ నికురుంబములు - సింగముల సమూహములును, చేరి, ఉండవె - ఉండుటలేదా? (ఉండును)

తా. భాస్కరా! విద్వాంసులు క్రింద నుండఁగా నల్పుఁడగువాడు గర్వముతో నెత్తయిన పీఠమునఁ గూర్చుండినయెడలఁ బండితుల కే లోపములు గలుగఁజాలదు. అల్పమయిన కోఁతి చెట్టు కొన కొమ్మమీఁద నుండును. క్రింద నేనుఁగులు, సింహములు, గండభేరుండములును ఉండును. వాని గొప్పతనమున కేమయిన లోపముగల్గెనా?

ఉ. పట్టుగ నిక్కుచుఁ మదముఁబట్టి మహాత్ములఁ దూలనాడినం
బట్టినకార్యముల్ చెడును; బ్రాణము పోవు; నిరర్థదోషముల్

పుట్టు; మహేశుఁ గాదని కుబ్జుద్ధి నొనర్చిన యజ్ఞతంత్రముల్
ముట్టకపోయి, దక్షినికిఁమోసము వచ్చెఁ గదయ్య భా. 62

టీ. భాస్కరా! పట్టుగఁ - పట్టుదలతో, నిక్కుమఁ - గర్వించుచు,
మదమఁ + పట్టి - పొగరుపట్టి, మహాత్ములఁ - గొప్పవారిని, తూలనాడి
నఁ - నిందించినయెడల, పట్టిన కార్యముల్ - ప్రారంభించిన పనులు,
చెడును, ప్రాణము పోవుట, నిరర్థదోషముల్ - ఉపయోగములేని లోపములు,
పుట్టుక - కలుగును; దక్షుఁడు - దక్షుఁడనువాఁడు, మహేశుఁ - ఈశ్వరుని,
కాదు + అని - తిరస్కరించి, కుబ్జుద్ధి - చెడ్డబుద్ధితో, ఒనర్చిన - చేసినట్టి,
యజ్ఞ తంత్రముల్ - యజ్ఞ కార్యములు, ముట్టకపోయి - పూర్తిగాకపోయి,
మోసము వచ్చెకద - చేటుకలిగెను గదా? అయ్య.

తా. భాస్కరా! చలముతో గర్వించి పెద్దవారిని నిందించినచోఁ బ్రయ
త్నించిన కార్యములు పూర్తి కాకపోవుటయే కాక ప్రాణహానియుఁ గలుగును.
వ్యర్థమయిన దోషముకూడ వచ్చును. దక్షుఁడు ఈశ్వరునిఁ దూలనాడి తాను
గర్వించి చేసిన యజ్ఞము పూర్తయ్యెనా? తుదకు నాశనముకూడఁ గలిగె
గదా?

62. దక్షుఁడు - శివుఁడు.

దక్షుఁడు - ఇతఁడు నవ బ్రహ్మలలో నొక్కఁడు. ఇతని కుమార్తెయే
దాక్షాయణి, ఈశ్వరుని భార్య. ఈశ్వరునకు దక్షుఁడు మామ. ఒకనాఁ డితఁడు
బ్రహ్మసభకుఁ బోగా నం దందఱును లేచి మర్యాద చేసిరి. ఈశ్వరుఁడు
మాత్రము లేవలేదు. ఆ కార్యము తన్ననమానపఱచినట్లు దక్షుఁడు తలంచి
శివునకు హవిర్భాగము లేకుండునట్లు యజ్ఞము నొకదానిని గావింపఁ దలం
చెను. దేవతల నాహ్వానించెను. మహావైభవముతో దేవతలు దక్షయజ్ఞమున
కరుగుచుండిరి. దాక్షాయణి శంకరుఁడు వల దన్నను తండ్రిచేయు యజ్ఞమునకు
వెళ్ళెను. అక్కడఁ దండ్రిచే నవమానమును బొందెను. దక్షుఁడు శివుని విపరీత
ముగ నిందించెను. శంకరునకుఁ గోపమువచ్చెను. వీరభద్రునిఁ బంపెను.
యజ్ఞమును బాడుచేసి దక్షుని తలఁ గోసివేసెను. పెద్దలను గర్వముతో నిందించు
వారి గతి యింతే.

చ. పరహిత మైన కార్య మతిభారముతోడిదియైనఁ బూను న
 త్పురుషుఁడులోకముల్వొగడఁబూర్వమునందొకతాలవర్షమున్
 గురియఁగఁ జొచ్చినన్ గదిసిగొబ్బున గోజనరక్షణార్థమై
 గిరి నొకకేల నెత్తెనటశక్యమ౯డు ఛత్రముఛాతి ? భా. 63

టీ. భాస్కరా! పరహితము - ఇతరులకు ఇష్టము (మేలు) అయిన,
 కార్యము - పని, అతిభారముతోడిది - ఎక్కువ శ్రమతోఁ గూడినది, ఐనక -
 అయినప్పటికి, పురుషుఁడు - మంచివాఁడు, లోకములో, పూర్వ - సుతిం
 పఁగా, పూర్వ - చేయుటకు సిద్ధముగ నుండును; పూర్వమునందు, ఒక,
 తాలవర్షము - తాళ్ళవాన, కురియఁగక, చొచ్చి - ప్రారంభింపఁగా,
 కృష్ణుఁడు, కదిసి - శరీ, గొబ్బునక - వెంటనే, గోజన రక్షణార్థము +
 వి - ఆవులను, జనులను కాపాడుటకొఱకు, అట - అక్కడ, ఛత్రముఛాతిక -
 గొడుగువలె, గిరిక - కొండను, ఒక కేలక - ఒక చేతితో, ఎత్తెక - పైకి
 ఎత్తి పట్టుకొనెను.

తా. భాస్కరా! నజ్జనుఁడు ఇతరులకు మేలుచేయునట్టి కార్యము ఎంత
 బాధ కలిగించునది యైనను, లెక్కపెట్టక లోకములు తన్నుఁ బొగడునట్లుగ
 చేయుటకుఁ బూనును. శ్రీ కృష్ణుఁడు గోవులను, జనులను రక్షించుటకై కొం
 డను ఒకచేతితో నెత్తి గొడుగువలె వెంటనే పట్టుకొని తాళ్ళవానవలని బాధను
 తొలఁగించెను గదా?

63. శ్రీ కృష్ణమూర్తి - గోవర్ధన పర్వతిము.

శ్రీ కృష్ణమూర్తి వసుదేవునకు దేవకీదేవికిఁ దనయుఁడుగా నవతరించిన
 భగవంతుఁడు. వసుదేవుఁడు కంసునివలని భయమున గోకులమున నుండుని
 భార్యయగు యశోదప్రక్కన శ్రీకృష్ణునిఁ బరుండఁజెట్టి యామెకుఁ బుట్టిన
 శిశువును దైవనియోగమునఁ దెచ్చెను. కంసుఁడు బాధకను హింసింప నాకాశ
 మున కెగురవేయ నది మాయమయ్యెను. శ్రీకృష్ణుఁడు గోకులమున సురక్షిత
 ముగఁ జెరుంగుచుండెను. శ్రీకృష్ణమూర్తి బాల్యక్రీడలలో ననేక రాక్షసులను
 గంసునిచేఁ బంపఁబడినవారిని సంహరించెను. ప్రతిపత్సరము యాడవులు

చ. పలుచనిహీనమానవుడు పాటిదలంపక నిష్ఠురోక్తులం
బలుకుచు నుండుగాని, మతిభాసురుడైన గుణప్రపూర్ణుడ
ప్పలుకులబల్కుటోవడు; నిజద్దిగ; నెట్లన? వెల్లికుండ దా
దొలకుచునుండుగాని, మఱితోలుకొనె నిండుఘటంబు భా.

టీ. భాగ్యరా! పలుచని హీనమానవుడు - బలములేని నీచుడు,
పాటి - మర్యాదను, తలంపక, నిష్ఠురశక్తులక - కఠినములయిన మాటలను,
పలుకుచుక, ఉండుక, కాని, మతిభాసురుడు - తెలివిచే బ్రకాశించునట్టి
వాడు, నిజ, గుణప్రపూర్ణుడు - మంచిగుణములచే నిండినవాడు, అప్పలు
కులక - ఆమాటలను, పల్కుక + పోవడు - పలుకడు, నిబద్ధిగ -
నిజముగ, ఎట్లు, అనక, వెల్లికుండ - నిండుగలేని పాత్ర, తాక - అది,
తొలకుచుక - కదలి క్రిందబోవుచు, ఉండున, కాని, నిండుఘటంబు -
నిండుకుండ, మఱి, తోలుకొనె? - కదలి పొర్లిపోవునా?

తా. భాగ్యరా! గుణములేని నీచుడు తాను బలములేక యున్నను
నెచ్చుతక్కువలు తెలిసికొనజాలక కఠినపుమాటలను మాటలాడుచునే యుం
డును. తెలివిగలవాడు అట్టిమాటల నెపుడును బలుకడు. ఇది నిజము. వెలితి
గల కుండ తొలకుచుగాని నిండుకుండ యెప్పుడైనను తొలకునా? తొనకదని
భావము.

చేయు నింద్రయాగమును మాన్పించి శ్రీ కృష్ణమూర్తి గోవులకుఁ బూజలు
సల్పునట్లు చేసెను. ఇంద్రునకుఁ గోపము వచ్చెను. గోకులముపై తాళ్యవాన
గురియించి బాధంపసాగెను. గోపాలకు లందఱు శ్రీ కృష్ణమూర్తిని ప్రార్థిం
చిరి. వెంటనే భక్త రక్షకుండగు శ్రీకృష్ణుడు గోవర్ధన పర్వతమును గొడుగు
వలె నెత్తి పట్టుకొని, దాని క్రిందకు గోవులను, గోపాలకులను జేర్చెను. నా
రందఱును నే బాధలేక సుఖపడిరి. ఇంద్రుడు భంగపడి శ్రీ కృష్ణమూర్తి కడకు
వచ్చి ప్రార్థించెను. ఇతరులకు హితకరమయిన కార్య మచేంత భారమయినను
జేయుటకు గొప్ప బుద్ధిగలవారు సిద్ధపడి చేయుదురు.

చ. పలుమలు సజ్జనుండుప్రియభాషలేపల్కు; గఠోరవాక్యముల్
బలుక; డొకానొకప్పుడవిపల్కినఁ గీడును గాదు; నిక్కమే;
చలువకు వచ్చి మేఘుడొకఁజాడను దావడగండ్ల రాల్చినన్
శిలగునోటు; వేగిరమేశీతలనీరముగాక భాస్కరా! 65

టీ. భాస్కరా! సజ్జనుడు - మంచివాడు, పలుమలు - అనేక పర్యాయములు, ప్రియభాషలే - మంచిమాటలనే, పల్కు, కఠోరవాక్యముల్ - కఠినములైన మాటలను, పలుకఁడు, ఒకానొకప్పుడు, అవి - ఆ కఠినపు మాటలను, పల్కినకొ, కీడును - హానికూడ, కాదు, నిక్కమే - నిజమే, మేఘుడు - మేఘము, చలువకు - చల్లదనమునకు, వచ్చి - పొంది, ఒకజాడను - ఒకవిధముగా, వడగండ్లకొ, రాల్చినకొ - కురిసినప్పటికిని, శిలగునోటు - అవి తాళ్ళు కావు గదా? వేగమే - త్వరగా, శీతలనీరముగాక - చల్లని నీళ్ళే యగుఁ గదా?

తా. భాస్కరా! మంచివాడు మాటిమాటికి మంచిమాటలనే మాటలాడును గాని కఠినముగా మాటలాడఁడు. ఒకవేళ గఠినముగా మాటలాడినను, అవి యే కీడును జేయఁజాలవు. ఇది నిజము. మేఘుడొకానొక సమయమున వడగండ్లు కురిసినను అవి తాళ్లగావు. చల్లని నీరే యగును గదా?

ఉ. పాపపుద్రోవవాని కొకఁపట్టున మేను వికాస మొందినకొ
లోపల దుర్గుణంబె ప్రబలింగద? నమ్మగఁగూడ దాతనికొ;
బాపటకాయకుకొ నునుపుపైపయి గల్గినగల్గుగాక! యే
రూపున దానిలోగల విరుద్ధపుజేదు నశించు భాస్కరా! 66

టీ. భాస్కరా! పాపపుఁ ద్రోవవానికొ - చెడుమార్గము గలవానికి, ఒక పట్టునకొ - ఒకానొక సమయమందు, మేను - నేనాము, వికాసము - ప్రకాశము, ఒందినకొ - పొందినప్పటికిని, లోపలకొ - మనసునందు, దుర్గుణంబె - చెడ్డగుణమే, ప్రబలింగద - ఎక్కువయగునుగదా, దాతనికొ - అట్టివానిని, నమ్మగఁగూడదు, బాపటకాయకుకొ - చెడుపుచ్చకాయకు, పైపయి -

పైన, నునుపు - నున్నగా, కల్లినక్ - ఉండిన, కల్లక్ + కాక - ఉండును
గాక, ఏ రూపునక్ - ఏ విధముగా, దానిలోక్ కల - ఆ పుచ్చకాయలో ఉన్న,
విరుద్ధపుఁజేడు - పనికిరాని చేడుగుణము, నశించుక్ - పోవును? - పో
గలదు? (పోదు)

తా. భాస్కరా! పాపాత్ముడగువాని కొకానొక కాలమునందు దేహము
మాత్రము ప్రకాశించుచుండినప్పటికి వానిలోపల దుర్గుణముమాత్రము తగ్గదు.
అట్టివానిని నమ్మఁగూడదు. పుచ్చకాయ పైకి మినుమినలాడుచు నునుపుగా
నుండినను, లోపలనుండు విరుద్ధమైన చేడు నశింపఁగలదా?

ఉ. పూనిన భాగ్యరేఖ చెడిపోయినపిమ్మట నెట్టిమానవుం
డై ననువానినెవ్వరుఁ బ్రియంబునఁ బల్కరు; పిల్వ రెచ్చటంఁ
దా నిది యెట్లాకో? యనినఁదధ్యము; పుష్పము వాడి వాసనా
హీనతనొందియున్నయెడఁనెవ్వరు ముట్టుదురయ్య! భా. 67

టీ. భాస్కరా! పూనిన - పొందిన, భాగ్యరేఖ - అదృష్టము, చెడి
పోయిన పిమ్మట - నశించినతర్వాత, ఎట్టిమానవుండైనను - ఎంత మంచి
గుణము గలిగియుండినవాడైనను, వానిని, ఎవ్వరక్, ప్రియంబుగక్ - ఇష్ట
ముతో, పల్కరు - పల్కరింపరు, ఎచ్చటక్, పిల్వరు, తాను, ఇది, ఎట్లాకో -
ఏ విధముగానో, అనిఁక్, తథ్యము - నిజము, పుష్పము - పూవు, వాడి -
ఎండి, వాసనాహీనతక్ - వాసనలేకుండుటను, ఒంది - పొంది, ఉన్నయెడక్ -
ఉన్నప్పుడూ, ఎవ్వరు, ముట్టుదురు - తాకుదురు? అయ్య!

తా. భాస్కరా! తనకుండిన యదృష్టము నశించిన తర్వాత ఎట్టి మంచి
గుణము గలిగినను, నెవరును పిల్వరు; ప్రేమతో మాటలాడరు. ఎట్లనఁగా,
పుష్ప వాడిపోయి వాసనలేక యుండఁగా నెవరైనను తాకుదురా? త్రోసి
వేయుదురు.

ఉ. పూరితసద్గుణంబు గలపుణ్యన కించుక రూపనంపదల్
దూరములైన, వానియెడఁదొడ్డగఁజూతురు బుద్ధిమంతు; తె

ట్లారయ? గొగ్గులైనమఱియందుల మాధురి చూచికాదె, ఖ
ర్జురఫలంబులం బ్రియముచొప్పడ లోకులు గొంట భా. 68

టీ. భాస్కరా! పూరిత సద్గుణంబుగల - సంపూర్ణమయిన మంచి
గుణము గలిగిన, పుణ్యముగల - పుణ్యాత్మనకు, ఇంచుక - కొంచెము,
రూపసంపదల - ఆకారము విశ్వరూపు, దూరములు + విఠ - తొలగి
పోగా, బుద్ధిమంతులు, వానియెడల - వానియందు, దోష్టము - గొప్పగా,
చూతురు - కనుగొందురు, ఎట్లు - ఎట్లనగా, అరుణ - ఆలోచించుచు,
గొగ్గులు - ఎండి వాడిపోయినవి, విసక - మఱి, అందులమాధురి - అందుగల
తీపును, చూచికాదె, ఖర్జురఫలంబులక - ఖర్జురపుష్పంబున, ప్రియము
చొప్పడక - మిక్కిలి యిష్టముతో, లోకులు - జనులు, కొంట - తీసి
కొనుట.

తా. భాస్కరా! మంచిగుణములు నిండుగాఁ గలవానికిఁ గొంచెము
రూపము, సంపద తగ్గిపోయినను, బుద్ధిమంతులు గొప్పగానే చూచి మర్యాద
చేయుదురు; ఇది నిజము. ఎట్లనగా, ఖర్జురపుష్పంబున ఎండిపోయి గొగ్గు
లైనప్పటికిని, వానియందుగల తియ్యదనమును జూచియే కదా జనులు మిగుల
ప్రియముతోఁ గొనుచుండుట.

ఉ. ప్రల్లదనంబుచే నెఱుకపాటొకయింతయు లేక యెచ్చటక
బల్లిదుండైన సత్రపుభు నబద్ధములాడినద్రుంగి పోదు; రె;
ట్లనభాస్థలిం గుమతులై శిశుపాలుడు ద్రుతవక్త్రుడు
గల్లులు గృష్ణునిం బలికి * కాదె హతం బగు టెల్ల భా. 69

టీ. ప్రల్లదనంబుచే - వదలుజోతు స్వభావముతో, ఎఱుకపాటు -
తెలివి, ఒక యింతయుక లేక - ఏ కొంచెముయినను లేక, ఎచ్చటక -
ఎక్కడనైనను, బల్లిదుండైన - బలవంతుడగు, సత్రపుభుక - శ్రేష్ఠమయిన
రాజును గూర్చి, అబద్ధములు - అసత్యములు, అడినక - పలికనయెడల,
త్రుంగిపోదురు - నశింతురు, ఎట్లు - ఎట్లన, అల్ల - ఆ ప్రసిద్ధమయిన, సభా

సలిక - కొలువుకూటమునందు, కుమకులై - పెద్దబుద్ధిగలవారై, శిశుపాలుఁడు, దంతవక్త్రుఁడుకొ, కల్లలు - అబద్ధములు, కృష్ణునికొ, పలికికొదె - పలికికదా, హతంబగులెల్ల - నాశనము అగుట.

తా. భాస్కరా! తాము నశించుట తెలిసికొనలేక వదలుఁబోతులై పెద్దలను గూర్చి యెచ్చటఁ జూచినను నబద్ధము లాడి నిందించిన నశింతురు. ధర్మరాజు కొలువుకూటమునందు దుష్టబుద్ధులై శ్రీకృష్ణునింగూర్చి కల్లలాడి యధిక ప్రసంగము చేయుటచే శిశుపాల దంతవక్త్రులు నాఁన మయిరి.

ఉ. ప్రేమను గూర్చి యల్పనకుఁబెద్దతనంబును, దొడ్డవానికిం
దా మతితుచ్చపుంబని, నెఁదం బరికింపక యీయరాదుగా;
వామకరంబుతోడఁ గుడుఁవం గుడిచేత నపానమార్గముం
దోమఁగ వచ్చునే మిగులఁబోచని చేతలుగాక ఖా. 70

టీ. భాస్కరా! ప్రేమనుగూర్చి - ప్రియము ననుసరించి, అల్పనకుకొ - నీచునకు, పెద్దతనంబును - మర్యాద యగు పనిని, దొడ్డవానికికొ - గొప్ప

69. శిశుపాల దంతవక్త్రులు.

శ్రీకృష్ణునకు పీరు మేనత్తకొడుకులు. పీరు సోదరులు. వైకుంఠమున ద్వారపాలకులుగా నుండు జయ విజయు లనువారు. పూర్వము సనకసనంద నాదులచే కాపమును బొంది భూలోకమున మూఁడు జన్మముల నెత్తి నిష్ఠుమూర్తి పై నెడతెగని సూత్రో బోరాడి ముక్తి పొందునట్లు అనుగ్రహింపఁబడిరి. మొదటి జన్మమున హిర్యాక్షహిరణ్యకశిపులయిరి. రెండవ జన్మమున రావణ కుంభకర్ణులైరి. మూడవ జన్మమున శిశుపాల దంతవక్త్రులుగాఁబుట్టిరి. కాఁబట్టి పుట్టినది మొదలుకొని, కృష్ణుని ద్వేషించుచు సాధించుచుండిరి. ధర్మరాజు రాజ సూయయాగము చేయునపుడు శిశుపాలుఁడు సకలరాజుల సహత్వమున, మహా మునులయెదుట శ్రీకృష్ణుని ననరాని యబద్ధములగు నిందల నిందించెను. దాన నపుడే చక్రముచే హతుఁడయ్యెను. తర్వాతఁ బిలువని పేరంటముగ వాడు తెచ్చుకొని దంతవక్త్రుఁడే హతుఁడయ్యెను. శ్రీకృష్ణుని నెద్దలాడుటవలని ఫలము ననుభవించిరి. కాఁబట్టి పెద్దలను దూషింపరాదు.

వానికి, తాము - అతితృచ్ఛపుంబునిక - మిక్కిలి నీచమయిన పనిని, ఎడక - మనస్సునందు, పరికింపక - చూడక, ఈయరాదుగా - ఈయకూడదు కదా? వామకరంబుతోడక - ఎడమచేతితో, కుడువక - భుజించుటకును, కుడిచేతితో - కుడిచేతితో, అపానమార్గముక - గుదస్థానమును, తోమఁగక వచ్చునే - కడుగు శోనఁగా నగునా? మిగులక - మిక్కిలి, తోచని - పనికిరాని, చేతలుగాక - చేష్టలు గదా? (పనులుగదా?)

తా. భాస్కరా! ప్రేమతో నీచునకు గొప్పపనిని, గొప్పవానికి మిక్కిలి నీచమయిన పనిని, ఆలోచనచేయక నియమింపరాదు. ఎడమచేతితో నన్నముఁ దినుటయును, కుడిచేతితో గుదము కడుగుకొనుటయుఁ జేయవచ్చునా? ఎవనిని ఎట్టి మర్యాదతోఁ జూడవలయునో ఎఱుంగవలయునని భావము.

చ. ఫలమతిసూక్ష్మమైనను నృపాలుఁడుమంచిగుణాఘ్నఁడైనచో
నెలమి వివేకు లాతని కపిక్షయొనర్తు; రదెట్లు? చంద్రికా
విలసనమైనఁ, దా మనుభవింపఁ జకోరము లానఁ జేరవే
చలువగలట్టివాఁ డగుటఁ జందురు నెంతయుఁ గోరి భా.71

టీ. భాస్కరా! నృపాలుఁడు - రాజు, మంచి గుణాఘ్నఁడైనచో - మంచి గుణములు గలవాఁడయినయెడల, ఫలము - లాభము (సుఖము), అతి సూక్ష్మము - మిక్కిలి కొంచెము, అయినను, ఎలమిక - సంతోషముతో, వివేకులు - బుద్ధిమంతులు, ఆతనికిక - ఆరాజుకొఱకు, అపేక్ష - కోరిక, ఒనర్తురు - చేయుదురు, అది + ఎట్లు?, చంద్రికా విలసనము + విసక - వెన్నెల మాత్రమే ప్రకాశించుటయైనను, చకోరములు - వెన్నెల పిట్టలు, తాము అనుభవింపక - అవి సుఖించుటకు, ఆసక - ఆశతో, చలువగలట్టివాఁడు అగుటక - చల్లదనముగలవాఁ డగుటవలన, చందురుక - చంద్రుని, ఎంతయుక - మిక్కిలి, కోరి - ఇష్టపడి, చేరవే - దగ్గఱఁజేరుటలేదా?

తా. భాస్కరా! రాజు మంచి వాఁడయిన యెడల నాతనివలన లాభము కొంచెముగా నుండినను, బుద్ధిమంతులు సంతోషముతో మిక్కిలి కోర్కెగలిగి

చేరుదురు. ఎట్లనఁగాఁ, జంద్రుఁడు వెన్నెలను మాత్రమే యిచ్చుచున్నను, చల్లఁ దనముగలవాఁ డగుటచేత మిక్కిలి యాశతోఁ జకోరములు దగ్గఱజేరుచున్నవి కదా ?

ఉ. బంధుర సద్గుణాఢ్యుఁ డొకపట్టున లంపట నొందియైన, దు
స్సంది దలంపఁ; డన్యులకుఁజాలహితంబొనరించుఁగాక; శ్రీ
గంధపుఁజెక్క రాగిలుచుఁగదె, శరీరుల కుత్సవార్థమై
గంధములాత్యఁబుట్టఁదఱుఁగంబడి యుండుటలెల్ల భా. 72

టీ. భాస్కరా! బంధుర సద్గుణాఢ్యుఁడు - అధికములైన మంచి గుణములుగలవాఁడు, ఒక పట్టునక - ఒకొకొక కాలమున, లంపటక - బాధను, ఒందియైనక - అనుభవించి యయినను, దుస్సందిక - చెడ్డను, తలంపఁడు - కోరఁడు, అన్యులకుక - ఇతరులకు, చాలహితంబుక - ఎక్కువ మేలును, ఒనరించుక - చేయును, కాకకదా? శ్రీగంధపుఁజెక్క, రాగిలుచుక - సంతోషమునిచ్చుచు, శరీరులకుక - ప్రాణులకు (జీవాధారులకు), ఉత్సవార్థమై - సంతోషము కొఱుకు (వేడుకకై), గంధములు - సువాసనలు, అత్యుక - తన యందు, పుట్టక - కలుగునట్లుగా, తఱుగంబడి యుండుటలు ఎల్లక - నాశనము (అఱిగిపోవుట) అగుచు కరుగుట యంతయును.

తా. భాస్కరా! నిలుకడగల మంచి గుణములు గలవాఁడు తానెక్కడ నైన బాధపడినప్పటికిని నితరుల చెడ్డను కోరఁడు; మేలే చేయఁదలంచును. శ్రీగంధపుఁజెక్క జనములకు సంతోషమును గలిగించుటకై తాను తఱిగిపోవుచున్నను సువాసనల విచ్చుచున్నది కదా ?

చ. బలము తొలంగుకాలమునఁబ్రాభవనంపద లెంతధన్యుఁడున్
నిలుపుకొనంగ నోవఁ; డదినిశ్చయ; మర్జునుఁ డీశ్వరాదులం
గెలిచినవాఁడు, బోయలకుఁగీడ్పడి, చూచుచుఁగృష్టభార్యలం
బలువుర నీయఁడే, నిలువఁబట సమర్థుఁడు గాక భా. 73

టి. భాస్కరా! బలము - దైవశక్తి, తొలంగు - నశించు, కాలమునకా, ప్రాభవసంపదలు - గొప్పవగు విశ్వర్యములు, ఎంత ధన్యుడైతే - ఎంతటి గొప్పవాడయినను, నిలుపుకొనంగక - ఆపుటకు, ఓపడు - శక్తిగలవాడు కాడు, అది, నిశ్చయము - సత్యము, అర్జునుడు, ఈశ్వరానులక - శంకరుడు మొదలగువానిని, గెలిచినవాడు, బోయలకు - బోయవారికి, కీర్తి - ఓడిపోయి, చూచుచుకా, కృష్ణభార్యలక - శ్రీకృష్ణుని భార్యలను, పలువురక - అనేక స్త్రీలను, నిలువఁజేట్టక - నిలుపుటకు సమర్థుడగాక - బలముగలవాడు కాక, ఈయడె - అర్జుంపలేదా? (ఇచ్చెనని భావము)

తా. భాస్కరా! తనకు దైవబలము తగ్గిపోవునట్టి కాలము వచ్చినపుడు ఎంతవాడైనను, తన సామర్థ్యమును నిలుపుకొనలేడు. ఇది నిజము. పూర్వము బోయవారికి లోబడిపోయి యర్జునుడు, శ్రీకృష్ణుని భార్యలను చూచుచు వడిలిపెట్టి శక్తిలేక వచ్చినవాడు గదా?

చ. బలయుతుడైనవేళ నిజబంధుడు తోడ్పడుగాని, యాతడే బలము తొలగినేని తనఁపాలిట శత్రు; వదెటు? పూర్వుడె

7. అర్జునుడు - బోయలు.

అర్జునుడు గాంధీవమును ధరించి కౌరవయుద్ధమున జూపిన సాహసము, పరాక్రమము ప్రసిద్ధి కెక్కినవి. ఎందఱు చిత్తులులనో జయించెను. దిగ్విజయము గావించెను. ఆశ్వమేధ యాగమున న్వరక్షకుడై ప్రతాపమును జూపెను. ఇట్టి పరాక్రమశాలి యగు నర్జునుడు శ్రీకృష్ణుడు ఈ లోకమును వదలి వెళ్ళిన తర్వాత ద్వారకాపురమునుండి శ్రీకృష్ణ భార్యలను వెంటఁ దీసికొని హస్తినాపురమునకుఁ బోవుచుండెను. పూర్వము మగోధులుగా నుండిన బోయలు వచ్చి యర్జునుని జాటుకొని శ్రీకృష్ణకొంతలను, ద్వారకాపుర స్త్రీలను బాధింపసాగిరి. అర్జునుడు గాంధీవమునే యెక్కుపెట్టజాలక బలము నశించి యూరక చూచుచుండెను. కిరాతులు ఆ స్త్రీలను గొనిపోయిరి. ఆ యర్జునుని బల మేమయ్యెను? కొంబట్టి దైవబలము లేనికాలమున నెంతటివాడును దన మహిమ నిలుపుకొనలేడు.

జ్వలనుఁడుకానఁగాల్పుతఱిసఖ్యముఁజూపునువా యుదేవుఁ; డా
బలియుఁడు సూక్ష్మదీప మగుపట్టున నార్పఁడె గాలి భా. 74

టీ. భాస్కరా! బలియుతుఁడు - బలముతోఁ గూడినవాఁడు, ఐన
వేళక - అయినట్టి సమయమునందు, నిజబంధుఁడు - తన చుట్టము, తోడ్ప
డుక - సాయముచేయును, కాని, ఆతఁడే - ఆ చుట్టమే, బలము, తొలంగె
నేని - పోయినయెడల, తమ పాలిట శత్రువు - తనకు పగవాఁడగును, అట్లు
అది ఎటులనఁగా, పూర్ణుడై - ఎక్కువగా నున్నవాడై, జ్వలనుఁడు - అగ్ని,
కానక - అడవిని, కల్పుతఱి - కల్పనట్టి సమయమునందు, వాయుదేవుఁడు -
గాలి, సఖ్యము - స్నేహము, చూపును, ఆ బలియుఁడు - ఆ బలవంతుఁడగు
అగ్ని, సూక్ష్మదీపము - సన్నని దీపము. అగుపట్టుక - అయిన సమయము
నందు, గాలి, ఆర్పఁడె - ఆర్పి వేయఁడా? (ఆర్పునని భావము)

తా. భాస్కరా! బలవంతుఁడుగానున్న సమయమందు బంధువు సాయ
పడునేకాని బలము తగ్గినపుడు సాయపడకుండుటయేగాక పగవాఁడు కూడ
వగును. ఎట్లనఁగా, అగ్ని సంపూర్ణముగఁ జెలరేగి యడవిని గాల్పు
చున్న సమయాన గాలి చెలికాడై ఎక్కువ తోడుపడును. అయిన్నియే తక్కు
వయై సన్నదీపముగా నుండినపుడు చెలికాడగు గాలియే అర్పివేయును గదా ?

ఉ. జల్లిదుఁడైన సత్ప్రభువు * పాయక యుండినఁ గాని, రచ్చలో,
జిల్లరవారు నూలుగురు * సేరినఁ దేజము గల్గి దెయ్యెడన్ ;
జిల్లనిచదురుం దెడసి * సన్నపుఁ జుక్కలు కోటి యున్న రం
జిల్లినె వెన్నెలల్? జగము * చీకటు లన్నియుఁ బాయ భా. 75

టీ. భాస్కరా! జల్లిదుఁడు - బలవంతుఁడు, ఐన. సత్ప్రభువు -
గొప్ప వంశరాజు, పాయక-వడలక, ఉండినక - ఉండిననే, కాని, రచ్చలోక -
సభయందు, జిల్లరవారు - తక్కువవారు, నూలుగురు - అనేకులు, చేసక -
ఉండినను, ఎద్దోడక - ఏ సలమనైనను, తేజము - ప్రకాశము, కల్గిను,
చల్లని చందరుండు - చల్లదనముతోనుండు చంద్రుఁడు, ఎడసి - తొలగి,

సన్నపుణజుక్కులు - చిన్నచిన్న నక్షత్రములు, కోటియున్నా - అనేకము లుండినను, జగము చీకటులు - లోకమునందలి చీకట్లు, అన్నియున్ - సకలము, పాయన్ - తొలగఁగునట్లు, వెన్నెలల్ - వెలుఁగులు, రంజిలునె? - ప్రకాశించునె? (ప్రకాశింపవు)

తా. భాస్కరా! బలవంతుడై శక్తిగలిగిన మంచిరాజు ఉండినయెడల సభ బాగుగ వన్నెకెక్కునుగాని చిల్లరమనుష్యులు ఎందఱుండినను నేమియు నుపయోగములేదు; ఆ సభ కొంచెమయినఁ బ్రకాశమునకు రాజాలదు. ఎట్లనగా, చంద్రుఁడు లేక చిన్నచిన్న నక్షత్రము లెన్నియుండినను, లోకమునందలి చీకటులు పోఁగొట్టునట్టి వెన్నెలకాంతు లుండఁగలవా :

ఉ. భుజిబలశౌర్యవంతులగు * పుత్రులఁ గాంచినవారి కెయ్యెడన్
నిజహృదయేప్పితార్థములు*నిక్కము చేకుఱుఁ; గుంతిదేవికిన్
విజయబలాధ్యుఁ డర్జునుఁడు*వీరపరాక్రమ మొప్ప దేవతా
గజమును దెచ్చి, తల్లివ్రత*కార్యము దీర్పఁడె తొల్లి భా. 76

76. అర్జునుఁడు-కుంతి-విరావతవ్రతము.

వ్రతములలో గజగోరీవ్రత మనునది యొకటి. గాంధారి సకల వాంఛలను సమకూర్చునని నారదుఁడు బోధింపఁగా విని చేయుటకుఁ బ్రారంభించెను. దేవతాగజముగు విరావతమును నోముకుఁ దీసికొని రాజాలక దానికీ బ్రతినిధిగా, మట్టితో సేనుఁగును జేయింపవలయునని కుమారులతో మన్ను తెప్పించుచుండెను. ఈ విషయము కుంతీదేవికీ దెలిసెను. ఆమెయు నీ వ్రతమును చేయవలయునని యెంచెను. తన కొడుకు లైదుగురే అంతమట్టిని దేఁగలరాయని యాలోచించుచుండెను. అర్జునుఁ డావిషయమును దెలిసికొని తల్లితో, “అమ్మా! దేవతాధిపతియగు నింద్రుని యేనుఁగునే తెప్పింతు”నని తన బలము నెల్లదిక్కులఁ బ్రకాశింపఁజేసి యైరావతమును దెప్పించి ప్రత్యక్షముగ నైరావతవ్రతమును జరిపించి కీర్తిని గాంచెను. పరాక్రమవంతులగు కొడుకులు గలవారికే కొడువయుఁ గలుగదు.

టీ. భాస్కరా! భుజబల కౌర్యవంతులు - భుజములయొక్క బలము, పరాక్రమము గలవారు, అగు పుత్తులెక్ - అయిన కొడుకులను, కౌంచినవారికి - కనినవారికి, ఎయ్యెడెక్ - ఎచ్చటనైనను, నిజహృదయేస్థితార్థములు - తమ మనస్సునందుండు కోరికలు, చేరుటెక్ - నెఱవేరును, నిక్కము - నిజము! కుంతిదేవికి, విజయబల + ఆధ్వర్యం - జయించునట్టి బలముచే గూడిన వాడు, అర్జునుడు, వీరపరాక్రమము - శూరులయొక్క ప్రతాపమును, ఒప్పెక్ - ఉండఁగా, దేవతాగజమును - విరావతమును, తెచ్చి, తొల్లి - పూర్వము, తల్లి ప్రతకౌర్యము - తల్లియొక్క నోమును, తీర్పఁడె - నెఱవేర్చలేదా? (నెఱవేర్చెను.)

తా. భాస్కరా! భుజబలము, పరాక్రమము గల పుత్తులను గవిన తల్లికి మనస్సునందుగల కోరికలు తప్పక నెఱవేరును. ఇది నిజము. పూర్వము కుంతిదేవికి పరాక్రమశాలియగు అర్జునుడు పుట్టి ఆమెకోరిన కోర్కె ననుసరించి నోముకొఱకై దేవతాగజముగు విరావతమును దెచ్చి యిచ్చి నోము పూర్తి గావించెను గదా?

ఉ. భూనుతు లైన దేవతలు పూర్వము కొందఱు వావివర్తనల్ మాని చరింపరో యనుచు మానవు ల్ల చరింపఁ బోల; దంభోనిధులన్నియు దనదుపుక్కిటఁబట్టె నగస్త్యుడంచు, నా పూనిక కెవ్వఁడోపు; నది * పూర్వమహత్త్వమునుమ్ము భా. 77

టీ. భాస్కరా! పూర్వము, భూనుతులైన - భూలోకజనులచే పొగడఁ బడుచున్న, విన, దేవతలు, కొందఱు, వావివర్తనల్ - బంధుత్వము యొక్క పద్ధతిని, మాని - వదలి, చరింపరో - తిరుగరా, అనుచుకొ, మానవులు, అట్ల - ఆ దేవతల విధముగా, చరింపక పోలదు - వడచుకొనరాదు, అగస్త్యుడు, అంభోనిధులు - సముద్రములు, అన్నియుకొ - అన్నిటిని, తనదుపుక్కిటెక్ - తన నోటియందు, పట్టెకొ - పట్టుకొనెను, అంచుకొ - అనుచు, ఆపూనికకు - అగ

స్థునివలె, ఎవ్వడు, ఓపుక - శక్తుడగు, అది - ఆ గొప్పతనము, పూర్వ మహత్త్వము సుమ్మ - పూర్వముచేసిన గొప్ప ప్రభావమే సుమా.

తా. భాస్కరా : దేవతలు కొందఱు పూర్వకాలమున చుట్టటికము వరు వలను లెక్కింపక వివాహము మొదలయిన కార్యములను జేయుచు నడుచు కొనిరని, ఆ విధముగ మనుష్యులు నడచుకొనరాదు. అగస్త్యమహర్షి సముద్రములందలి జలమునంతయు పుక్కిటితోఁ బట్టుకొనెను గదా ? ఈ కార్యము నేమానవుఁ డయినఁ జేయఁగలఁడా ? ఆ మహిమ అద్భుతమయినది.

ఉ. భూపతి కాత్మబుద్ధి మదిఁబుటనిచోటఁ బ్రధాను లెంత ప్రజ్ఞాపరిపూర్ణులైనఁ గొనఁ సాగదు కార్యము ; కార్యదక్షతై యోపిన ద్రోణభీష్మకృపఁ యోధు లనేకులు గూడి, కౌరవ క్షౌపతికార్య మేమయినఁ జాలిరె చేయఁగ వారు ? భా.78

టీ. భాస్కరా ! భూపతిక - రాజానకు, ఆత్మబుద్ధి - తనతెలివి, మదిక - తన మనసునందు, పుట్టనిచోటక - కలుగని సలమున, ప్రధానులు - మంత్రులు, ఎంత ప్రజ్ఞాపరిపూర్ణులు - గొప్ప తెలివితే సంపూర్ణ మయినవారు, బినక, కార్యము, కొనసాగదు - నెఱవేఱదు; కార్యదక్షులు + వి - అన్ని

77. అగస్త్యుడు-సముద్ర జలము.

కాలకేయులను రాక్షసులు లోకములో బాధించుచుండిరి. దేవతలు కూడఁ గాలకేయుల నేమియుఁ జేయలేక యుండిరి. వారు దేవతల మీఁదికి వచ్చి సముద్రమున దాగికొనుచుందురు. వీరి బాధ పడుట మిగులఁ గష్టమయ్యెను. దేవతలను, మనులను వచ్చి యగస్త్యునిఁ బ్రార్థించిరి. సముద్రజలమును శోషింపఁజేయుమని కోరిరి. అగస్త్యుడు లోకోపకారార్థమై సముద్ర జలము నంతయుఁ బానముచేసెను. కాలకేయులు బైటఁబడిరి. అంత దేవతలు వీరిని గంహరించిరి. తర్వాత సముద్రమును నింపు మనిరిగాని జలమునంతను జీర్ణించుకొంటిననియు, సాధ్యము కాదనియు తెల్పెను. దేవతలు చేసినట్లు మనము చేయఁగలమా ?

కార్యములయందును నేర్పుగలవారలై, ఓపిన - శక్తిగలిగిన, వ్రోణద్రోణుడు, భీష్మ - భీష్ముడు, కృప - కృపుడు, యోధులు - (మొదలగు) వీరులు, అనేకులు - పెక్కుమంది, కూడి - చేరి, కారవత్కృపతికార్యము - దుర్యోధనుని పనిని, వారు - ఆ వీరులు, చేయఁగఁ + చాలిరె - నెఱవేర్చఁగలిగిరా? (నెఱవేర్చలేదు.)

తా. భాస్కరా! రాజునకుఁ దన మనస్సునందు ఇష్టము, శక్తి కలుగనియెడల మంత్రులు మొదలయినవారు ఎంత ప్రజ్ఞావంతులు, బలముగలవారు ఉన్నను కార్యము నెఱవేఱదు. దుర్యోధనుని కార్యమును భీష్మద్రోణకృపాదులెందఱుండినను నెఱవేర్చఁ గలిగినారా?

ఉ. భూరిబలాధ్యుఁ డైనఁ దలఁపోయక విక్రమశక్తిచే నహం
కారమునొందుటలీతగవుఁగా దతఁ డొక్కెడ మోసపోవుఁగా;
వీరవరేఱ్యుఁ డర్జునుఁడు * వింటికి నే నధికుండ నంచుఁ, దా
నూరక వింటి నెక్కిడఁగఁనోపఁడు కృష్ణుఁడు లేమి భా. 79

టీ. భాస్కరా! భూరిబలాధ్యుఁడు - గొప్పబలముతోఁ గూడినవాఁడు, ఐనక, తలఁపోయక - ఆలోచనచేయక, విక్రమశక్తిచేక - పరాక్రమము

78. దుర్యోధనుని కార్యము - భీష్మాదుల తోడ్పాటు.

దుర్యోధనుఁడు దుర్వర్తనముతోఁ బాండవులను జెఱుపఁదలంచుచు యుద్ధము పదునొకండు అక్షాహిణులనుగూర్చి భీష్ముఁడు మొదలగువారు తోడ్పాటుగలరని యత్నించెను. కాని బుద్ధిలేని యీశ్రమత్వము దుస్సాధ్యమని యెఱుఁగఁడయ్యెను. భీష్మాదులు మిక్కిలి తోడ్పడిరి. కాని యుద్ధమున సవజయును, తుదకు దుర్యోధనుఁడు కూలుట యేర్పడెను. బుద్ధిగలిగి చేసిన పని నెఱవేఱునుగాని తోడ్పాటే ప్రధానము కాదు.

79. కృష్ణుఁడు లేని యప్పుడు అర్జునుని పరాక్రమము 78 వద్యముతోఁ గలదు.

యొక్క సామర్థ్యముచేత, అహంకారముకొ - గర్వమును, ఒందుటకొ - పొందుట, తగవు - న్యాయము, కాదు, అతఁడు - ఆ బలవంతుఁడుకూడ, ఒక్కడకొ - ఒక సమయమున, మోసపోవుకొ, కా - కాదా? వీరవలే బుద్ధుఁడు - పరాక్రమవంతులలో శ్రేష్ఠుఁడయిన, అర్జునుఁడు, వింటికికొ - ధనుస్సునకు, ఏకొ - నేను, ఆధికుండకొ - గొప్పవాఁడను, అంచుకొ - అనుచు, తాను - ఆ అర్జునుఁడు, ఊరక - కారణము లేకయే, కృష్ణుఁడు లేమికొ - శ్రీకృష్ణుఁడు లేని సమయమున, వింటికొ - విల్లును, ఎక్కిడఁగకొ - ఎక్కుపెట్టుటకు, ఓపఁడు - శక్తిగలవాఁడు కాఁడు.

తా. భాస్కరా! ఎంత బలవంతుఁడైనను తన పరాక్రమమునకై అహంకారమును బూనరాదు. అట్టివాఁడుకూడ ఒక్కొక్క సమయమందు మోసపోవును. అర్జునుఁడు పీఠులలో మొదటివాఁడయ్యును, శ్రీ కృష్ణుఁడు లేని సమయాన (నిర్యాణానంతరము) ధనుస్సునే యెక్కుపెట్టలేనివాఁడయ్యెను.

ఉ. భ్రష్టున కర్ణవంతు లగు బాంధవు లెందఱు గల్గినన్ నిజా
దృష్టము లేదు గావున దరిద్రతఁబాపఁగ లేరు; సత్కృపా
దృష్టిని నిల్పి లోకుల క తిస్థిరసంపద లిచ్చు లక్ష్మి యా
జెష్ఠ కదేటికిం గలుగఁజేయదు తోడనెపుట్టి భాస్కరా! 80

టీ. భాస్కరా! భ్రష్టునకుకొ - పనికిమాలినవానికి, అర్థవంతులు - ధనవంతులు, ఆగు - ఆయిన, బాంధవులు - చుట్టములు, ఎందఱు - ఎంత మంది, కల్గినకొ - ఉండినను, నిజ - తనయొక్క, అదృష్టము - భాగ్యము, లేదు, కావునకొ, దరిద్రతకొ - బీదఱికమును, పాపఁగకొ - పొంగొట్టుటకు, లేరు - చాలరు; సత్కృపాదృష్టిని - చక్కని దయతోఁగూడిన చూపును, నిల్పి - ఉంచి, లోకులకుకొ - జనులకు, అతిస్థిర - మిగుల శాశ్వతమైన, సంపదలు - భాగ్యములు, లక్ష్మి - ఇచ్చునటువంటి లక్ష్మిదేవి, ఆజెష్ఠకుకొ - దరిద్రదేవతకు, తోడనే పుట్టి - కూడఁబుట్టినదై, ఆది - ఆ సంపదలను, ఏటికికొ - ఏల, కలుగఁజేయదు - కలిగింపదు?

తా. భాస్కరా! అదృష్టము లేనివానికి బంధువు లెందఱు ధనవంతులుండినను వారిసంపద రాజాలము. ఉపయోగములేనివాడగుటవలన వాని దురదృష్టమే వానికిగాని భాగ్యమంటరాజాలదు. లోకమునం దెల్లవారికిని సంపదల నిచ్చు లక్ష్మీదేవి తనతోబుట్టువగు జ్యేష్ఠాదేవతకు సంపదనియ్యఁజాలకపోయినది గదా?

చ. మదిఁ దను నాశపడ్డయెడఁగి మంచిగుఱోన్నతుఁ డెట్టిహీనునికొవదలఁడు; మేలుపట్టున నశివశ్యము మున్నుగ నాదరించుఁగా; త్రిదశవిమానమధ్యమునఁ దెచ్చి కృపామతి సారమేయమున్ మొదల నిడండె ధర్మజుఁడుఁగి మూఁగి సురావళి చూడఁ భా. 81

టీ. భాస్కరా! మదికొ - మనసునందు, తనుకొ - ఆశపడ్డయెడకొ - కోరినచో, మంచి గుఱోన్నతుఁడు - శ్రేష్ఠము లయిన గుణములయందు గొప్ప వాఁడు, ఎట్టిహీనునికొ - ఎంతటి నీచునినైనను, వదలఁడు - విడిచి పెట్టఁడు, మున్నుగకొ - ముందుగా, మేలుపట్టునకొ - తనకు ముఖము గలుగు కాలము నందు, అవశ్యము - ముఖ్యముగా (తప్పక), ఆదరించుకొ + కొ - గౌరవించును గదా? ధర్మజుఁడు - ధర్మరాజు, సురావళి - దేవతల సముదాయము, మూఁగి - చుట్టుకొని, చూడకొ - చూచుచుండఁగా, త్రిదశవిమాన మధ్యమునకొ - దేవతా విమానము నడుమను, కృపామతికొ - దయతోఁగూడిన బుద్ధితో, సారమేయముకొ - కుక్కను, తెచ్చి, మొదలకొ - ముందుగా, ఇడండె - ఉంచఁడా? (ఉంచెనని భావము)

81. ధర్మరాజు కుక్క.

శ్రీ కృష్ణుఁడు పరమపదమునకు వేంచేసెనని ధర్మరాజు అర్జునునివలన విసెను. అంత రాజ్యమున వైరాగ్యమును బూసెను. మహా ప్రసానము చేయు వలయునని నిశ్చయించెను. రాజ్యమును అర్జునుని కుమారుడగు అభిమన్యునకుఁ బట్టాభిషేకముచేసెను. హితము నుపదేశించెను. తమ్ముఁను, భార్యయు వెంటరాఁగాఁ బ్రయాణమయ్యెను. హస్తినాపురమునుండి యొక కుక్క వెంట

తా. భాస్కరా : మంచి గుణములు గలవాఁడు తన చగ్గఱజేసిన యెట్టి గుణహీనునైనను వదలిపెట్టెడు. తనకు మేలు గలుగు సమయమునందు ముందుగా ముఖ్యముగా గౌరవించును. ధర్మరాజు తాను స్వర్గమునకుఁ బోవునపుడు తనతో వచ్చిన కుక్కును, దేవత లాశ్చర్యమును బొందునట్లుగా, విమానము నందు ముందుగాఁ గూర్చుండఁబెట్టి గౌరవించెను గదా ?

ఉ. మాటల కోర్వజాలఁడభిమానసమగ్రుఁడు; ప్రాణహాని యో
చోటుల నైనఁ దా నెదురుఁచూచుచునుండు; గొలంకులోపల
న్నీట మునింగినప్పు డతి * సీచము లాడిన రాజరాజు పో
రాట మొనర్చి నేలఁబడఁడాయెనె భీమునిచేత ? భా. 82

టీ. భాస్కరా ! అభిమానసమగ్రుఁడు - అభిమానముచే నిండినవాఁడు, మాటలకుఁ, ఓర్వక + చాలఁడు - ఓర్పుకొనలేడు, ప్రాణహాని - ప్రాణము నకుఁ గీడు, బోచోటులక - అగుఁజుట్టి స్థలములందుఁగూడ, తాక - ఆయభిమా నుఁడు, ఎదురు చూచుచుక, ఉండును - సిద్ధముగా నుండును; రాజరాజు - దుర్యోధనుఁడు, గొలంకులోపలక - మడుఁగునందు, నీటక - నీటిలో, మునింగి

వచ్చుచుండెను. కొంతదూరముపోగా ద్రౌపది మరణించెను. తర్వాత సహ దేవుఁడు, పిమ్మట నకులుఁడు, ఆవల అర్జునుఁడు, అంతఁ గొంత దవ్వు చనఁగా భీముఁడు పరలోకమున కరిగిరి. ధర్మరాజు చింతఁ బొందక తనయాత్ర సాగించు చుండెను. కుక్క మాత్రము వెంటవచ్చుచునే యుండెను. ఈ కుక్క ధర్మరాజు ధర్మబుద్ధిని ఒరవీరిప వచ్చిన ధర్మదేవత. కొంతదూరము పోగాఁ బోగాఁ జేవతలు విమానముగొని ధర్మరాజుకడకువచ్చి, యెక్కి పుణ్యలోకము నకు రమ్మనికోరిరి. ధర్మబుద్ధియగు ధర్మరాజు కుక్కను విమానమెక్కించిన నేనెక్కుడు ననెను. చేవతి లనుచితముని యెంత నిలిపినను నిలివక యిది పుణ్యము చేసెనది, నన్ను ఆనుగరించినవచ్చినది, ఇదియును నావెంట రావల యునని విమాన మెక్కించెను. కాఁజుట్టి హినుఁడైనను వెంట వచ్చినయెడల గౌరవింపవలయును.

నప్పుడు - దాగియున్నపుడు, అతినీవములు - పనికిరానిమాటలను, ఆడినకొ - పలుకఁగా, భీమునిచేతకొ - భీమునితో, పోరాటము - యుద్ధము, ఒకరి - చేసి, నేలఁబడఁ దాయెనె - క్రిందఁబడ లేదా ?

తా. భాస్కరా : తన గౌరవమును కాపాడుకొనఁ దలంచినవాఁడు ఇతరుల నిందలను ఓర్చుకొనలేడు. ప్రాణముపోవుటకై నను ఎవరు చూచుచు పిద్ధముగ నుండును. దుర్యోధనుఁడు మడుఁగునందు మునిగియుండునపుడు భీముఁడు నిందించిన మాటలను సహింపలేక యెరుక్కొని భీమునిచేతఁ క్రింద బడిపోయెను గదా ?

ఉ. మానవనాథుఁ డాత్మరిపుమర్మమెఱింగినవాని నేలినం

గాని, జయింప లేఁ డరులఁ; గార్మకదక్షుఁడు రామభద్రుఁ డా
దానవనాయకున్ గెలువఁ * దా నెటుచోపు, దదీయనాభికా
స్థానసుధన్ విభీషణుఁడుతార్కొని చెప్పక యున్న వా. 83

టీ. భాస్కరా ! మానవనాథుఁడు - రాజు, ఆత్మరిపుమర్మము - తన

82. భీముఁడు - దుర్యోధనుఁడు - మడుఁగు.

కొరవులకును, బాండవులకును ఘోరసంగ్రామము జరిగెను. ఆ యుద్ధమున నందఱులు హతులయిరి. దుర్యోధనుని తమ్ములు, బంధువులు, మిత్రులు, సైన్యము, సమస్తము నశించెను. దుర్యోధనుఁడు నిస్సహాయుడై యింకఁ దాను గెలువఁజాలనని యెంచెను. సిగ్గుపడెను. ఒక మడుఁగులో దుమికి జలస్తంభన మను విద్యచే నను దాఁగెను. ఈ విషయమును దెలిసికొని పాండవులు మడుఁగుదగ్గఁజూచుచోయి దుర్యోధనునకు రోషమువచ్చునటులు నిష్కరముల నాడిరి. దుర్యోధనుఁడు అభిమానము గలవాఁడు. మర్యాద లెక్కపెట్టువాఁడు. కాఁబట్టి వెంటనే మడుగునుండి వెడలివచ్చి భీమునితో ద్వంద్వ యుద్ధముచేసి భీముని గదావండ్లముచేఁ దొడలు విఱుగఁ గొట్టఁబడి నేలఁ గూలెను. అభిమానము గలవాఁడు ప్రాణహానిసమయమునను నెరించునగాని మాటల నోర్చుకొనలేడు.

శత్రువుయొక్క రహస్యమును, ఎఱిగినవానిని - తెలిసినవానిని, ఏలినకాని - దగ్గఱజేర్చి పోషించిననే కాని, అరులకా - శత్రువులను, జయింపలేడు - గెలువజాలడు, కార్ముకదత్తుడు - విలువిద్యయందు నేర్పుగలిగినట్టి, రామభద్రుడు - శ్రీరాముడు, ఆ రావణనాయకుకా - రాక్షసరాజగు రావణాసురుని, గెలువకా - గెలుచుటకు, తదియనాభీకాస్థానసుధకా - ఆ రావణాసురునియొక్క నాభీయందుండిన అమృతముయొక్క విషయమును, విభీషణుడు - రావణుని తమ్ముడు, తార్కొని - సమీపించి, చెప్పకయున్నకా - చెప్పకుండిన, తాన్ - శ్రీరాముడు, ఎటులు - ఏవిధముగా, గెలువన్ - జయించుటకు, ఓపున్ - శక్తిగలవాడగును?

తా. భాస్కరా! ఏరాజయినను, తన శత్రువుయొక్క రహస్యమును తెలిసినవానిని దగ్గఱజేర్చి పోషించిననే కాని శత్రువులను జయింపజాలడు. విలువిద్యలో గట్టివాడయిన శ్రీరాముడుకూడ రాక్షసరాజయిన రావణాసురుని జయించుటకై విభీషణుని దగ్గఱ జేర్చుటవలన నతనిచే రావణుని నాభీయందుండిన అమృతము విషయము తెలిసికొని యోడింపఁగలెను గదా :

గీ. రావణుడు - మర్మము - విభీషణుడు.

శ్రీరామచంద్రుడు తమ్మునితోను, భార్యయగు సీతతోను సరణ్యమున నుండఁగా రావణుడు సీతను మోసమున నపహరించెను. రామ లక్ష్మణులు సీతను వెదకుచుఁబోయి వానరసైన్యముతో సముద్రము బంధించి లంకాపట్టణమును ముట్టడించిరి. రామరావణులకు భయంకర సంగరము జరిగెను. రాక్షసులు అనేకులు హతులయిరి. రాముడు రావణాసురుని తలలు ఎన్ని సర్వాయములు నఱికి వైచినను, నవి మరల మొలచుచునేయుండినవి. శ్రీరాముడు విసుంగుజెంది యోజించుచుండెను. అపుడు విభీషణుడు రావణుని నాభీయందు అమృతమున్న దనియు, నది తొలగినఁగాని రావణుడు హతుఁడు కాజాలఁడనియు మర్మమును వెల్లెబ్బచెను. అంత శ్రీరామచంద్రావృతము నింకునట్లు చేసి రావణుని తలలు తెగఁగొట్టి జయమును బొందెను. శత్రు రహస్యముల నెఱిగినవానిని రాజయినవాడు తన దగ్గఱ జేర్చుట రాజనీతి. గెలుపునకు మూలముగనుండును.

ఉ. మానవుఁ డాత్మకిష్ట మగుమంచి ప్రయోజన మాచరించుచోఁ
గానక యల్పుఁ డొక్కఁడదిగాదని పల్కిన వానిపల్కుకై
మానఁగఁజూడఁ డాపని; సమంచితభోజనవేళ నీఁగ కా
లూనిన వంటకంబు దినకుండఁగ నేర్పగు నోటు భా. 84

టీ. భాస్కరా! మానవుఁడు - మనుష్యుఁడు, ఆత్మకు - తనకు, ఇష్టము, అగు మంచి ప్రయోజనము - అయిన మంచిపనిని, ఆచరించుచో - చేయుచుండఁగా, కానక - తెలియక, ఒక్క అల్పుఁడు - ఒక్క నీచుఁడు, అది, కాదు + అని - తగదని, పల్కినక, వానిపల్కుకై - వానిమాట కొఱకు, ఆపనిని, మానఁగ - చాలించుటకు, చూడఁడు - తలంపఁడు, సమంచిత భోజనవేళన్ - చక్కని భోజనము చేయు సమయమందు, ఈఁగ, కాలూనినన్ - వ్రాలినయెడల, వంటకంబు - అన్నమును, లినకుండఁగన్ - తినక మానుటకు, నేర్పగునోటు - మంచి తెలివియగునా? (కాదు)

తా. భాస్కరా! ఏ మనుష్యుడయినను, తన కిష్టమయిన మంచిపనిని జేయుచుండఁగాఁ దెలిసికానలేక నీచుడయినవాఁ డాపనిని మంచిది కాదని పల్కినయెడల వాని మాటనుబట్టి దానిని చేయకమానునా? తప్పక చేపియే తీయును. అన్నము తినునట్టి సమయమున ఈఁగవ్రాలిన ఆ అన్నమును తినక వదలిపెట్టుట వివేక మెట్లగును?

ఉ. మానిని చెప్పిన బ్రాహ్మకమాలినవాఁ డటుచేసినక మహా
హాని ఘటించు నేఘనునికై న; నసంశయ; ముర్విపైఁ గృపా
హీనతఁ బల్కినన్ దశరథేశ్వరుఁ డంగనమాటకై గుణాం
భోనిధి రాముఁ బాసి చని * పోవఁడె శోకముతోడ భా. 85

టీ. భాస్కరా! మానిని - అఁడుది, చెప్పినట్లు, బ్రాహ్మకమాలినవాఁడు - తెలివితెనివాఁడు, అటుచేసినక - ఆ విధముగాఁజేసిన, మహాహాని - గొప్పకీడు, ఏఘనునికైనన్ - ఎంత గొప్పవానికయినను, ఘటించున్ - కలుగును.

అసంశయము - సందేహములేదు, ఉర్విపైక - భూమియందు, కృపాహీనతక - దయలేనిదయి, పల్కినక - మాటలాడఁగా, దశరథేశ్వరుఁడు - దశరథరాజు, అంగనమాటకై - స్త్రీయొక్క (కైక) మాటకొఱకు, గుణాంభోనిధి - మంచి గుణములకు సముద్రమునంటివాడయిన, రాముక - శ్రీరాముని, పాసి - వదలి, శోకముతోడక - దుఃఖముతో, చనిపోవఁడా - చావఁడా? (చచ్చెను)

తా. భాస్కరా! వివేకములేక యాడుదాని మాట ననుసరించి నడచినయెడల నెంతటి గొప్పవాడయినను జెడిపోక మానఁడు. ఇందు సందేహము లేదు. దశరథుఁడు కైకమాట విని శ్రీరాముని నడవెక్కి బంపి యా దుఃఖముతోనే మరణించినాడు గదా?

చ. మును పొనరించుపాతక మమోఘము; జీవులకెల్లఁబూని యా వెనుకటి జన్మమం దనుభవించక తీఱదు; రాఘవుండు వా

85. దశరథుఁడు - కైకమాట.

దశరథునికిఁ గుమారులు నలుగురు - రామలక్ష్మణ భరతశత్రుఘ్నులు. వీరు లేకలేక భగవత్ప్రసాదమునఁ గలిగిరి. భార్యలు మువ్వరు - కౌసల్య, కైకేయి, సుమిత్ర అనువారు. వీరిలోఁ గైకమీఁదఁ బ్రేమ దశరథునకు మెండు. పుత్రులకు వివాహ మయిన పిమ్మట పెద్దకొడుకగు శ్రీరామునకుఁ బట్టాభిషేకముఁజేయ నిశ్చయించెను. ప్రజ లామోదించిరి. కులగురు వగు వసిష్ఠుఁడు ప్రోత్సహపఱచెను. దెల్లవాఱినఁ బట్టాభిషేకము. పట్టణ మలంకరింపఁబడెను. వేలకువేలు జనులువచ్చిరి. ఉత్సాహముతో నుండిరి. కైక దానియగు మంథర దుగ్భోధవలనఁ దనయింటికివచ్చిన దశరథుని నిర్బంధించి రెండు వరములయందు రాముని వనవాసము, భరతుని పట్టాభిషేకము వాంఛించెను. కా దనలేక యామాటల నాలకించి చేయఁజూసెను. శ్రీరాముఁడు తండ్రీయాజ్ఞ నెఱిగి తమ్మునితోడను, భార్యతోను నడవి కరిగెను. దశరథుఁడు పెద్దకొడుకు కానకరుగఁ దా నా వియోగదుఃఖముచే మరణించెను. స్త్రీమాటలు విని నడచిన నిట్టి యనర్థములే కలుగును.

వినిబడనేసి తా మగుడ ♦ లీల యదూర్ధ్వపుండ్రై, కిరాతుచే
వినిశిత బాణపాతమున ♦ వీడ్కొనడే తనమేను ? భా. 86

టీ. భాస్కరా! మను-ముందు జన్మమున, ఒనరించు పాతకము - చేసిన
పాపము, అమోఘము - వ్యర్థముగానిది, జీవులకుఁ + ఎల్లఁ - ప్రాణుల
కందఱును, పూని - ప్రయత్నించి, అవెనుకటి జన్మముందు - రాబోవు పుట్టుక
యందు, అనుభవింపక, తీరుదు - నశింపదు, రాఘవుండు - శ్రీరామమూర్తి,
వాలిని, పడఁ + వేసి - చంపి, తాఁ - ఆ రాముడే, మగుడ - మరల,
లీలఁ - వేడుకతో, యదూర్ధ్వపుండ్రై - యదువంశమునఁబుట్టి, కిరాతుచేఁ -
వేటుకొనిచేత, వినిశిత బాణపాతమునఁ - పదునుగల బాణముయొక్క బెబ్బ
చేత, తనమేనుక - తనదేహమును, వీడ్కొనడే - వదలలేదా? (వదలెను)

తా. భాస్కర! చేసిన పాపము వ్యర్థముగాఁబోదు. అది తప్పక
మఱుజన్మమున ననుభవించియే తీరవలెను. శ్రీరాముండు వాలిని బాణమునఁ
గొట్టి పడవేయుటచేత, మరల యదువంశమున నవతరించి కిరాతుని బాణము
చేతఁ దన దేహమును వదలినాడు గదా?

86. శ్రీకృష్ణుండు - కిరాతుండు - శ్రీరాముండు - వాలి.

శ్రీరామచంద్రుఁ డరణ్యమున సీతను వెదకుచుఁ దిరుగుచుండెను. వానర
రాజగు సుగ్రీవుని చెల్మికలిగెను. సుగ్రీవునకు వాలి యను సోదరుండు కలఁడు.
తనకుఁగల్గిన సోదరుని బాధను దీర్చుమని సుగ్రీవుండు శ్రీరామునిఁగోరెను.
శ్రీరాముండు వాలిని జంపఁబూని సోదరు లిరువురు యుద్ధము చేయుచుండఁ
జేట్టుచాటుననుండి వాలిని గూలవేసెను. ఈ కార్యము చేయుటకలన శ్రీకృష్ణ
వతార సమయమున గురుపాండవ యుద్ధానంతరము తా నవతరించిన కార్య
ములను దీర్చిన పిమ్మట నొకనాఁడు శ్రీకృష్ణుఁ డడవిలో సంచరించుచు నొకచోఁ
బరుండియుండ నొక వేటుకొండు బాణముతో గుఱిమాచి మృగభ్రాంతిచే
గొట్టెను. ఆ వేదన నెవమునఁ గృష్ణమూర్తి పరమపదముఁజనియెను. చేసినపని
యెప్పుడైన ననుభవింపక తీరుదు.

ఉ. రాకొమరుల్ రసజ్ఞునిఁ దిరింబుగ మన్నన నుంచినట్లు, భూ
లోకమునందు మూఢుఁడమఁలోపలనుంపరు; నిక్కమేకదా?
చేకొని ముద్దుగాఁ జదువుచిల్కను బెంతురుగాక; పెంతురే
కాకము నెవ్వరైన; శుభకారణ! సస్మనిసేవ్య! భా. 87

టీ. శుభముకారణముగాఁ గలవాఁడా! సస్మనిసేవ్య! - మంచి మునులచే
సేవింపఁదగినవాఁడా! భాస్కరా! రాకొమరుల్ - రాజకుమారులు, రసజ్ఞునిఁ -
మంచి చెడ్డలను దెలిసినవానిని, తిరింబుగ - శాశ్వతముగ, మన్నన -
మర్యాదయందు, ఉంచినట్లు, భూలోకమునందు - భూమిమీఁద, మూఢుఁ -
లనివేకిని, తమలోపల - తమ సమీపమున, ఉంపరు - ఉంచరు, నిక్కమే
కదా? - నిజమే కదా? ముద్దుగా - ప్రేయముగా, చదువు చిల్కను - చూట
లాదు చిలుకను, చేకొని - గ్రహించి, పెంతురు గాక - పోషింతురుగాని,
ఎవ్వరైన, కాకము - కాకిని, పెంతురే - పోషింతురా?

తా. భాస్కరా! రాజకుమారులు వివేకవంతుని శాశ్వతముగ గౌరవిం
తురుగాని, వివేకములేనివానిని తమ సమీపముననైన నుంచుకొనరు. ఇది
విజము; మనస్సునకుఁ బ్రియముగాఁ జదువునట్టి చిల్కను పెంతురేగాని,
లోకులు కాకిని పెంతురా?

ఉ. లోకములోన దుర్జనులలోఁతు నెఱుంగక చేరరాదు ను
శ్లోకుఁడు; చేరినంగవయఁజూతురుచేయుదురెక్కసక్కెముల్
కోకిలఁగన్నచోట గుమిఁగూడియసహ్యపుఁగూఁతలార్చుచున్
గాకులు తన్నవే తఱిమి * కాయము తల్లడమంద భా. 88

టీ. భాస్కరా! లోకములోన - ప్రపంచమునందు, దుర్జనుల
లోఁకుఁ - చెడ్డవారియొక్క భావమును, ఎఱుంగక - తెలియక, శ్లో
కుఁడు - మంచివాఁడు, చేరరాదు; చేరినన్ - చేరినచో, కవయన్ - కలియఁ

బడుటకు, చూతురు - ఆలోచింతురు, ఎక్కసక్కములు - పరిహాసములు, చేయుదురు; కోకిలన్ - కోయిల యను పక్షిని, కన్నబోటన్ - చూచిన స్థలమునందు, కాకులు, గుమికూడి - గుంపుచేరి, అసహ్యపుఁ గూతలు - విసుటకు తక్యముగాని ధ్వజులను, ఆర్పుచున్ - కూయుచు, కాయము - దేహము, తల్లడము + అందన్ - శ్రమ పొందునట్లుగా, తఱిమి - వెంటబడి, తన్నవే - తన్నవా? (తన్నను)

తా. భాస్కరా! కీర్తిగలవాఁడు లోకములో దుర్మాగుల భావమును దెలియక చేరరాదు. చేరినదో చుట్టుముట్టి ఎగతా?చేసి తాపమారు చేయుదురు. కోయిలను జూడఁగానే కాకు లన్నియు గుమికూడి వికారముగా వలచుచు దఱిమి తఱిమి శరీరము తల్లకిల్లనట్లు తన్నును గదా?

ఉ. లోను దృఢంబుగానిపెను!లోభినినమ్మి, యసాధ్యకార్యముల్ కానక పూనునే నతఁడు * గ్రక్కునఁ గూలురు; నోటిపుట్టిపై మానవుఁడెక్కిపోవనొక * మాటు పుటుక్కున ముంపకుండునే, దా నొకలోతునం గెడసి!దానిఁ దరింపఁగలేక? భా. 89

టీ. భాస్కరా! లోను - మనస్సునందు, దృఢంబుగాని - ధైర్యము లేని, పెనులోభిని - ఎక్కువ యాశలవానిని, నమ్మి, అసాధ్య కార్యముల్ - చేయుటకు విలులేని పనులను, కానక - తెలియక, పూనునేని - చేయుటకు మొదలుపెట్టిన యెడల, అతఁడు - అట్టివాఁడు, గ్రక్కునక - వెంటనే, కూలును - నశించును; ఓటి పుట్టిపైక - పగిలిపోయిన పడర మీఁద, మానవుఁడు, ఎక్కి, పోవక - పోఁగా, ఒకమాటు - ఒక్కపర్యాయము, ఒక లోతునక - లోతయిన భాగమునందు, కెడసి - పడిపోయి (మునిగి), దానిక - ఆ ప్రవాహమును, తరింపఁగలేక - దాటలేక, తాక - ఆ పడవ, పుటుక్కునక - తటాకునక, ముంపక + ఉండునే - మునుగక యుండునా? (ముంచివేయును)

తా. భాస్కరా! ఎవఁడైనను మనస్సు స్థిరముగాలేని మనుష్యుని నమ్ముకొని సాధ్యముగాని పనులను జేయుటకు మొదలుపెట్టరాదు. అట్లు చేయఁ

బూనినచో వెంటనే వాడు చెడిపోవును. వగిలిన పడవపైఁ గూర్చుండి నదిని దాటఁబూనినచో లోఁతుగా నుండుచోట పుటుక్కున నీటఁబడి, తారుమారై ముంచిపేయుక యుండునా?

ఉ. వంచన యింతలేక యెటువంటి మహాత్ముల నాశ్రయించినకా
గొంచెమె కాని, మేలు సమకూడ దదృష్టము లేనివారికిఁ;
సంచితబుద్ధి బ్రహ్మ ననిశంబును వీఁపున మోచునట్టి రా
యంచకుఁ దమ్మితూండ్లు దిననాఁయెగదా? ఫలమేమి? భా.

టీ. భాస్కరా! వంచన - మోసము, ఇంతలేక - కొంచెమయినను లేక, ఎటువంటి మహాత్ములకా - ఎంతటి గొప్పవారిని, ఆశ్రయించినకా - దగ్గఱఁ జేరినప్పటికిని, అదృష్టము లేనివారికిఁ - భాగ్యము లేనట్టివారికి, కొంచెమెకాని - అల్పమే కాని, మేలు సమకూడదు - సంపూర్ణముగా మేలు కలుగదు; సంచితబుద్ధికా - కుదులుకొనిన మనస్సుతో, బ్రహ్మను - బ్రహ్మ దేవుని, అనిశంబును - ఎల్లకాలము, వీఁపునకా - వీఁపుమీఁద, మోచునట్టి, రాయంచకుకా - రాజహంసకు, తమ్మితూండ్లు - తామరతీగలు మాత్రమే, తిననాఁయె గదా? - తినుట తప్పదాయె కదా? ఏమి ఫలము? - లాభమేమి? (లేదు)

తా. భాస్కరా! కిపటము లేనివాడై గొప్పబుద్ధి గలిగి యెంత గొప్పవారి దగ్గఱఁజేరినను, అదృష్టము లేకయున్న మేలు కొంచెమేకాని, యెక్కువ లాభములేదు. పుట్టినది మొదలుకొని నిలుకడయైన బుద్ధితో బ్రహ్మ దేవుని దనవీఁపునఁ గూర్చుండఁబెట్టుకొని తాను వాహనమై మోయుచున్నను, రాజహంసకుఁ దామరతీగలులే యాహారము గలిగెనేగాని, తృప్తిగా ఫలము గలుగక పోయినది గదా? ఆ యల్పఫలమువలన లాభ మేమి యున్నది?

ఉ. వట్టుచుఁ దండ్రీ యత్యధమవర్తనుఁ డైననుగాని, వానికిఁ
బుట్టిన పుత్రకుండు తనపుణ్యవశంబున దొడ్డ ధన్యుఁ డౌ

నెట్టిన; మట్టివిత్తుమును పెంతయుఁ గొంచెము; దానఁ బుట్టునా
చెట్టు మహాన్నతత్వమును జెందదె శాఖల నిండి? భా. 91

టీ. భాస్కరా! వట్టుచున్ - చిక్కిపోవుచు, తండ్రి - నాయన,
అత్యధమ వర్తనుఁడు - మిక్కిలి నీచమయిన నడవడి గలవాఁడు, వినసుగాని -
అయినప్పటికి, వానికీన్ - ఆ తండ్రికి, పుట్టిన పుత్త్రుఁడు - కలిగిన కుమా
రుఁడు, తన పుణ్యవశంబునన్ - తానుజేసిన పుణ్యమునుబట్టి, దొడ్డధన్యుఁడు -
మిక్కిలి గొప్ప కీర్తిగలవాఁడు, జౌన్ - అవును; ఎట్టు + అనన్ -
ఎట్లనగా, మట్టివిత్తు, మునుపు - ముందుగా, ఎంతయున్ - మిక్కిలి,
కొంచెము - చిన్నది, దానన్ - దానివలన, పుట్టునాచెట్టు - పుట్టిన యా
మట్టిచెట్టు, శాఖలన్ - కొమ్మలచేత, నిండి - వ్యాపించి, మహాన్నతత్వ
మును - మిగులఁ బెద్దదిగానుండుటను, చెందదె - ఉండదా? (ఉండును)

తా. భాస్కరా! తండ్రి చిక్కిపోయి యెంత తక్కువవాఁడుగా నగు
వడినను, పుట్టిన కుమారుఁడు మాత్రము, వాని భాగ్యముచేత మిగుల గొప్ప
కీర్తిగలవాఁడయి, బలవంతుఁ డయియుండును. మట్టివిత్తనము చిన్నదేయయి
నను, దానికిఁ బుట్టిన చెట్టు కొమ్మలచే బలిపి మిక్కిలి పెద్దదయి యుండుట
లేదా?

చ. వలనుగఁ గానలందుఁ బ్రతివర్షమునం బులి నాలుగైదు పి
ల్లలఁగను; దూడనొక్కటి నిలింగను ధేనువురెండుమూఁడునేఁ
డుల; కటులైన బెబ్బలి కుటుంబములల్పములాయె; నాలమం
దలు గడువృద్ధి జెందవె యధర్మముఁ ధర్మముదెల్పఁభా. 92

టీ. భాస్కరా! కానలందున్ - అడవులయందు, వలనుగన్ - తగిన
రీతిగా, ప్రతివర్షమునన్ - ఒక్కొక్క సంవత్సరమునందును, పులి, నాలుగు +
బదు, పిల్లలన్ - బిడ్డలను, కనును - ఈనును, ఇలన్ - భూమియందు,
ధేనువు - ఆవు, రెండు మూఁడు ఏడలకున్ - రెండుమూఁడేడకు, దూడ
నొక్కటిన్ - ఒక్కదూడను, కనున్ - ఈనును, అటులయినన్ - అవిధ

ముగానైనను, బెబ్బులి కుటుంబములు - పెద్దపులుల కుటుంబములు, అల్పములు ఆయెన్ - కొంచెము ఆయినవి, ఆలమందలు - ఆవుల గుంపులు, కడున్ - మిగుల, వృద్ధిన్ + చెందవె - ఎక్కువ యగుచుండలేదా? (అభివృద్ధి బొందును) అధర్మమున్ - పులుల యన్యాయమును, ధర్మమున్ - ఆవుల న్యాయమును, తెల్పెన్ - తెలుపుటకు.

తా. భాస్కరా! ప్రతినంవత్సరము పెద్దపులులు నాలుగైదు పిల్లలను గనుచున్నవి. ఆవులో? రెండుమూడేండ్ల కొక పర్యాయము ఒక్క చూడను మాత్రము కనుచున్నవి. ఇట్లుండియు పెద్దపులుల గుంపులు తగ్గిపోవుచున్నవి. ఆవుల గుంపులు ఎక్కువ యగుచున్నవి. అధర్మము నశించుచు, ధర్మము నశింపదు అనుట కిది యుదాహరణము.

చ. వలవదు క్రూరసంగతి యశశ్య; మొకప్పుడు సేయబడ్డచోఁ గొలఁదియె కాక యెక్కువలుగూడవు; తమ్ములపాకులోపలం గలసినసున్నమించుకయుఁగక మఱించుకయెక్కువైనచో, నలుగడఁ జుట్టుచుట్టుమననాలుక పొక్కక యున్నె? భా. 93

టీ. భాస్కరా! క్రూరసంగతి - చెడ్డ సహవాసము, అవశ్యము - ముఖ్యముగా, వలవదు - పనికిరాదు, ఒకప్పుడు - ఒకనొక సమయమునందు, చేయబడ్డచోన్ - చేసినయెడల, కొలఁదియెకాక - కొంచెమే కాని, ఎక్కువలు కూడవు - ఎక్కువ పనికిరాదు; తమ్ములపాకులోపలన్ - తమలపాకు నందు, గలిసిన సున్నము - రాచిన సున్నము, ఇంచుకయున్ + కాక - కొంచెముగాక, మఱించుక - ఇంక గొంచెము, ఎక్కువ + బినచోన్, నలుగడన్ - నాలుగు దిక్కులయందు, చుట్టుచుట్టుమనన్ - మంట పుట్టగా, నాలుక, పొక్కకయున్నె - పొక్కకుండునా? (సాకుకను)

తా. భాస్కరా! చెడ్డవాని సావాసము మొత్తముమీదఁ జేయరాదు. ఒకవేళ జేసినప్పటికిని, తగినంత కొద్దిగాఁ జేయవలయును. ఎక్కువ పనికిరాదు. తమలపాకులోఁ జేర్చునట్టిసున్నము కొంచెముగాఁ గాక యెక్కువ యయిన నోరు మంటపుట్టి నాలుక పొక్కుచుండలేదా?

ఉ. వానికి విద్యచేత నిరి * వచ్చె నటంచును, విద్య నేర్వఁగాఁ
బూనినఁ బూనుఁగాక! తన * పుణ్యము చాలక భాగ్యరేఖకుం
బూనఁగ నెవ్వఁడోపు; సరిపో చెవి పెంచునుగా; కదృష్టతా
హీనుఁడు కర్ణభూషణము * లెట్లు గడింపఁగ నోపు భా. 94

టీ. భాస్కరా! వానికి - ఒకానొకనికి, విద్యచేతన్ - చదువువలన,
నిరి - సంపద, వచ్చెను - చేరినది, అటంచును - అని, విద్యన్ - చదువును,
నేర్వన్ - నేర్చుకొనుటకు, పూనినన్ - ప్రయత్నముచేయుటకు, పూనున్ +
గాక - సిద్ధపడునుగాక, తన పుణ్యము - తనయొక్క మంచితనము, చాలక,
భాగ్యరేఖకున్ - అదృష్టమునకు, పూనఁగన్ - పొందుటకు, ఎవ్వఁడు, ఓవున్ -
శక్తిగలవాఁ డగును; సరిపో - చక్కఁగా నుండునట్లు, అదృష్టతాహీనుఁడు -
అదృష్టము లేనివాఁడు, చెవిపెంచునుగాక - చెవిరంధ్రమును పెంచునుగాని,
కర్ణభూషణములు - చెవుల సొమ్ములు (కమ్మలు, అంబుజోళ్ళు మొదలయినవి),
ఎట్లు - ఏవిధముగా, గడింపఁగన్ - సంపాదించుటకు, ఓవున్ - శక్తిగలవాఁ
డగును? (కాఁడు)

తా. భాస్కరా! ఇతరుని యదృష్టమును జూచి వానికి విద్యవలన
సంపద కల్గెనని యెంచి తానును విద్య నేర్చుకొనుటకు సిద్ధపడును గాని తనను
దగిన పుణ్యములేక భాగ్యము రానిచో దానికేమి చేయఁగలఁడు? చెవులకు
సొమ్ములు పెట్టుకొనుటకై తగినంత రంధ్రములను సరిపఱచుకొనవచ్చునుగాని
కర్ణభరణము లెట్లు సంపాదించఁగలఁడు?

ఉ. సంతతపుణ్యశాలి నొకజాడను సంపద వాసిపోయి, తా
నంతటఁ బోక నెట్టుకొనియప్పటియట్లు వసించియుండు; మా
సొంతమునందుఁ జందురుని*నన్నికళల్ పెడఁబాసి పోయినం
గాంతి వహింపఁడోటు తిరు*గంబడి దేహమునింప భా. 95

టీ. భాస్కరా! సంతతపుణ్యశాలిని - కాశ్యపముగాఁ బుణ్యముగల
వానిని, ఒకజాడను - ఒకానొకవిధముగా, సంపద - బిశ్వర్యము, పాసి -

వదలి, పోయిపోతాను - ఆసంపద, అంతటఁబోక - ఆమీఁదట పోక, నెట్లు
కొని - బలవంతముగాఁ బ్రవేశించి, అప్పటియట్లు - మనుపటివలె, వసియించి
యుండు - నిల్చియుండును; మాసాంతమునందున్ - నెలయొక్క కడపటి
భాగమునందు (అమావాస్యనాఁడు), చంద్రునిన్ - చంద్రుని, అన్నికళ్ళల్ -
కాంతులన్నియు, పెడఁబాసి - వదలి, పోయినన్ - పోయినప్పటికిని, తిరుగం
బడి - మఱివననై, దేహమునిండ, కాంతి - కళ, వహింపఁజోటు - పొందఁడా
యేమి? (పొందును)

తా. భాస్కరా! పుణ్యాత్ముడగువానిని ఒకానొకవిధముగా సంపద
వదలిపోయినను, అది యట్లేపోక మరల తనంతకుఁ దానే శ్రద్ధతో వచ్చి
చేరఁ గలదు. అమావాస్యనాఁడు చంద్రుని కళ లన్నియు నశించి కాంతి
లేక యుండినను, మరలఁ గ్రహముగా బింబమును జేరి ప్రకాశింపఁజేయు
చుండుట లేదా?

చ. సకలజనప్రియత్వము నిజంబుగఁ గల్గిన పుణ్యశాలి కొ
కొక్కయెడ నాపడైనఁ దడవుండదు; వేగమె పాసిపోవుగా;
యకలషమూర్తియైనయమృతాంశుఁడురాహువుతన్నమింగిన
టకటక మానియుండఁడె దృఢస్థితి నెప్పటియట్ల భా. 96

టీ. భాస్కరా! సకలజనప్రియత్వము - జనులకందఱకును ప్రీతి కలిగి
యుండుట, నిజంబుగన్ - సత్యముగా, కల్గిన - ఉండిన, పుణ్యశాలికి -
పుణ్యాత్మునకు, ఒక్కయెడన్ - ఒకానొకప్పుడు, అపద - కష్టము, విసన్ -
కలిగినను, తడవు - చాలకాలము, ఉండదు, వేగమె - త్వరగా, పాసి -
తొలగి, పోవున్ + కా - పోవునుకదా? ఆకలుషమూర్తి - మలినములేని
రూపముకలవాడు, విస, అమృతాంశుఁడు - చంద్రుఁడు, రాహువు - రాహు
గ్రహము, తన్నున్ - తనను, మింగినన్ - మింగినప్పటికిని, టకటక, కల
జలపాటును, మాని - వదలి, ఎప్పటియట్లు - పూర్వపురీతిని, దృఢస్థితిన్ -
స్థిరముగా, ఉండఁడె - ఉండఁడా? (ఉండును)

తా. భాస్కరా! జనులకెల్లవారికిని బ్రయుండుగానుండిన పుణ్యా
త్మునకు, ఒకానొకకాలమున, అపద వచ్చినను అది శాశ్వతముగా నుండదు.

త్వరగాఁ దప్పిపోవును. నిర్మలకాంతులు గలిగిన చంద్రుని రాహువు మ్రింగి నప్పటికిని, ఆ బాధ శీఘ్రముగాఁ బోయి యెప్పటివలె షరల కాంతులతోఁ బ్రకాశించుచున్నాఁడు గదా?

ఉ. సన్నతకార్యదక్షుఁ డొకఁడాయ నిజప్రభ యప్రకాశమై
యున్నపుడె న లోకులకుఁ నొండొకమే లొనరించు; సత్త్వసం
పన్నుఁడు భీముఁడాద్విజులఁ ప్రాణము కావడె, యేకచక్రమం
దెన్నికగా బకాసురుని నేపున రూపడఁగించి? భాస్కరా! 97

టీ. భాస్కరా! సన్నత కార్యదక్షుఁడు - మెచ్చుకొనఁదగిన కార్యము లను జేయుటయందు సామర్థ్యముగలవాఁడు, ఒకచాయ - కొంచెము

96. రాహువు - చంద్రుఁడు.

దేవతలును, రాక్షసులును అమృతముకొఱకై పాలసముద్రమును శ్రమపడి చిలికిరి. అమృతము సముద్రమునుండి యుద్భవించెను. ఆ అమృతమును బంచుకొనుటకై గొప్ప వివాద మారంభమయ్యెను. ఆ సమయమున శ్రీమహా విష్ణువు మోహినీరూపంబున నవతరించి వారిని వీరిని మోసపుచ్చి అమృత కలశమును గ్రహించి దేవతలను వేఱుగ, రాక్షసులను వేఱుగఁ బంక్తులుగఁ గూర్చుండఁబెట్టి అమృతమును బంచుటకుఁ బ్రారంభించెను. ముందుగా దేవ తల పంక్తిలోఁ బ్రారంభించి వడ్డించుచుండెను. అపుడు సింహిక కుమారుఁడు రాహు వను రాక్షసుఁడు తమ కమృతము దొరకదని యెంచి మెల్లగా మోస మున దేవతల పంక్తిలోఁ జేరి కూర్చుండి యుండెను. సూర్యచంద్రు లీ విషయ మును విష్ణుమూర్తికిఁ జెలిపిరి. క్రమభంగము చేసిన రాహువును జక్రముతో విష్ణుమూర్తి తల నఱకెను. అమృతము సోకుటచే రాహువు చావక రెండు ముక్కలై బ్రదికెను. రాహువు, కేతువు అను నామధేయములతో పగబూని సూర్య చంద్రులను బాధించుచున్నాఁడు. రాహువు చంద్రునిఁ బట్టినపుడు చంద్రగ్రహణమనియు, కేతువు సూర్యుని బట్టినపుడు సూర్యగ్రహణమనియు పేరులు కలిగెను.

(ఒకప్పుడు), నిజప్రభ - తనమహిమ, అప్రకాశము + ఐ - వెలుగక
యున్నదై, ఉన్నపుడు + ఐనన్, లోకులకున్ - లోకములోని వారికి, ఒం
డొక - ఒకానొక, మేలు - ఉపకారము, ఒనరించున్ - చేయును, సత్త్వ
సంపన్నుడు - బలవంతుడు అయిన, భీముడు, ఏకచక్రమునందు - ఏక
శక్తిపురమున, ఎన్నికగాన్ - మెచ్చుకొనునట్లు, బకాసురునిన్ - బతుడను
రాక్షసుని, ఏపునన్ - మహిమతో, రూపు + అడగించి - చంపి, ద్విజుల
ప్రాణమున్ - బ్రాహ్మణులయొక్క ప్రాణములను, కావడె - రక్షింపలేదా?
(రక్షించెను)

తా. భాస్కరా! ఇతరులు మెచ్చనట్టి పనులఁ జేయువాని కొకానొక
కాలమునఁ దన మహిమకు లోపము కల్గినప్పటికిని లోకులకు మేలే చేయు.

97. భీముడు - బకాసురుడు.

పాండవులు లక్కయింటినుండి తప్పించుకొని వెడలి యడవులలోఁ
దిరిగి తిరిగి శాలిహాత్రుడను మునియొద్ద ధర్మశాస్త్రముల నభ్యసించుచుండి
తర్వాత వారిదగ్గఱ సెలవుపుచ్చుకొని మెల్లగా నడచి యేకచక్రపురముఁ జేరి
యం దొక్క బ్రాహ్మణుని యింట నుండి భిక్షుటనముతో జీవితమును నడపుచు
వేదాధ్యయనము చేయుచుండిరి. బతుడను రాక్షసుఁ డేకచక్రపుర సమీపమున
నుండు యమునానదీతీరమున నొక గుహలో నివసించి యేకచక్రపురవాసుల
బాధించుచుండెను. ఆ పురవాసులు బకాసురునితో నిల్వరుసగా నాహారమును
బంపుట కంగీకరించి యట్లు చేయుచుండిరి. పాండవులు నివసించియున్న
యింటివారి వంతు వచ్చెను. వారు దుఃఖాక్రాంతులై యుండిరి. ఈ విషయమును
కుంతీదేవి తెలిసికొని భీముని బకాసురున కాహారము గొనిపోవుట కేర్పాటు
చేసెను. భీముడు సంతృప్తిగ భుజించి యాహారశకటమును దోలుకొనిపోయి
బతుని బిలిచి యా బండియందుండు నాహారమును దానే భుజించి యా బకా
సురుని జంపి యేకచక్రవాసులను గాపాడి భయముఁ దీర్చెను. కాబట్టి గొప్ప
వాడు ఎంత యాపదలో నుండినను మేలే చేయఁజూచు నను నీతి తెలియ
నగును.

చుండును. భీముడు అన్నదమ్ములతోను, దల్లితోను, బ్రాహ్మణ వేషమున నితరులకుఁ దెలియక బిజ్జెటనము చేయుచు ఏకచక్రపురముననుండిన సమయమందుఁ గూడ బ్రకాసురునిఁ జంపి ఆ యూరి బ్రాహ్మణులకు హితమేచేసి వారి ప్రాణములను గాపాడెను గదా?

చ. సరసగుణప్రపూర్ణునకు * సన్నపు దుర్గుణ మొక్కవేళయం
దొరసిన, నిట్లు నీకుఁ దగునో? యనిచెప్పిన మాననేర్చుగా;
బురద యొకించుకంత తముఁబొందినవేళలఁ జిల్ల విత్తు పై
నొరసిన నిర్మలత్వమున * సుండవె నీరము లెల్లః భా. 98

టీ. భాస్కరా! సరసగుణ ప్రపూర్ణునకున్ - మంచిరసముతో (మంచి స్వభావముతో) నిండినవానికి, ఒక్క వేళయందున్ - ఒకానొక కాలమునందు, సన్నపుదుర్గుణము - కొంచెము చెడ్డగుణము, ఒరసినన్ - వ్యాపించినయెడల, ఇట్లు, నీకున్, తగునో - తగునా? అని, చెప్పినన్, మానన్ - వదలుటకు, నేర్చున్ + కా - తెలియుచు గదా? నీరముల్లెన్ - జలములన్నియును, ఒకించుకంత - కొంచెము, బురద, తమున్ - ఆ నీటిని, పొందిన వేళలన్ - చేరిన సమయమునందు, చిల్ల విత్తు - చిల్లగింజ, పైన్ - నీటిపైఁద, ఒరసినన్ - రాచఁగా, నిర్మలత్వమునన్ - మలినములేక, సుండవె - ఉండవా? (ఉండును)

రా. భాస్కరా! మంచి రసవంతుడయినవానికి ఒకానొక కాలమున కొంచెము చెడ్డగుణము కలిగినను, తగునా యీ గుణమని హితము చెప్పిన సుభద్రముగా వదలఁగలఁడు. నీళ్లు కామునుట్టి యొకానొకప్పుడు బురదతోఁ గూడినచో చిల్లగింజ పైన రాచినయెడల బురదయంతయు పోయి నిర్మలమగుచుండలేదా?

చ. సరసదయాగుణంబుగల*జ్ఞానమహింగడునొచ్చియుండియుం
దఱుచుగ వాని కానపడి, * డాయఁగవత్తురు లోకు;ల్లెనం,

జెఱకురసంబు గానుఁగను † జిప్పిలి పోయినమీదఁ బిప్పియై
ధరఁబడియున్న జేరవెముదంబునఁ జీమలు పెక్కు భా. 99

టీ. భాస్కరా! సరస దయాగుణంబు - సరసముతోఁ గూడిన దయ
గల, జాణ - నేర్పుగలవాఁడు, మహిన్ - భూమియందు, కడున్ - మిగుల,
నొచ్చియుండియున్ - నొప్పి పొందియున్నప్పటికిని, తఱుచుగన్ - సాధా
రణముగా, వానికిన్ - ఆ దయగలవానికొఱకు, అసపడి - కోరి, డాయఁగన్ -
సమీపించుటకు, లోకులు - జనులు, వత్తురు; ఎట్లు + అనన్, చెఱకు - చెఱకు
యొక్క, రసంబు - రసము, గానుఁగను - గానుగనందు, చిప్పిలిపోయిన
మీద - కారిపోయినతర్వాత, పిప్పియై - సారములేనిచై, ధరన్ - భూమిమీద,
పడియున్నన్, ముదంబునన్ - సంతోషముతో, పెక్కుచీమలు - చీమలగుం
పులు, చేరవె - చేరవా? (చేరును)

తా. భాస్కరా! మంచి మనస్సుగలవాఁడు దయావంతుడగు నేర్పరి
తాను నొప్పిపడియున్నప్పటికిని లోకులు వానిని మిక్కిలి ప్రీతితో సమీపిం
తురు. చెఱకు గానుఁగలోఁ బడి రసమంతయుఁ బోయి నేలమీదఁ బిప్పియై
పడియుండినను, చీమలు సంతోషముతోఁ జేరుచున్నవిగదా?

ఉ. సారవివేకవర్తనలసన్నతి కెక్కినవారిలోపలం

జేరినయంత మూఢులకుఁజేపడ దానడ; యెట్టులన్నఁ; గా
సారములోన హంసముల † సంగతినుండెడి కొంగపిట్ట కే
తీరునఁగల్గినేర్చునుదఁదీయగతుల్ దలపోయఁభా. 100

టీ. భాస్కరా! సారవివేక వర్తనలన్ - శ్రేష్ఠమయిన తెలివిగల నడ
వదులచేత, సన్నతికిన్ - పొగడ్తుకు, ఎక్కినవారి లోపలన్ - వచ్చిన వారి
యందు, చేరినయంత - చేరఁగానే, మూఢులకున్ - తెలివలేనివారికి, ఆ నడ -
ఆ నడవడి, చేపడదు - లభింపదు; ఎట్టులు + అనన్ - ఎట్లునఁగా, కాసా
రములోనన్ - మడుఁగులోపల (కొలంకునందు), హంసముల సంగతి -
హంసలయొక్క సహవాసమునందు, ఉండెడి - ఉండునట్టి, కొంగ పిట్టకున్ -

కొంగకు, ఏ తీరునక - ఏ విధముగా, తలపోయక - ఆలోచన చేయఁగా, తడియగతుల్ - ఆ హంసల నడకలు, కల్గక + నేర్చును - కలుగఁగలవు? (కలుగవు)

తా. భాస్కరా! మంచి తెలివిగల నడవడిగలవారితోను, ప్రఖ్యాతి కెక్కినవారితోను జేరఁగానే, బుద్ధిహీనులకు వారి నడవడి రాజాలదు. ఎట్లు వఁగా, కొలఁకునందు హంసల సహవాసముతో నుండిన కొంగకు ఏ విధముగా వాని నడవడి కలుగఁగలదు?

ఉ. స్థానము తప్పివచ్చునెడఁదా నెటువంటి బలాధ్యుఁడున్ నిజ
స్థానికుఁ డైనయల్పుని కతంబున నైనను మోసపోవుగా;
కానలలోపలన్ వెడలి † గంధగజం బొకనాఁడు నీటిలోఁ

గానక చొచ్చినన్ మొసలికాటున లోబడ దోటు, భా. 101

టీ. భాస్కరా! స్థానము - తనవోటు, తప్పి - వదలి, వచ్చునెడక - వచ్చిన సమయమునందు, ఎటువంటి బలాధ్యుఁడుక - ఎంత బలవంతుఁడును,

101. గజేంద్రుఁడు - బలము - స్థలము.

పూర్వకాలమున నొక యేనుఁగుల రాజు తన బలఁగముతోఁగూడ సరణ్యమున విహరింపఁబోయెను. తిరిగి తిరిగి యలసి మఱుఁగునందు జలక్రీడలాడఁదలఁచి మఱుఁగుఁ బ్రవేశించెను. స్వేచ్ఛావిహారములఁ గావించెను. అందొక్క మొసలి యా యేనుఁగు సంచరించుటఁ గాంచి దాని కాలిని గట్టిగాఁ బట్టుకొనెను. ఏనుఁ గాపట్టును వదలించుకొనవలయునని యెంతయుఁ బ్రయత్నించెను. మొసలి పట్టు వదలలేదు. వేయి వత్సరము లా కరిమకరములకుఁ బోరాటము జరిగెను. తుదకు గజేంద్రుఁడు శ్రీ మహావిష్ణువును గూర్చి మొఱిపెట్టుకొని యా బాధనుండి విముక్తిని, ముక్తిని బొందెను. ఆ యేనుఁగు ఇంద్రద్యుమ్నుఁడను రాజు. మకరము హూహూ నామ గంధర్వుఁడు. వీరు శాపవశమున నీటయిరి. మొత్తముమీఁద నిందు స్థానబలముగాక తనబల ముపయోగింపదను నీతి గలదు.

తాను, నిజస్థానికుడు - తన స్థానమునందున్నవాడు, ఐన + అల్పని
కతంబునకా + ఐనను - అయిన నీచునిచేత నైనను, మోసపోవుకా +
కా - మోసపోవును కదా? గంధగజంబు - మునించిన యేనుగు, కానల
లోపలకా - అడవులలోనుండి, వెడలి - బయలుదేలి, ఒక నాడు, నీటిలోకా,
కానక - తెలిసికొనలేక, చొచ్చినకా - ప్రవేశింపగా, మొసలికొనునకా -
మొసలియొక్క చెబ్బకు, లోబడదోటు - లోబడక యుండునా? (లోబడును)

తా. భాస్కరా! ఎవడైనను తనచోటునవలె వచ్చినపుడు బలమెంత
యున్నను, స్వస్థలము వదలని నీచునిచేత మోసపోవునుగదా? మదపుచేనుగు
కానలలోనుండి బయల్దేలి నీటిలోనికి, దెలియక పోయినచో నందుగల మొస
లిచే దెబ్బతిని లోబడక పోవునా?

చ. సిరి గలవాని కెయ్యెడలఁ † జేసినమే లది నిష్ఫలం బగున్;
నెఱి గుఱి గాదు; పేదలకుఁ†నేర్చునఁ జేసిన సత్ఫలం బగున్;
వఱపున వచ్చి మేఘుఁ డొక † వర్షము వాడినచేలమీఁదటం
గురిసినఁ గాక; యంబుధులఁ†గుర్వంగ నేమిఫలంబు థా. 102

టీ. భాస్కరా! సిరిగలవానికికా - ధనవంతునకు, ఎయ్యెడలకా - ఏ
సమయమందైనను, చేసిన, మేలు, ఆది, నిష్ఫలంబు - ఉపయోగము లేనిది,
అగుకా, నెఱి - సంపూర్ణమయిన, గుఱికాదు - లక్ష్యము కాదు, పేదలకుకా -
బీదవారికి, నేర్చునకా - చక్కని శక్తితో, చేసినకా - మేలుచేసిన, సత్ఫ
లంబు - మంచిలాభము, అగుకా; మేఘుఁడు - మేఘము, వఱపున - వాన
లేని సమయమునందు (పదునులేని కాలమున), వాడిన చేలమీఁదలకా - వాడి
పోయిన పొలములమీఁద, ఒకవర్షము - ఒక వాన, కురిసికా + కాక -
కురిసిననేకాని, అంబుధులకా - సముద్రములయందు, కుర్వంగకా - కురిమఁగా,
ఏమిఫలంబు - ఏమి యుపయోగము? (ఉపయోగము లేదు)

తా. భాస్కరా! దాతయగువాడు సంపదగలవానికి మేలుచేసిన నే
లాభము కలుగదు. బీదవారికి మేలుచేసినచో మంచి ఫలము కలుగును. ధన

వంతున కిచ్చిన దానమున అలక్ష్యమేగాని గౌరవముకూడ నుండదు. ఎట్లనగా, వానరేక పదునుతగ్గి వాడిపోవుచున్న నేలమీద వర్షము పేముడు వర్షించిన నువయోగపడును గాని, నముద్రముతో వర్షము వర్షించిన నేమి యివయోగము కలుగును?

చ. సిరి వలెనేని సింహగుహచెంత వసించినఁ జాలు; సింహముల్ కరుల వధింపఁగా నచటఁగలును దంతచయంబుముత్యముల్; హరువుగ నక్కబొక్కకడఁనాశ్రయ మందిన నేమి గల్గెడుం గొరిసెలు దూడతోఁకలునుఁగొమ్ములు నెమ్ములుగాక; భా. 103

టీ. భాస్కరా! సిరి - సంపద, వలెనేని - కావలసినయెడల, సింహగుహచెంత - సింహముయొక్క గుహదగ్గఱ, వసించిన - నివాసముచేసిన, చాలు - సరిపోవును, సింహములు, కరుల - ఏనుఁగులను, వధింపఁగా - చంపఁగా, అచట - ఆ గుహలయందు, దంతచయంబు - దంతముల సముదాయము, ముత్యముల్ - ఏనుఁగు కుంభస్థలములందలి ముత్యములు, కలుగును - దొరకును, హరువుగ - బాగుగా, నక్కబొక్కకడ - నక్కలు చేసిన బారియల దగ్గఱ. ఆశ్రయము + అందిన - చేరియుండినయెడల, గొరిసెలు - గిట్టలు, దూడతోఁకలును, కొమ్ములు, ఎమ్ములు - ఎముకలు, కాక - తప్ప, ఏమి కల్గెడు - ఏమి దొరకఁగలవు? (ఏమియు దొరకవు)

తా. భాస్కరా! గొప్పవారిదగ్గఱ జేరినచో మేలు కలుగునుగాని సీమలదగ్గఱజేరిన నే లాభమును గల్గదు. సింహ ముండు గుహదగ్గఱజేరి కష్టపడి యైనను నివసించి యుండినచో సింహములు ఏనుఁగులను జంపఁగా బడిన ఏనుఁగు దంతములు, ఏనుఁగుల కుంభస్థలములయందలి ముత్యములను లభించును. నక్కబొక్క దగ్గఱజేరి ద్రుద్ధతోఁ గాచుకొనిన యెడల చచ్చిన దూడలతోకలు, గిట్టలు, ఎముకలు మాత్రమే దొరకును గాని లాభ మేమయిన నుండదు గదా?

చ. స్థిరతర ధర్మవర్తనఁ బ్రసిద్ధికి నెక్కినవాని నొక్కము ష్కరుఁడతినీచవాక్యములఁగాదనిపల్కిన, నమ్మహాత్ముడుం

గొఱత వహింపఁ డయ్యెడ; నశుంఠితపూర్ణ సుభావయోధితో
నరుగుమఁ గాకి రెట్ట యిడినందున నేమి కొఱత? భా. 104

టీ. భాస్కరా! సిగతర - మిక్కిలి దిట్టముగానుండు, ధర్మరక్షణ -
స్వామయమయిన నడవడితో, ప్రసిద్ధికి - ప్రఖ్యాతికి, ఎక్కినవానిక - కీర్తిని
పొందినట్టివానిని, ఒక్క ముష్కరుఁడు - ఒక దుర్మార్గుఁడు, అతి సేవవాక్య
ములక - పనికిరాని మాటలతో, కాదు + అని, పల్కినక - మాటలాడి
నను, అమృతాశ్మరణక - ఆ గొప్పబుద్ధి గలవాఁడు కూడ, అయ్యెడక - ఆ
సమయమున, కొఱత - లోపమును, వహింపఁడు - పొందఁడు; అశుంఠిత పూర్ణ
సుభావయోధితో - సంపూర్ణముగానుండు అమృత సముద్రమునందు, కాకి,
రెట్టయిడినందునక - మలము వదలినంత మాత్రమున, ఏమి కొఱత - ఏమి
తప్పువయుండును? (తప్పువలేదు)

తా. భాస్కరా! నియతగానుండు మంచి నడవడితోఁ బేరుపొందిన
వానిని ఒకానొక దుర్మార్గుఁడు నిందించి త్రోసివేసి మాటలాడినప్పటికిని ఆ
ధర్మాత్మునకు ఏమియు కొఱతవడదు. ఆ ధర్మాత్ముఁడు కూడ నప్పుడు మన
స్సులో నేకొఱతయును పొందఁడు. నిండి పూర్ణముగా నుండిన యమృత
సముద్రమునందు కాకి యాకసమునఁ బోవుచు మలము వదలిన (రెట్టవేసిన)
లోపము కాదు గదా?

చ. స్ఫురతరకీర్తిమంతులగుపుత్త్రులఁ గాంచినఁగాక, మూఢము
ష్కరులఁ గనంగఁ దేజములుగల్గవుగా? మణికిలి తాగుశా
భరణము లంగుళంబుల శుభస్థితిఁ బెట్టినఁగాక, గాజుటుం
గరములు పెట్టినందున వికాసము కలునటయ్య? భా. 105

టీ. భాస్కరా! స్ఫురతర - మిక్కిలి యెక్కువగాఁ బ్రకాశించు
నట్టి, కీర్తిమంతులు - పేరు (యశస్సు) గలవారు, అగు పుత్రులక -
అయిన కొడుకులను, కాంచినక + కాక - కనిననేగాని, మూఢముష్క-
రులక - వివేకములేని దుర్మార్గులను, కనంగక - కనినయెడల, తేజములు -

ప్రభావములు, కల్గవుగా - కలుగవుకదా? మఱి - రత్నములు, కీలిత - చెక్కఁబడిన, అంగుళ + ఆభరణములు - ఉంగరములు, శుభస్థితిక - మేలుగా, పెట్టినకాక - ధరించినసేకాని, గాజుటుంగరములు - గాజుతోఁ జేయఁబడిన ఉంగరములు, పెట్టినందునక - ధరించినందువలన, వికాసము - కాంతి, కల్గనటయ్య - కలుగఁగలదా? (కలుగదు)

తా. భాస్కరా! శ్రేష్ఠములయిన గుణములచేఁ జేరు పొందఁదగిన కొడుకులు పుట్టిననే కీర్తిప్రతిష్ఠలు వచ్చును గాని, తెలివిలేని దుష్టులు పుట్టినయెడల కీర్తిప్రతిష్ఠలు రావు. రత్నములు చెక్కిన యుంగరములు ధరించిననే ప్రేక్షకుఁ బ్రకాశము, సొగసు కలుగును గాని, గాజరాళ్ళ ఉంగరములు ధరించిన యందచందములు గలుగవు కదా?

ఉ. సేనగ వాంఛితాన్నము భుజింపఁగలప్పుడు గాక, లేనిచో
మేనులు డస్సియుంట నిజమేకదదేహుల, కగ్నిహోత్రుఁడౌ
నే నిజభోజ్యముల్ గుడుచునేనియుఁ బుష్టివహించు; లేనినాఁ
డూని విభూతిలో నణఁగియుండఁడె తేజముతప్పి? భా.106

టీ. భాస్కరా! సేనగ - ఆధికముగ, వాంఛిత + అన్నముక - ఇష్టపడిన ఆహారమును, భుజింపఁగలప్పుడు - తినఁగలిగినప్పుడు, కాక - తప్ప, లేనిచో - అట్టి తిండిలేని సమయమునందు, మేనులు - దేహములు, డస్సియుండుట - ఆలసట పొందియుండుట, దేహులకు - ప్రాణులకు, నిజమే - శత్యమే, కదా? అగ్నిహోత్రుఁడు + బౌక + ఏని - అగ్ని దేవుఁడయినప్పటికిని, నిజభోజ్యముల్ - తాను తినఁదగిన యాహారములను, గుడుచుక + ఏనియక - తినినసేగాని, పుష్టి - బలమును, వహించుక - పొందును, లేనినాఁడు - తనకుఁదగిన యాహారము లేని దినమునందు, తేజము - ప్రకాశము, తప్పి - కదలి, విభూతిలోక - బూడిదయందు, అణఁగి తగ్గి, ఉండఁడె? - ఉండలేదా? (ఉండును)

తా. భాస్కరా! లోకములో నెవరయినను, వాగుగాఁ దృప్తిగా భోజనము దొరికి తినినప్పుడే గాని, తిండిలేని కాలమున దేహము అలసట

పొంది శక్తిలేక తగ్గియుందురు; ఇది నిజము. అగ్నిదేవుడు సమస్తము భుజించువాఁడయినను, తగిన సమిధలు ఆహుతిగలయప్పుడే నుండి ప్రకాశించునుగాని, యేమియులేని సమయమునందు కాంతితగ్గి బూడిదలో నణఁగి యుండునుగదా?

ఉ. హాళి నిజప్రబుద్ధి తిరఃమైనవిధంబునఁ బెట్టుబుద్ధు లా
వేశల కంతెకాని, మఱివెన్నకు నిల్వవు; హేమకాంతియె
న్నాకుల కుండుఁగాని, యొకనాఁడు పదంపడి సానఁబట్టినన్
దాళుకయుండునే యినుప † తాటకుఁ జాయలుపోక భా. 107

టీ. భాస్కరా! హాళి - శ్రద్ధతో, నిజప్రబుద్ధి - తనకుఁ గలుగు
చున్న శ్రేష్ఠమయిన తెలివి, తిరము - స్థిరము, విసవిధంబున - విసట్లు, పెట్టు
బుద్ధులు - ఇతరులు నేర్చునట్టి బుద్ధులు, ఆవేశలకు - ఆ చెప్పిన కాలము
లకే, అంతెకాని - అంతియేతప్ప, మఱి వెన్నకు - తరువాతికాలమునకు,
నిల్వవు - నిలిచియుండవు; హేమకాంతి - బంగారముయొక్క ప్రకాశము,
ఎన్నాకులకు - ఎన్నిదినముల కయినను, ఉండు - కాని, ఇనుపతాట
కు - ఇనుపజేకునకు, ఒకనాఁడు - ఒకదినము, పదంపడి - బాగుగా,
సానఁబట్టిన - కాంతివచ్చునట్లు సానఁబట్టినను, చాయలు పోక - కాంతులు
నశింపక, తాళుక యుండునే - నిలిచియుండునా? (ఉండదు)

తా. భాస్కరా! ఎవని కయినను స్వయముగా బుట్టిన బుద్ధి స్థిరముగా
నిలిచియుండునుగాని, యొకరు చెప్పిన బుద్ధులు నిలిచి యుండవు. ఒకదినమంతయు
మెఱుఁగుపెట్టినను ఇనుపజేకునకు కాంతికొంచెము కాలమే యుండును
గాని, బంగారన కున్నట్లు స్థిరముగా నిలిచి యుండదు. (బంగారుకు పెట్టిన
మెఱుఁగు ఎన్నిదినములయినను నుండును. ఇనుమునకుఁ బెట్టిన కాంతికొంచెము
సేపుమాత్రమే యుండును)

ఉ. హీనకులంబునందు జని + యించినవారికి సద్గుణంబు లే
న్నేనియుఁ గల్గియున్న, నొకఁ నేరముచెందకపోదు; పద్మముల్
భూసుతిఁగాంచియున్ బురదఁ బుట్టుటవల్ల సుధాకరోదయం
బైన నసహ్య మొందవెప్రియంబునఁజూడఁగలేక భా. 108

టీ. భాస్కరా! హీనకులంబునందు - తక్కువ కులములోన, జనియిం
చిన వారికి - పుట్టినవారికి, సద్గుణములు, ఎన్నేనియు - ఎన్నియైనను,
కల్గియున్న - ఉండినప్పటికిని, ఒక నేరము - ఒక తప్పు; చెందక పోదు -
కలుగకపోదు; పద్మముల్ - కమలములు, భూసుతి - లోకమునందు
పొగడ్తను, కాంచియు - పొందినూడ, బురద - అడుగులో, పుట్టుట
వల్ల - పుట్టినందువలన, సుధాకర - చంద్రుఁడు, ఉదయంబు + ఐన -
ఉదయించినప్పటికిని, ప్రియంబున - ఇష్టముతో, చూడఁగలేక - చూడలేక,
అసహ్యము - ఓర్పులేకుండుటను, పొందవె - పొందవా? (పొందును)

తా. భాస్కరా! నీవజాతియందుఁ బుట్టినవారి కెన్ని మంచి గుణములుండి
నను నొక తప్పు మాత్రము తప్పక యుండకపోదు. కమలములు ఎంత
ప్రకాశము గలిగి ప్రఖ్యాతి కెక్కియుండినను బురదయందుఁ బుట్టుటవలనఁ
జంద్రుఁ డుదయింపఁగానే చూడలేక ముడుచుకొని తమ రోత గుణమును
జూపుచున్నవి కదా?

ఉ. ఇంచుక నేర్పు చాలక వి + హీనతఁ జెందిన నొకవిత్వమున్
మించు వహించె నీకతనఁ మిక్కిలి; యెట్లనఁ, దోలుబొమ్మలన్
మంచివివేకి వానితెరఁ మాటుననుండి ప్రళస్తరీతి నా
డించిన నాడవే? జనులఁ డెందమునింపవె ప్రీతి? భా. 109

టీ. భాస్కరా! సూర్యుడా! ఇంచుక - కొంచెమయినను, నేర్పు -
చమత్కారము, చాలక - లేక, విహీనత - తక్కువతనమును, చెందిన -

పొందినట్టి, నా కవిత్వముకొ - నాయొక్క పద్యరచనకూడ, నీకతనకొ - నీ
 పేరున వ్రాయుటవలన, మిక్కిలి - ఎక్కువగా, మించు - ప్రకాశమును,
 బహిష్కరించెకొ - పొందినది, ఎట్లు + అనకొ - ఎట్లనగా, మంచివివేకి - ఎక్కువ
 నేర్పు గలవాఁడు, తోలుబొమ్మలకొ, తెరమాటునకొ - తెరయొక్క చాటు
 నందు, ఉండి - ఉన్నవాఁడై, ప్రశస్తరీతికొ - చక్కని పద్ధతితో, ఆడించినకొ -
 అడింపగా, అడవే - నాట్యమాడుటలేదా? జనుల డెందముకొ - చూచునట్టి
 వారి మనస్సును, ప్రీతికొ - సంతోషమును, నింపవె - నిండింపవా?
 (నిండించును)

తా. భాస్కరా! కొంచె మయిన చాతుర్యము లేనట్టి నాకవిత్వము
 నీపేరున వ్రాయుటవలనఁ దమ కరుణచే నెక్కువ ప్రభావమును, మెప్పును
 బొందినది. ఎట్లనగా తోలుబొమ్మలను నేర్పుగలవాఁడు తెరచాటుననుండి
 నేర్పుతో నాడించినచో బాగుగా నాటాడి జనుల మనస్సులకు సంతోషమును
 గలిగించుచున్నవి కదా?

కావ్యపురాణతీర్థ, విద్వాన్ జనమంచి వేంకట సుబ్రహ్మణ్యశర్మచే
 రచియింపఁబడిన సరళార్థ బోధినీ టీకాతాత్పర్యము

సంపూర్ణము